

**Управління культури та креативних індустрій
Департаменту гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського**

**Подільський книжник
Альманах**

**Випуск 16
(2023 р.)**

**Вінниця
2024**

УДК 002.2(477.43/44)93/94
П44

Відповідальна за випуск Г. М. Слотюк,
в. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач Т. Р. Кароєва

Подільський книжник : альманах. Вип. 16 (2023 р.) / Упр. культури та креатив. індустрій Департаменту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановського, ; уклад. Т. Р. Кароєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Г. М. Слотюк. – Вінниця, 2024. – 88 с. : іл.

У шістнадцятому випуску альманаху традиційно подано відомості про фонди відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського, висвітлено розмаїття книжкового життя регіону минулого та сьогодення. З одного боку, ми говоримо про актуальність деколонізації бібліотечних фондів, а з іншого, згадуємо про становлення обласної книгозбірні як головної бібліотеки регіону та початок комп'ютеризації бібліотек області.

Видання призначено науковцям, краєзнавцям, бібліотекарям, бібліофілам, студентам, а також усім зацікавленим особам.

Від укладача

Другий рік активних бойових дій. Книга, можливо, сьогодні не на першій лінії боротьби, навіть у соціальній комунікації, проте ми спостерігаємо, як знову зростає увага до неї з боку суспільства, особливо молоді. Активно друкуються нові видання, відкриваються книгарні, відбуваються літературні фестивалі та книжкові ярмарки. Публічні бібліотеки навпаки намагаються позбутися постімперської книжкової спадщини й наповнити фонди новою літературою. Книжкове життя країни та регіону триває.

Черговий випуск альманаху поєднує наші традиційні рубрики з новим змістовим наповненням. Л. Сенік оповідає про деколонізацію книжкових фондів публічних бібліотек Вінницької області останніх двох років. П. Цимбалюк пригадує перші кроки з комп'ютеризації діяльності обласної бібліотеки у 1990-х рр. Історію книжкових пам'яток та книжкових колекцій регіону традиційно представляють співробітники відділу рідкісних і цінних видань. Вивчаючи фонди відділу, І. Валігура охарактеризувала англomовні видання XVII – початку XX ст., доволі рідкісні на наших теренах, Т. Кароєва проаналізувала історико-книжкову колекцію франкомовних книжок з родової бібліотеки польських шляхтичів Руссановських з Якушинців, а Ю. Рожко описала унікальний примірник «Творів» Григорія Чупринки (Прага, 1926), що потрапив до Вінниці із США в останнє десятиліття.

Хоча прародителька обласної книгозбірні – міська бібліотека – почала функціонувати ще у 1907 р., проте лише у 1923 р. остаточно було визначено її статус як центральної для Подільської губернії. Нарешті місцева радянська влада визначилася з майбутньою структурою бібліотечної мережі регіону, яка в загальних рисах існує й нині. Т. Кароєва підготувала до друку архівний документ зі звітом про діяльність Подільської губернської бібліотеки за 1923 р. та її плани на майбутнє у зв'язку з новим статусом.

2023 р. кілька книжок з фондів книгозбірні мали ювілейні дати. Серед них 175-ту річницю відзначала книга І. І. Фундуклея «Огляд могил, валів та городищ Київської губернії» (Київ, 1848), у якій вперше комплексно описано пам'ятки історії Київщини, зокрема східних територій Вінниччини, 150-ту – перше польське видання Біблії з ілюстраціями Густава Доре, 125-ту – статут Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (Вінниця, 1898), першого наукового громадського об'єднання у місті, 100-річчя – перше дослідження з української філігранології І. Каманіна та О. Вітвіцької «Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. (1566–1651)». Колеги підготували невеличкі нариси про книги-ювіляри.

Завершують випуск наші традиційні рубрики «Вінницький “THE BEST”». Наші земляки – лауреати літературних премій України 2023 року» та «Хроніка. Події», які ще раз підтверджують, що, попри війну, книжкове життя йде своєю чергою.

Т. Р. Кароєва

**З книжкових колекцій бібліотек Поділля
(за фондами ВОУНБ ім. В. Отамановського)**

**Англомовні видання XVII – початку XX ст.
з фонду відділу рідкісних і цінних видань**

І. М. Валігура

У фонді відділу рідкісних і цінних видань (далі – РіЦ) представлена література багатьма європейськими мовами, зокрема англійською. Маємо 354 примірники, друковані у Великій Британії та США впродовж XVII – початку XX ст. Серед них є 79 примірників британських періодичних видань. Слід зазначити, що частина з них походить з приватних дворянських зібрань Східного Поділля. Знання іноземних мов у дворянському середовищі було обов'язковим, але англомовні друки набули більшої популярності лише наприкінці XIX ст. [2, с. 198]. Внаслідок націоналізації книжкових зібрань більшовицькою владою книги потрапили спочатку до Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при ВУАН, а після її ліквідації у 1929 р. – до Центральної округової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (тепер ВОУНБ ім. В. Отамановського) [1, с. 55].

Найдавнішим за часом виходу у світ є Біблія (Лондон, 1611), що потрапила до бібліотеки у 1947 р. з Державної історичної бібліотеки УРСР (тепер Національна історична бібліотека України), про що є відповідний запис в інвентарній книзі. На жаль, примірник є неповним, починається з Євангелія від Матвія, сторінки дуже обрізані. Це лондонське перевидання протестантської Женевської Біблії 1560 р. Біблію надрукував Роберт Баркер (?–1643), син відомого лондонського друкаря Христофера Баркера (бл. 1529–1599). Батько був офіційним друкарем при дворі Єлизавети I і мав ексклюзивні патенти на друк статутів, законопроектів, актів парламенту й Біблії. Після його смерті посаду королівського друкаря отримав син Роберт від короля Якова I.

Майже всі книги XVIII ст. походять із подільських родових бібліотек, про що свідчать власницькі підписи, геральдичні екслібриси, печатки. Найдавніша з них за часом друку книга ірландського юриста з морського права Чарльза Моллоя (1646–1690) «*De Jure Maritimo et Navali: Or, A Treatise of Affairs Maritime and of Commerce*» (Лондон, 1707) позначена геральдичним екслібрисом російських дворян Гейденів, які мешкали в Сутисках Вінницького повіту (Вінницький р-н). Кілька поколінь представників роду служили у військово-морському відомстві Російської імперії, звідси професійний інтерес до цієї тематики. У користуванні Гейденів був також найкращий у ті часи навчальний посібник з навігації математика Джона Робертсона (1712–1776) «*The Elements of Navigation*» (Лондон, 1772) й 5-те видання популярного словника з англійської мови з граматичним додатком «*A New General English Dictionary*» (Лондон, 1748) лексикографа

Томаса Дайча (1695–1733). Праця упродовж 1735–1798 рр. витримала вісімнадцять перевидань.

На титульних аркушах стародруків англійською мовою з бібліотеки тультинського маєтку виявлено підписи третьої дружини Станіслава Щенсного Потоцького – Софії (1765–1822). Її цікавили популярні твори доби Просвітництва, зокрема прижиттєве видання Вольтера «Candidus» (Единбург, 1773), лондонські видання шотландського поета та прозаїка Тобіаса Смоллетта (1721–1771) «A Complete History of England» (ч. 7, 1758), філософська збірка «The Candid Philosopher» (1778), ілюстровані описи власних подорожей мореплавця й дослідника Джеймса Кука (1728–1779) «An Abridgment of Captain Cook's First and Second Voyages...» (1778). Друга дружина Потоцького, Юзефа Амалія (1752–1798), залишила власний підпис на книзі Олівера Голдсмита (1730–1774) «Essays» (Альтенбург, 1774). Його творчістю цікавився також володар п'ятничанського маєтку, польський аристократ, граф Генрик Грохольський (1802–1866). З його зібрання походить також голдсмітівська «The History of England, from the Earliest Times to the Death of George II» (ч. 1, 2, 4. Лондон, 1779).

Штампом бібліотеки польської громадської діячки, дворянки Розалії Собанської (1798–1880) позначена збірка висловлювань, промов, листів, починаючи з часів Цицерона і до Свіфта, «Elegant Epistles: being a copious Collection of familiar and amusing Letters...» (Лондон, 1794).

Слід відзначити збірку наукових праць «Philosophical transactions, of the Royal Society of London» (Лондон, 1798), видану Лондонським королівським товариством. Провідне наукове товариство Великої Британії, одне з найстаріших у світі, яке було засновано в 1660 р., розпочало регулярну видавничу діяльність у 1665 р. Публікації в збірнику підіймали престиж учених на вищий рівень. Наявний примірник презентує наукову діяльність знаменитих англійських вчених другої половини XVIII ст., серед яких дослідження винахідника Бенджаміна Томпсона (1753–1814), лекція математика Кембриджського університету Семуеля Вінса (1749–1821), астрономічне відкриття Вільяма Гершеля (1738–1822), результати експериментів у галузі стандартизації Джорджа Шукберга-Евеліна (1751–1804), доповідь хіміка Чарльза Гатчета (1765–1847), публікації знаменитих британських лікарів Джорджа Пірсона (1751–1828) та Джона Абернеті (1764–1831).

Серед видань XVIII ст. заслуговує на увагу праця британського дипломата Александра Драммонда «Travels through different Cities of Germany, Italy, Greece, and Several Parts of Asia...», яку оприлюднив відомий лондонський видавець і друкар Вільям Страган (1715–1785) у 1754 р. Автор у вигляді листів до свого товариша описав власну подорож до Кіпру, Сирії та інших країн, відвідування стародавніх міст Смирни, Тріполі, Алеппо. Видавець – власник найпотужнішого підприємства в країні, збагатив книгу 2° формату заставками, кінцівками, ініціалами, неймовірної краси гравюрами із зображеннями міст, географічними картами (у т. ч. складеними).

З лондонських видань першої половини XIX ст. маємо посібник для морської навігації іспанського астронома й математика Жозефа де Мендоса-і-Ріоса (1761–1816) «A Complete Collection of Tables for Navigation and Nautical

Astronomy» (1805), наукову працю шотландського вченого, викладача, фахівця з класичної давнини Александра Адама (1741–1809) «Summary of Geography and History» (1816), довідкове видання «Encyclopaedia of Heraldry, Or General Armory of England, Scotland and Ireland» (1844) видатного генеалoga Джона Берка (1787–1848). Серед творів красного письменства – «Gulliver's Travels into Several Remote Nations of the World» (1821) найвидатнішого англійського прозаїка-сатирика Джонатана Свіфта (1667–1745), збірка байок ірландського прозаїка, поета Томаса Мура (1779–1852) «Fables for the Holy Alliance, Rhymes on the Road» (1823) у жанрі політичної сатири. Книга «The Tourist in Spain: Biscay and the Castiles» (1837) презентує творчість письменника й перекладача Томаса Роско (1791–1871). Окрасою видань цього періоду є книга поезій Джорджа Байрона (1788–1824) «Les dames de Byron; or, Portraits of the Principal Female Characters in Lord Byron's Poems», яку випустив успішний лондонський видавець Чарльз Тілт (1797–1861) у 1836 р. Тілт розпочав діяльність у 1826 р., мав філії в Единбурзі, Дубліні, тісно співпрацював з найкращими англійськими художниками-ілюстраторами й французькими видавцями. Для ілюстрації книги він замовив 39 жіночих портретів за творами Байрона, які були виконані знаними англійськими граверами, братами Вільямом (1787–1852) й Едвардом (1791–1857) Фінденами.

У європейському книгодрукуванні XVIII ст. існувала мода на мініатюрні та малоформатні книги, яка мала продовження у XIX ст. й серед британської читацької публіки. З таких видань маємо 23 книги в коленкорових елегантних палітурках, їхні книжкові блоки прикрашені золотими зрізами, літографованими фронтиспісами портретів авторів або сюжетними малюнками за змістом опублікованих творів. Наявні книги теж оприлюднив Тілт упродовж 1835–1837 рр. Серед низки авторів найпопулярніші письменники свого часу – один з найбільших майстрів жанру есе в історії англійської літератури Чарльз Лем (1775–1834?), романіст і драматург Метью Льюїс (1775–1818), поет Вільям Каупер (1731–1800), популярні письменниці Елізабет Гамільтон (1756–1816) і Ханна Мор (1745–1833), французька романістка Софі Коттен (1770–1807). На титульних аркушах зазначено, що видання входять до серії «Miniature classical library». Випуски книжкових серій були започатковані лондонським видавцем Джоном Беллом (1745–1831), який у 1777–1783 рр. випустив 109 томів у серії «The Poets of Great Britain», що охоплювала творчість англійських поетів від Джеффри Чосера (бл. 1340–1400) до Чарльза Черчилля (1732–1764).

З видань, які вийшли у другій половині XIX ст. й на початку XX ст., маємо невелику кількість книг, що були надруковані на території Великої Британії. Лондонські видавництва презентують каталог «The Illustrated Catalogue of the Industrial Department» (1862) з Міжнародної виставки 1862 р. В ілюстрованому виданні представлені промислові та сільськогосподарські товари, які демонстрували в Південному Кенсінгтоні з травня по листопад, вони представляли продукцію з Індії, Канади, Франції, Ямайки, африканських країн. Аналіз промисловості США за період 1790–1890 рр. виклав у книзі «The Industrial Evolution of the United States» (1896) американський статистик, перший міністр праці Керролл Райт (1840–1909). У фонді є популярний довідник письменника й садівника Ернеста Кука (1867–1915) «The Century Book of Gardening» (1900).

Знане лондонське видавництво альбомів і книг з мистецтва «George Bell & Sons», яке заснував Джордж Белл (1814–1890) у 1839 р., випустило друком дослідження мистецтвознавця Персі Бейта (1868–1913) «The English Pre-Raphaelite Painters their Associates and Successors» (1899). Праця присвячена творчості молодих англійських художників, які згуртувалися в товариство «Братство прерафаелітів» (1848–1853) й протистояли офіційному мистецтву. З цього ж видавництва вийшла популярна книга Агнеси Віллоубі Годжсон (1860–1949) «Old English China» (1913). У виданні авторка збрала матеріал про антикварну китайську порцеляну, доповнений кольоровими й чорно-білими ілюстраціями й алфавітним покажчиком. Лондонське видавництво «The Connoisseur» теж спеціалізувалося на літературі з антикваріату, мистецтва, колекціонування. Як зразок продукції видавництва маємо рідкісну працю з ілюстративним додатком письменниці, журналістки Емілії Невілл Джексон (1861–1947) «The History of Silhouettes» (1911), присвячену силуетному портрету, його ролі в мистецтві, літературі та суспільному житті.

Великий попит серед читачів XIX ст. мали оповіді мандрівників, дослідників Центральної Африки Девіда Лівінгстона (1813–1873) і Генрі Мортон Стенлі (1841–1904). Такі книги, як «Livingstone and Stanley: The Story of Opening up Dark Continent» (Лондон – Единбург, 1899), значною мірою формували погляди та ставлення західного суспільства щодо Чорного континенту. Слід зазначити, що книга містить наліпку ризького книжкового магазину «Alexander Stieda Buchhandlung, Sünderstrasse, Riga».

Історична література представлена монументальним дослідженням європейської історії Арчібальда Елісона (1792–1867) «History of Europe from the Fall of Napoleon in 1815 to the Accession of Louis Napoleon in 1852» (ч. 2, 3. Единбург, 1854). З бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії походить четвертий том знаменитої Геродотової праці «Історія» (Лондон, 1854). Книга містить докладний коментар випускника Триніті-коледжу Кембриджського університету, письменника, англійського священника Джозефа Блейклі (1808–1885). Вона вийшла друком у серії «Bibliotheca Classica», яку готував учений-антикознавець Джордж Лонг (1800–1879). Це була перша серйозна спроба випуску наукових класичних текстів з англійськими коментарями. Дослідник азійських країн Джон Морріс виклав історію та культуру Японії в книзі «Advance Japan: a Nation Thoroughly in Earnest» (Лондон, 1896). Знамените лондонське видавництво «Blackie & Son», яке діяло у 1809–1991 рр., оприлюднило сімейне листування Джорджіани Кавендиш, герцогині Девонширської (1757–1806), та Елізабет Кавендиш, герцогині Девонширської (1759–1824), «Two Duchesses...» (1898). Унікальна за тривалістю історична кореспонденція 1777–1859 рр. дає уявлення про життя англійської аристократичної верхівки свого часу. Книгу прикрашають 17 портретних ілюстрацій герцогинь та інших осіб, причетних до листувань, на видавничій палітурці зображено золотаве тиснення герба британського лицарського Ордена Підв'язки.

Серед видань художньої літератури привертають увагу твори Шекспіра, що вийшли друком у 9 томах у престижному лондонському видавництві «Chapman and Hall» у 1875–1876 рр. Підприємство було засновано 1830 р. Едвардом

Чепменом (1804–1880) і Вільямом Холлом (1800–1847). Після смерті Холла його двоюрідний брат Фредерік Чепмен (1823–1895) став партнером, зрештою, після виходу Едварда з компанії у 1866 р. був одноосібним власником. Попри численні бізнесові реорганізації XIX–XX ст. в наш час «Chapman & Hall» збереглося як окреме видавництво та є складником американської видавничої групи, яка спеціалізується на випуску технічних книг. Брати Чепмени друкували переважно твори письменників вікторіанської епохи, але перевидання класиків у нових форматах теж приносило чималий прибуток. Як взірець продукції маємо згадуване третє видання творів Шекспіра (т. 2–8), опрацьоване в елегантні шкіряні палітурки з дублюрою, тисненими орнаментованими корінцями й розфарбованими гребінчастим візерунком зрізами. Видавці використали авторський текст, відредагований у 1857 р. шотландським драматургом, істориком літератури, провідним знавцем творчості Шекспіра Олександром Дайсом (1798–1869).

Серед художніх творів сучасників маємо філософський роман «The Little Schoolmaster Mark» (Лондон, 1885) англійського письменника Джозефа Генрі Шортхауса (1834–1903), новелу «Pembroke» (Лондон, 1894) американської письменниці Мері Вілкінс Фріман (1852–1930), роман «Robert Orange» (Глазго, 1900) англо-американської письменниці Перл Крейгі (1867–1906), яка друкувалася під псевдонімом Джон Олівер Хоббс. Особливістю нашого примірника збірки ліричних поезій Вільяма Вотсона (1858–1935) «The Collected Poems» (Лондон, 1899) є ярлики бібліотеки британського Лідського інституту мистецтв. Уміщені на форзаці та нахзаці ярлики містять відомості про умови видачі книг на абонементі, строки видачі й повернення. Найдавніший запис датований 1899 р., останній – 1915 р., книжковий блок містить велику кількість бібліотечних штампів. На форзаці є ще один ярлик, який, очевидно, з'явився пізніше й належить Бодліанській бібліотеці – бібліотеці Оксфордського університету, одній із найстаріших бібліотек у Європі. Відповідно до інвентарних записів у документах, книга потрапила до фондів нашої бібліотеки у 1993 р.

Серед видань англійською мовою є низка книг, виданих у Франції, Німеччині, США. Одне з найдавніших видавництв США «Charles Scribner's Sons», засноване у 1846 р., випустило ілюстрований довідник впливового експерта антикварних американських меблів Люка Вінсента Локвуда (1872–1951) «Colonial Furniture in America» (Нью-Йорк, 1901). Аби задовольнити великий попит, у наступні роки книгу перевидавали декілька разів. Американський власник книговидавничої фірми «Hurst & Company» Томас Херст (1844–1924) випустив нарис відомого філософа та соціолога вікторіанської епохи Герберта Спенсера (1820–1903) «Education: Intellectual, Moral, and Physical» (Нью-Йорк, 1895). Наприкінці книги вміщено рекламний додаток серіальних фірмових видань, частина яких адресована підліткам. У чудовому поліграфічному виконанні маємо працю американського письменника та журналіста (1869–1959) Роберта Коллієра (1876–1918) «A History of the Nineteenth Century Year by Year» (Нью-Йорк, 1901), видану на сімейному підприємстві «P. F. Collier & Son». Понад 120 років з часу заснування в 1870 р. проіснувала на книжковому ринку видавнича фірма «Fleming H. Revell Co», яка займалася переважно видавництвом

релігійної літератури та випустила працю американського авторитетного журналіста у сфері політики й економіки Луїса Едвіна Ван Нормана (1869–1907) «Poland, the Knight Among Nations» (Нью-Йорк, 1907). У фонді наявні два примірники, один з яких містить дарчий підпис польської аристократки, громадської діячки Марії Собанської (в дівочтві Грохольської) (1879–1973), що мешкала в Сумівці на Поділлі (тепер Гайсинський р-н). Сюжетним екслібрисом подружжя Таунерів зі штату Айова позначена п'єса Шекспіра «King Richard the Third» (Бостон, 1880) з коментарями відомого шекспірознавця, літературного критика Генрі Хадсона (1814–1886). До нашого фонду книга потрапила із Всесоюзної державної бібліотеки іноземної літератури (Москва), штамп якої міститься на титульному аркуші.

Переглядаючи фонд відділу РіЦ de visu, помічаємо, що більшість англійської художньої літератури, виданої поза межами Великої Британії, походить із приватного зібрання родини Гейденів. Екслібрисами, топографічними ярликами їхньої бібліотеки позначені 7 томів зібрання творів Байрона, виданих знаменитою паризькою фірмою «Дідо» у 1825 р. Не менш відомий паризький книготорговець і видавець Клод-Луї Бодрі (1793–1853) був першим у Франції засновником серії «Collection of Ancient and Modern British Novels and Romances» мовою оригіналів. Серія почала виходити з 1831 р., і, здається, Бодрі із самого початку не вбачав різниці між британськими та американськими авторами. Одну з таких серійних книг придбали Гейдени – це роман Фенімора Купера «The Bravo, a Venetian Story» (1831).

Ринок англійських книг успішно існував і в Німеччині. Від видавця Фрідріха Флейшера (1794–1863) з Лейпцига Гейдени мали твори молодих на той час британських письменників Едуарда Булвера-Літтона (1803–1873) і Чарльза Дікенса (1812–1870), видані у 1837 й 1839 рр. Незабаром у Флейшера з'явився серйозний конкурент – Бернхард Таухніц (1816–1895). Його типографія та видавнича фірма були засновані в Лейпцигу 1837 р., з 1841 р. він почав випускати англійські видання, але, на відміну від вищезгаданих видавців, його книги не були піратськими. Таухніц отримав ексклюзивний дозвіл на друк творів майже від усіх провідних британських романістів ще до ухвалення Закону про міжнародне авторське право в 1852 р. З його видавництва Гейдени поповнили свою бібліотеку збіркою творів Байрона (1842), історичним романом державного та політичного діяча, письменника Бенджаміна Дізраелі (1804–1881) «Tancred, or the New Crusade» (1847), пригодницьким романом мореплавця й письменника Фредеріка Маррієта (1792–1848) «Valerie» (1849), творами популярних письменниць Джейн Остін (1775–1817) «Sense and Sensibility» (1864) та Флоренс Монтгомері (1843–1923) «Misunderstood» (1872), які виходили в серії «Collection of British Authors».

З книг, які були видані в бостонському видавництві «Dana Estes & Company», Гейдени придбали зібрання творів у 2 томах британського письменника, історика, філософа Томаса Карлейля (1795–1881), які вийшли у 1905 р. в серії «Illustrated Sterling Edition».

З англійською серією книг Бернхарда Таухніца були ознайомлені й інші подольани. Наприклад, з немирівської палацової бібліотеки благодійниці, підприємниці, княгині Марії Щербатової (1857–1920) маємо поезії Роберта

Браунінга (1812–1889) (ч. 1, 1872; ч. 4, 1884) та спогади німецького державного й політичного діяча Отто Бісмарка (1815–1898) «Bismarck, the Man and the Statesman» (1899). Геральдичним екслібрисом польського дворянина, власника маєтку в Марківцях Ямпільського повіту (тепер Томашпільський р-н) Адольфа Перловського позначені драматичні твори Шекспіра 1843 р. й поезії Альфреда Теннісона (1809–1892) 1860 р. видання. Слід зазначити, книги із серії продовжували виходити й після смерті Бернхарда Таухніца. Наступником справ батька став його син Крістіан (1841–1921), між ними було підписано партнерську угоду в 1866 р.

У домашній бібліотеці Розалії Собанської серед книг англійською мовою, виданих фірмою «Бодрі», були «A History of the Life and Voyages of Christopher Columbus» (1828) американського письменника Ірвінга Вашингтона (1783–1859) та історичний роман «Rienzi, the last of the Roman tribunes» (1836) Едуарда Булвера-Літтона. Було також придбано роман «Arthur Monteith: a moral tale» (1840) шотландської письменниці Ізабель Монкріфф (1775–1846, псевд. Марта Блекфорд), який оприлюднило паризьке видавництво «J. N. Truchy».

Більшість англійських періодичних видань із фонду РіЦ походять з приватних зібрань польської шляхти. Штампом бібліотеки Розалії Собанської позначено комплект журналу «The Edinburgh Review» за 1803–1824 рр. видання. Часопис було започатковано в жовтні 1802 р. єдинбурзьким видавцем Арчібальдом Констеблем (1774–1827) і групою його впливових товаришів. По суті, видання стало органом партії вігів, яка в той час була безсилою та не впливовою через внутрішній розбрат і королівську неприхильність, незабаром воно набуло значного впливу на громадську думку у Великій Британії. На його сторінках публікували літературні й політичні огляди, часопис виходив щоквартальними випусками до 1929 р. Конкуренцію журналу становив офіційний орган філософських радикалів «The Westminster Review» (ч. 1, Лондон, 1824). Він був заснований у Лондоні в 1823 р. англійським філософом, юристом, соціальним реформатором, якого вважають фундатором сучасного утилітаризму Джеремі Бентамом (1748–1832) і філософом та політиком Стюартом Міллем (1806–1873).

У фонді відділу є також комплекти журналу «The Quarterly Review» 1836–1849 рр., заснованого в Лондоні у 1809 р. насамперед для протидії впливу на суспільну думку часопису «The Edinburgh Review». Видання було призначено для підтримки ліберально-консервативної політики уряду. Палким прихильником журналу був історик, письменник Вальтер Скотт (1771–1832). Завдяки його впливу редактором видання у 1825–1853 рр. був його зять – критик, біограф, письменник Джон Локхарт (1794–1854). Окрім політичних оглядів, часопис традиційно містив нові твори англійських письменників, їхні біографії та ґрунтовну літературну критику.

Рудольф Аккерман (1764–1834), англо-німецький книготорговець, винахідник, видавець і підприємець, у 1795 р. відкрив школу малювання, торгував літографіями та іншими гравюрами. Пізніше розвинув видавничу та друкарську справу, з 1809 р. почав видавати ілюстративний журнал «Repository of Arts, Literature, Fashions», який виходив щомісяця до 1829 р. й висвітлював літературно-мистецькі новини. У фонді відділу є шість перших номерів за 1823 р.,

оправлених у шкіряну палітурку. Кожен випуск містить численні кольорові гравюри, виконані в техніці акватинта. На них зображені інтер'єри, меблі, посуд, модний жіночий одяг, пейзажні замальовки резиденцій. Окремі гравюри виконані за малюнками відомого художника, майстра пейзажів Джона Гендалла (1790–1865), з яким Аккерман плідно співпрацював.

Оправлені в темно-зелені тканинні палітурки, із тисненою золотавою назвою на верхній кришці й корінцях, річні комплекти журналу «Country Life» (Лондон, 1901, 1905, 1908, 1910) насичені чорно-білими світлинами, які ілюструють життя заможних сільських мешканців Сполученого Королівства. Засновником журналу в 1897 р. був Едвард Хадсон (1854–1936), який з 21-річного віку займався сімейним поліграфічним бізнесом. Щотижня в журналі друкували статті про садівництво, землеробство та рибу ловлю, конярство, полювання, спорт тощо. Обговорювали життя сільських громад, довкілля, хоча значною мірою успіх журналу був заснований на висвітленні інтер'єрів замських будинків, архітектурі та парковому мистецтві.

Читацькі інтереси подолян стосувалися також англійської газетної періодики XIX – початку XX ст. На деяких примірниках із наявних комплектів газети «The Graphic» за 1881–1912 рр. міститься підпис олівцем прізвища Грохольських. Імовірно, газету передплачував молодший син Генрика Грохольського, Тадеуш (1839–1913), який захоплювався малярством. У 1860 р. молодий граф їздив на навчання до відомого паризького портретиста Леона Бонна (1833–1922). Після одруження у 1886 р. оселився в стрижавському маєтку, продовжував писати портрети родичів, селян, розписував зали в батьківському палаці в П'ятничанах, стрижавському костелі, працював над оформленням вітражів у Познанському кляшторі босих кармеліток [3, с. 148].

Щотижневу ілюстровану газету «The Graphic» заснував лондонський гравер, ілюстратор, видавець Вільям Томас (1830–1900) у 1869 р. Вона мала величезний вплив у світі мистецтва того часу, виходила щосуботи до 1932 р., за весь період було видано 3266 випусків. Засновник залучив до праці найкращих англійських графіків, зокрема Губерта Геркомера (1849–1914), Джона Мілле (1829–1896), Семуеля Філдса (1844–1927). На шпальтах газети висвітлювали як локальні лондонські новини, так і новини з усієї імперії, приділяли багато уваги літературі, мистецтву, наукам, моді, подорожам, спорту, музиці, рекламі. Серед її численних шанувальників був нідерландський художник Вінсент Ван Гог (1853–1890).

У 1862 р. Едвард Кокс (1809–1879), який у Лондоні мав славу найуспішнішого підприємця у сфері журналістики, перекупив права на щотижневу ілюстровану газету «The Queen», що була заснована роком раніше Семуелем Бітоном (1831–1877). Призначення видання залишилося незмінним – інформувати жінок з вищих кіл про культурні події та модні тенденції. У 1864 р. газета мала повну назву «The Queen: The Ladies Newspaper and Court Chronicle», на посаду редактора було призначено британську журналістку Елізабет Лоу (1829–1897), яка присвятила часопису 30 років життя. Газету видавали до 1922 р. У фонді відділу маємо комплекти за період 1896–1912 рр., які оправлені у кварталні підшивки. Видання містить велику кількість комбінованого ілюстративного матеріалу – кольорових малюнків і чорно-білих ілюстрацій та

світлин. На шпальтах висвітлювали королівські й національні свята, церемонії, події в житті королівської родини та європейських монархів, світські новини, культурні події. Публікували новинки художньої літератури, рецензії на книги, концерти та оперні постановки, анонси концертів, виставок. Багато матеріалів було присвячено подорожам, історії колоніальних країн. Особливе місце посідали матеріали про жіночу моду – ілюстрації та описи вбрання, моделей зачісок, схеми вишивок і гаптування. Були також поради щодо облаштування інтер'єрів, садівництва, догляду домашніх улюбленців, розваг. Вражала кількість реклами, вміщеної в кожному випуску, що адресувалася заможним жінкам. Виробники галантерейних, корсетних товарів, парфумерії, взуття, жіночої білизни, посуду, ювелірних прикрас постійно повідомляли про новинки та розпродажі. Матеріали газети дають повне уявлення про життя аристократичних кіл британського суспільства XIX – початку XX століть.

Підсумовуючи, можна констатувати, що подоляни орієнтувалися в англomовному книжковому репертуарі. В їхніх домашніх бібліотеках від попередніх поколінь зберігалися твори англійських класиків та відбувалося поточне комплектування літературою з різних галузей знань. Зі шпальт періодичних видань вони мали оперативну інформацію про філософські, політичні погляди, наукові новини, дискусії та мистецькі події, що відбувалися в британському суспільстві.

Примітки:

1. Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення : монографія. Вінниця, 2007. 312 с.
2. Кароєва Т. Р. Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолян другої половини XIX – початку XX ст. Вінниця, 2014. 471 с.
3. Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини : біогр. слов. Вінниця, 2007. 1007 с.

Франкомовна частина родової бібліотеки Руссановських з Якушинців

Т. Р. Кароєва

У ВОУНБ ім. В. Отамановського нині зберігаються книги з 12 родових бібліотек Східного Поділля. Серед них неабиякий інтерес становить історико-книжкова колекція, що походить із зібрання Руссановських з Якушинців (нині Вінницького р-ну Вінницької області). На початок XX ст. цей рід входив до 60 найбагатших польських родів Правобережної України [1, с. 36]. Отже, з фінансового погляду його представники могли дозволити собі формувати бібліотеки. У знайомому для нас вигляді родова книгозбірня склалася після 1911 р., коли маєток у Якушинцях успадкував Александр-3 Руссановський (1883–1925).

Він додав до наявного фонду книги свого батька Пшемисла зі Старої Пісочні Кам'янецького повіту (нині Хмельницького р-ну Хмельницької області), а до того, наприкінці XIX ст., в якушинецьку збірку влилися книги з родових маєтків Будки Вінницького повіту (нині Вінницького р-ну Вінницької області), Гришівці Ямпільського повіту (нині Вінницького р-ну Вінницької області) [2].

Александр-3 упорядкував весь книжковий масив. Саме він замовив сюжетний екслібрис та розробив топографічну орієнтацію по бібліотеці, завдяки чому ми можемо вирізати її примірники. Як вже з'ясовано в попередніх публікаціях [3], майже всі книги позначено цим екслібрисом, за винятком окремих примірників 1913 та 1915 рр. друку, які, ймовірно, було придбано вже після впорядкування фонду.

Для орієнтації в топографії бібліотеки були розроблені топографічні ярлики, на яких типографським способом було надруковано літеру та вручну – число. Вони розміщені на нижній частині корінця. Для польськомовної літератури чорнило було червоним, для франкомовної – чорним. Літери позначали розділи знань, а числа – порядкові номери в розділі. Номери не повторювалися, тобто кожний том мав власну позицію. Усього за виявленими ярликами бібліотека мала щонайменше 3,3 тис. томів.

Видань іншими мовами, за винятком Євангелія церковослов'янською та збірника псалмів «Ad vesperas» латиною, не виявлено. Кілька поколінь Руссановських служили в російській армії, Александр-3 був вінницьким повітовим земським гласним, отже, російську мову в роду знали, але російськомовні книги відсутні. Можемо припустити, що в 1920-х рр. після націоналізації вони залишилися в Якушинцях для створення сільської бібліотеки. Відсутні також книги німецькою [4] або англійською мовами. Праці цих національних авторів спостерігаємо у французьких, пізніше польських, перекладах.

Для топографії фонду франкомовної літератури використовували літери: F – універсальна тематика (філософія, мистецтвознавство), H – історія, L – літературознавство та поезія, M – мемуари та біографістика, N – проза, S – наука (скоріше за все, природнича та технічна), T – драматургія та театр, V – географія та вояжі. За нумерацією збережених топографічних ярликів французька частина охоплювала щонайменше 1,8 тис. томів. Згідно з ними, найбільшими групами були прозові твори – 686 томів, історичні праці – 370, біографічні та мемуарні видання – 230, тобто прозові твори становили 38,1% фонду, а історичні праці з біографіями та мемуарами – 33,3%. Це була книгозбірня для дозвілля. Усі інші види літератури сумарно навіть не дотягували до третини фонду – 28,6%. (Підкреслимо, реальна картина може бути скорегована, але, здається, незначною мірою.)

На франкомовних періодичних виданнях також були топографічні ярлики з літерою M (є 1 зразок з N), але без номера, і вони розміщувались на верхній частині корінця кожного тому.

Нині у фонді ВОУНБ зберігається 172 томи книжкових та 42 томи періодичних франкомовних видань [5]. Це лише незначна частина колишньої збірки, але її тематико-типологічна структура, хронологічна та географічна

характеристики, співвідношення між ними настільки яскраві та показові, що ми можемо розмірковувати про певні особливості книгозбірні.

З масиву збережених книжкових томів 97 належать до історичної літератури з біографіями та мемуарами, а 43 – художні твори. Періодика представлена переважно товстим журналом «Revue étrangère», присвяченим художній літературі та мистецтву. Отже, художня та історична література становили основу франкомовної частини книгозбірні, що простежується й за топографічними ярликами. У польськомовній частині зібрання ситуація була такою самою.

Найстаріший з виявлених друків походить з 1764 р., а найновіший – 1915 р. За хронологією найбільша кількість книжкових томів була надрукована в 1820–1830-х рр. (дещо більше за третину) і походила переважно з колекції, попереднім власником якої був Fr. Geismar. Інші кожні два десятиріччя охоплюють від 9,0 до 11,3% всього масиву франкомовних томів, тобто надалі інтерес до них був більш-менш стабільним. Періодика походить здебільшого з 1830–1840-х рр., а надалі за наявним фондом інтерес до франкомовних часописів не простежується. Наявний єдиний комплект 1885 р. щотижневого журналу «L'Illustration» та художніх творів, надрукованих його редакцією на початку ХХ ст., дозволяють припустити, що все ж французька періодика була в колі читання представників роду і надалі.

Складно виділити якийсь один маєток, власники якого захоплювалися франкомовними виданнями на противагу польськомовним. Александр Руссановський (1790–1869), його сини Артур (1825–1911) та Пшемисл (1834–1908), його онуки Александр-2 (1860–1910) та Александр-3, а також представниці роду залишили провенієнції на франкомовних книгах. Треба зауважити, що лише поодинокі франкомовні видання (5), причому з 1860-х рр. друку, містять географічну прив'язку до Якушинців (тиснення, відбиток шрифтового штампі або рукописний напис). Усі вони позначені власницьким написом Артура Руссановського.

Більшість книжкових томів (70%) надруковано в Парижі, який у ХІХ ст. став видавничою столицею Франції. 42 томи побачили світ в Санкт-Петербурзі – це часопис «Revue étrangère». Упродовж 1820–1840-х рр. значну конкуренцію французьким видавцям становили бельгійські. Вони експлуатували славу популярних французьких письменників, майже ігноруючи наукову спільноту. Не виплачуючи авторські гонорари і створивши нові бізнесові форми видавничих підприємств, вони мали можливість виробляти швидше та дешевше й активно просували свою продукцію в різні країни. Руссановські, як і багато інших покупців, щодо художніх творів користувалися саме бельгійською продукцією (майже третина художньої літератури). Тільки після 1852 р., коли бельгійці визнали авторське право, французьким видавцям вдалося вирівняти умови виробництва і вдало конкурувати. І в зібраннях Руссановських з'явилися видання Мішеля Леві, потім його брата Кальвіна Леві, Луї Ашетта. Треба вказати, що окремі примірники продукції Анрі Фурньє, Жан-Батіста Бальєра, Альфреда Маме, Каміля Ладвоката та Жерве Шарпентьє також є в бібліотеці, але вони губляться на тлі бельгійських. І тут показовою є ситуація з книгами Жерве Шарпентьє, який уже наприкінці 1830-х рр. активно конкурував з бельгійцями, запропонувавши кілька бізнесових інновацій у книговидаванні. Але Руссановські, а скоріше за все

книгарі, послугами яких вони користувалися, продовжували покладатися на бельгійський верстат.

Щодо наукових видань, то тут панували французькі видавці, оскільки бельгійці лише іноді зверталися до виробництва такої серйозної літератури. (У наявній колекції є єдиний зразок – багатотомна праця Адольфа Тьєра «Histoire de la Révolution française» (Брюссель, 1845).) Простежується досить стабільний інтерес до продукції видавничих фірм Фірмін-Дідо, Плона, Луї Ашетта, Каміля Ладвоката. Взагалі, більшість знакових французьких видавців XIX ст. представлено в цій книгозбірні, хоча відсутня продукція, наприклад, Ернеста Фламмаріона, П'єра-Жуля Етцеля, які спеціалізувалися на навчальній та дитячій літературі, що певною мірою пояснює таку ситуацію. Утім, у зібранні не бачимо продукції таких відомих видавців, як родина Гарньє, які з 1893 р. друкували знамениту жовту серію «Classiques Garnier» (гуманітарна література), або видавництво Массона, яке друкувало наукову, зокрема природничу, літературу. Здається, що представників роду Руссановських можна охарактеризувати як пасивних споживачів наявного книжкового ринку. Вони споживали продукцію тих видавців, які славилися успіхами в маркетингових заходах з поширення книжок і які зуміли налагодити системне їх постачання в Східну Європу. Назагал складається враження, що власники комплектували бібліотеку, не озираючись на видавців, їх цікавив зміст видань. Книгарі, з якими співпрацювали Руссановські, пропонували продукцію лідерів французького книжкового ринку на різних етапах його розвитку і в різних сегментах. Загалом в родовому зібранні представлено видання провідних французьких видавців, які були законодавцями видавничого бізнесу, вигадуючи його нові буржуазні практики.

Польська частина зібрання свідчить, що книги купували під час подорожей, наприклад, у Варшаві (книгарня А. Кантора), Кракові (книгарня Видавничої польської спілки), Львові (книгарня Губриновича і Шмідта), Києві (книгарня Л. Ідзіковського). Можемо припустити, що й французька частина поповнювалася так само.

Варто вказати, що, на відміну від представників інших родів (Здзеховських, Строганових-Щербатових) Руссановські не полювали за унікальними поліграфічними примірниками. Ймовірніше, вони готові були придбати книги в покращеному оформленні (буржуазний інтерес), наприклад продукцію фірми Луї Ашетта у напівшкіряній палітурці з марокеновим (червоним або зеленим) корінцем, золотим обрізом та форзацним муаровим, мармуровим папером або папером «павиний хвіст». Бібліофільський інтерес Руссановські спрямовували радше на старовинні книги.

Вони допускали придбання книг в інших осіб та ретрокомплектування. Це добре простежується на матеріалах польськомовної частини збірки, де чимало видань з провенієнціями попередніх власників. Подібна практика застосовувалася й щодо франкомовної частини. Є досить значний масив – 53 томи з книгозбірні Fr. Geismar, а за топографічними наліпками їх було щонайменше понад 110. Багатотомне видання Адольфа Тьєра має палітурку кінця XIX ст., надто обрізаний книжковий блок, отже, імовірно, також був попередній власник.

Як уже з'ясовано, до родових володінь частина маєтку в Якушинцях увійшла у 1792 р., але лише від 1840-х рр. за збереженими примірниками простежується системне комплектування книгозбірні. Здається, в її основі був універсальний фонд як данина епосі Просвітництва. Самий перелік наявних видань XVIII ст. суто франкомовний, що притаманно просвітницьким книгозбірням. Серед стародруків є Етьєн Луї Жоффруа (1725–1810) «Histoire abrégée des insectes, dans laquelle ces Animaux sont rangés suivant un ordre méthodique» (т. 2; Париж, 1764), Полібій «Histoire» (в 7 т.; Амстердам, 1774), С*** «Satires» (Амстердам, 1786), абат Міллот «Abrégé de l'Histoire Romaine» (Париж, 1789), Жан-Жак Руссо «Émile» (Париж, 1792), Мольєр «OEuvres» (8 т.; Париж, 1799), окремі томи з «Encyclopédie méthodique» з розділів, присвячених черв'якам та античності (старожитностям). Ця енциклопедія відома також як енциклопедія Панкуке, хоч продовжував її друк уже Генрі Агассе, спадкоємець бізнесу.

Як багато інших родових бібліотек Поділля, які почали формуватися за епохи Просвітництва, зібрання було неможливим без праць Вольтера (1694-1778). У Руссановських були його «Histoire de Charles XII, roi de Suède» (Б. м., 1775), «Les chef-d'oeuvres Dramatiques» (3 т.; Женева, 1780), а також знаменитий енциклопедичний словник «Dictionnaire philosophique» (Париж, 1813). Праця антиклерикального спрямування вперше друкувалася в Женеві 1764 р. і ще за життя автора неодноразово доповнювалася. Наявне видання вже мало сталу структуру, видавець Фірмін-Дідо навіть вказав на його стереотипність, тобто для Руссановських це був радше стандартний друк епохи, що мав бути в порядній бібліотеці.

Оскільки поки що ми не можемо встановити кому саме належало те чи інше видання, то виключити можливість пізніших, вже бібліофільських, придбань не можемо. Але тут постає питання про те, чому в бібліотеці відсутні видання більш раннього часу, наприклад XVII – першої половини XVIII ст. Скоріше за все стародруки другої половини XVIII ст. – це частина первинного родового зібрання та набутки пізнішого часу.

У збереженій частині родової бібліотеки переважає історична література, представлена широкою палітрою змістів.

Античну та всесвітню історію розкривали праці різних епох, зокрема античного історика Полібія, істориків XVIII ст. – абата Міллота та Едварда Гіббона, XIX ст. – Бартольда Георга Нібура.

Багато видань було присвячено історії Франції. Країна тривалий час була європейською союзницею Польщі, звідси інтерес поляків до її минулого. Руссановські готові були знайомитися як з репрезентацією історії видатними французькими вченими Проспером де Барантом, Адольфом Тьєром, Іпполітом Теном, слава яких тримається й донині, так й аматорами Жаном-Батістом Капфігом, графом де Сегюром, про яких нині читачі майже не згадують.

Середньовічна історія була представлена працями Проспера де Баранта (1782–1866) «Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois» (13 т., Париж, 1824–1826), графа Філіппа-Поля де Сегюра (1780–1873), який зробив собі ім'я історією наполеонівських війн, але написав також історію правління Карла

VIII (1470–1498), продовжуючи серію монографій з історії Франції, започатковану батьком.

Жан-Батіст Капфіг (1801–1872), французький історик-аматор, вирізнявся особливою продуктивністю. Загальний каталог його друкованих книг містить не менше ніж сімдесят сім творів (145 томів), виданих протягом сорока років. Вони присвячені здебільшого французькій історії. За переконаннями він був роялістом, тому його книги виправдовували та схвалювали всі дії монархів. Видання Капфіга книги рекомендували в навчальні заклади. Писав він швидко та захопливо, тому твори за його життя мали значну популярність. У відділі РіЦ є його книги з кількох родових бібліотек, Руссановські не стали винятком.

Але основний інтерес власників був зосереджений навколо історії XIX ст., починаючи з Французької революції.

Адольф Тьер (1797–1877) прославився як політик та історик. Під час Липневої монархії кілька разів був прем'єр-міністром Франції, став першим президентом Третьої республіки. У Руссановських були його праці «Histoire de la Révolution française» (Брюссель, 1845) та знаменита «Histoire du Consulat et de l'Empire» (Париж, 1845–1869). Останню книгу сучасники оцінювали вище за попередню. Нині вважається, що вчений був одним з тих дослідників, які реабілітували Наполеона (1769–1821) для історії Франції. Про події ста днів повернення Наполеона в 1815 р. оповідала книга Бенжамена Констана (1767–1830), одного з лідерів французького лівого лібералізму. Військовому мистецтву Наполеона присвятив своє дослідження знаменитий військовий історик Антуан-Анрі Жоміні «Vie politique et militaire de Napoléon» (Париж, 1827). Наполеонівського міністра поліції Жозефа Фуше (1759–1820) характеризувала монографія Луї Мадлена (1871–1956). Філософ та засновник культурно-історичної школи в мистецтвознавстві Іпполіт Тен (1828–1893), критикуючи Велику Французьку революцію та якобінську диктатуру, спробував пояснити витоки сучасної йому Франції в «Les origines de la France contemporaine» (5 т.; Париж, 1882).

Є усталена думка, що А. Тьер своєю політичною та науковою діяльністю готував, сам того не знаючи, створення Другої імперії, що стала об'єктом вивчення для П'єра де ла Горса (1846–1934), автора 7-томної «Histoire du Second Empire» (Париж, 1894–1906), Луї Тувенеля (1853–1924), який за паперами батька склав свою «Pages de l'histoire du Second Empire» (Париж, 1903). Одна з книжок Сезара де Базанкура (1810–1865) «La campagne d'Italie de 1859» (Париж, 1860) відобразила італійську кампанію Наполеона III у 1859 р. Автор був офіційним історіографом імператора, якого мав супроводжувати під час військових походів.

Крім наукових книг, у бібліотеці були й публіцистичні. Наприклад, відразу по завершенню революційного виступу Паризької комуни Луї Габріель написав книгу «Le livre noir de la Commune de Paris» (Брюссель, 1871) антисоціалістичного спрямування, у якій намагався пояснити причини повстання народу. Тобто в Руссановських був живий інтерес до поточних подій французької політики / історії.

У контексті епохи романтизму в європейській гуманітарній думці актуалізувалося тлумачення ролі особистості в історії. Не лише філософи та

історики намагалися визначити місце особистого в історичному процесі. Читачі також прагнули знайти свої відповіді. Традиційна для польських родових бібліотек увага до мемуарів у Руссановських проявилася навіть у структурі фонду. З їхнього зібрання походять різноманітні спогади французьких свідків подій, причому таких різних, як герцог де Сен-Сімон, герцогиня Д'Абрантес, віконт де Баррас. Прикметно, що в книгозбірні були переважно обговорювані всіма мемуари.

Герцог де Сен-Сімон (1675–1755) написав мемуари про версальський двір часів Людовіка XIV, але після його смерті всі папери були конфісковані за розпорядженням двору і здані в державний архів. Хоч окремі фрагменти друкувалися з кінця XVIII ст., перше повне видання побачило світ у 1818 р. Наявне в Руссановських видання фірми «Ашетт» 1865 р. вже відображало працю, яка мала статус класичної.

У контексті історії Французької революції важливими були спогади віконта де Барраса (1755–1829), одного з її лідерів. Хоча відомо, що до друку рукопис готував його секретар Русселен де Сент-Альбен, який досить вільно обійшовся із текстами свого шефа, утім вони мали популярність.

Здавалось би, мемуари герцогині Д'Абрантес (1784–1838) не могли додати нічого значущого до історії революційних років, але скандальний зміст зробив із них бестселер. Він викликав бурхливі обговорення у Франції та інших країнах, на нього звернуло увагу чимало сучасників. Авторка була дружиною ад'ютанта Наполеона і свідком багатьох подій. Спочатку в 1820-х рр. планувалося 4 томи, їх готував до друку Каміль Ладвокат (1791–1854), але популярність твору та фінансові проблеми видавця підштовхнули конкурентів до пошуків самостійної співпраці з авторкою. Тривалі судові тяжби з колегами не допомогли Ладвокату. Сама герцогиня для отримання додаткових грошей за мірою написання збільшувала обсяг рукопису, оскільки одержувала кошти за кожний том окремо. Усього їх вийшло 18. Багатотомник Руссановських 1835–1836 рр. друку охопив томи як Ладвоката, так й А. Маме. Отже, книгар сформував примірник видання з розрізнених наявних томів і пропонував його для продажу.

Про суспільство Другої імперії свідчили спогади графа Горація де В'ель-Кастеля (1802–1864), затятого прибічника Наполеона III. Вони охопили час з 1851 до 1864 рр. Яскраві, наповнені багатьма подробицями про тодішнє життя, вони були надруковані лише через двадцять років після смерті автора, оскільки останній мав надто реакційні погляди.

Колонізаційна політика Франції також була у фокусі уваги, що засвідчують спогади Поля Крістіана (Жана-Батіста Пітуа, 1811–1877) про воєнну кампанію 1843–1844 рр. в Алжирі та Марокко. Прикметно, що видання 1846 р. мало формат у 8° та золотий обріз, а це було досить незвичним для тодішніх подібних видань, адже здорожувало їх, утім Руссановські все ж придбали такий зразок.

Зацікавленість особистістю прочитується в наявності біографічного словника «Biographie universelle ou dictionnaire historique» (Париж, 1841), укладеного Шарлем Вайсом (1779–1866).

Сталий інтерес Руссановських до національної історії виявився й у франкомовній частині книгозбірні. Збірник документів «La Pologne» (Париж,

1862), укладений начебто Д'Анжебергом, а насправді Л. Ходзько, містив дипломатичні документи 1762–1862 рр. щодо польської держави. У відділі РіЦ є ще три примірники цього видання з інших родових бібліотек Поділля, що тільки підкреслює його значущість і затребуваність з боку польської спільноти. Цілком очевидною для такої бібліотеки була наявність спогадів Адама Єжі Чарторійського (1770–1861), одного з лідерів польської опозиції першої половини ХІХ ст. Його політична кар'єра була цікавою не лише для сучасників, тому щоденник, надрукований як «*Mémoires du prince Adam Czartoryski et correspondance avec l'empereur Alexandre I-er*» у видавництві Плона у 1887 р., відразу привернув до себе увагу. Листування П'єра де Нуає (1606–1693), особистого секретаря польської королеви Марії-Луїзи де Гонзаги, який системно інформував французький двір про події Великого потопу в Польщі 1655–1659 рр. (війни зі Швецією), теж опинилося в книгозбірні. Польські емігранти готували книги про Батьківщину французькою мовою для європейської спільноти. Луї (Людвік) Люблінер, емігрант у Брюсселі, охарактеризував нормативні акти, якими російські імператори Микола I та Олександр II надавали амністії полякам. Він також вказав на суперечності цих норм пізнішим урядовим рішенням. Інший емігрант, але у Франції, Казимир Воловський (1813–1877) також присвятив Польщі свої етюди.

За відсутності російськомовних видань у бібліотеці інформацію про Російську імперію Руссановські діставали й з франкомовної літератури. Авторами були переважно російські піддані. Серед них були як опозиційні особи-емігранти, наприклад, князь Петро Долгоруков, так і чинні чиновники, наприклад Віктор Порошин.

Книги Петра Долгорукова (1817–1868), який вирізнявся своїм негативним ставленням до російського імператорського двору, притягували інтерес польської шляхти, адже у відділі РіЦ є кілька різних його творів. Його «*Mémoires*» (Женева, 1867) були наповнені різкими випадками проти багатьох представників вищого світу Росії, для сучасників вони навіть межували з пасквілями. Жовчна тональність викладу особистих історій аристократів бентежила російське суспільство, не випадково автор вимушений був жити в еміграції. Руссановські, ймовірно, придбали книгу в когось, бо з титульного аркуша вирізано попередні власницькі позначки. Купили вже тоді, коли гострота сприйняття її змісту зменшилась, адже вони не побоялись на корінці позначити автора. Долгоруков певний час співпрацював з російським опозиціонером Олександром Герценом, отже, сприймався не лише як фрондер, а й як борець проти певних політичних та соціальних ідей.

Не менше інтригувала книга Віктора Лаферте про Олександра II (1818–1881) «*Alexandre II. Details inédits sur sa vie intime*» (б. м., 1882). Під цим ім'ям сховала спогади морганатична дружина імператора Катерина Юр'ївська (Катерина Михайлівна Долгорукова, 1847–1922).

Російський економіст Віктор Порошин (1809–1868) відображав інтереси великих землевласників напередодні та після селянської реформи 1861 р. Зокрема, у книзі «*Régénération sociale de la Russie*» (Париж, 1860) доводив ідею про те, що реформа має охопити всі стани російського суспільства. Селянам треба

дати особисту волю, але без землі, щоб дотриматися прав власності на землю. Дворянам треба надати такі права, щоб вони могли брати серйозну участь у громадських справах, тобто могли отримати свого роду дворянську конституцію. За його поглядами, Польща не могла претендувати на вплив на західні губернії, оскільки вони історично були російськими. Руссановських, як великих землевласників, могли цікавити економічні та соціальні погляди В. Порошина, хоч з політичними вони могли не погоджуватися.

Про Росію писали й французькі автори, наприклад Анатоль Леруа-Больє (1842–1912), завдяки якому у французькому суспільстві значно змінилося ставлення до Російської імперії. Руссановські придбали його книгу про Росію та Польщу «Un homme d'État russe (Nicolas Milutine)» (Париж, 1884) за царювання Олександра II. Вона побудована на кореспонденції Миколи Мілютіна, одного з ідеологів тодішньої державної політики.

Інші європейські країни та США також цікавили представників роду.

Тривалі складні стосунки мала Польща зі Швецією, звідси увага до цієї країни. У Руссановських, як уже згадувалося, було листування П'єра де Нуає та відома монографія Вольтера про шведського короля, яскравого полководця Карла XII.

Польський інтерес до Туреччини, обумовлений тривалими складними взаємовідносинами Речі Посполитої та Оттоманської імперії, пояснює появу тематичних видань. Історик Йозеф фон Гаммер (1774–1856) вважається засновником османістики в Австрії. Перебуваючи на дипломатичній службі, він працював й у Константинополі, згодом написав історію Оттоманської імперії. По завершенню оригінального видання відразу був зроблений французький переклад.

Поточний стан справ в Оттоманській імперії відобразив у книзі «De Révolutions de Constantinople en 1807 et 1808» (Париж, 1819) французький офіцер П'єр-Антуан Юшєро де Сен-Дені (1776–1850), який служив турецькому султану в 1805–1809 рр.

Історія Італії репрезентувалася працями швейцарця Сімонда де Сімонді (1773–1842), зокрема «Histoire de la renaissance de la liberté en Italie» (Париж, 1832). Діяльність Ежена Богарне як віцекороля Італії зацікавила барона де Водонкура (1772–1845), який написав «Histoire politique et militaire du prince Eugène Napoléon» (Париж, 1828). Військовий похід французів в Італію 1859 р. висвітлив вже згадуваний Базанкур. Французький поет Андре-Іпполіт Лемоньє (1794–1871) залишив спогади про Італію.

Велика Британія відігравала все більшу роль у світовому співтоваристві, тому освіченим прошаркам цікаво було розбиратись з витоками успіхів цієї маленької метрополії. У Руссановських знаходимо публіцистичні враження від відвідувань островів бароном д'Оссе (1778–1854) «La Grande-Bretagne en 1833» (Париж, 1833). А в Херсонській ОУНБ ім. О. Гончара зберігаються кілька томів дослідження Генрі Галлама (1777–1859) «Histoire constitutionnelle d'Angleterre» (5 т.; Париж, 1828) [6].

Крізь призму перекладної монографії шотландського історика Вільяма Робертсона про Карла V (1721–1793) розкривалася історія Іспанії та Священної Римської імперії.

Історія Греції була представлена книгою Крістофера Вордсворта (1807–1885) «*La Grèce pittoresque et historique*» (Париж, 1841). Згідно з дарчим написом Гонората Квілецька (1831–?), сестра Артура та Пшемисла Руссановських, придбала її 1885 р. в Греції для небоги Ядвіги, доньки Пшемисла. Для подарунка вона замовила у варшавській палітурні Багінського розкішну шкіряну палітурку з багатим рослинним тисненням на кришках та корінці, дублюрою, золотим обрізом.

Історія відкриття Нового світу також цікавила Руссановських. Американський письменник Вашингтон Ірвінг (1783–1859) служив у посольстві в Іспанії, де вивчав документи про Христофора Колумба та інших мандрівників, які відкривали нові землі. Урешті-решт він написав монографію, яка швидко була перевидана французькою мовою, «*Histoire des voyages et découvertes des compagnons de Christophe Colomb*» (3 т., Париж, 1833).

Громадянська війна в США непокоїла багатьох сучасників. Загальне тло боротьби за державне будівництво, співчуття до рабів (утім місцеві українські кріпаки з ними не асоціювалися), велика польська діаспора у США – все це обумовлювало та підтримувало читацький інтерес польської шляхти до політичних подій у країні. А сюжети, оповиті романтичним флером пригод, тим паче зачаровували. Одним з героїв цієї війни був Рафаель Семс (1809–1877) – американський морський офіцер, який став на бік південних штатів. Він був найуспішнішим командиром рейдерів, зокрема CSS Sumter і CSS Alabama, що діяли проти торгового судноплавства федералів. Після поранення в 1864 р. він оприлюднив мемуари, побудовані на приватному щоденнику та бортовому журналі. Французький переклад було зроблено того самого року. Пізніше капітан продовжив воювати на суші до завершення війни. Він та його команда, звинувачені в піратстві, зуміли уникнути суду. Європейська громадська думка захоплювалася його діями. Літературознавці вважають, що Р. Семс став прототипом капітана Немо для Жуля Верна та надихав Роберта Стівенсона, коли той працював над романом «Острів скарбів» [7]. Такий ореол навколо імені капітана, який став легендою за життя, пояснює появу книги в Руссановських. За сучасними уявленнями він був капером, тобто піратом, а тоді мав вигляд останнього романтичного героя епохи індустріалізації.

Історична тематика не вичерпувалася країнознавчими книгами. Вузька тематична проблематика також знаходила своє місце в книгозбірні. Наприклад, знаменита праця Ніколя Дешама (1797–1873) «*Les Sociétés secrètes*» (3 т.; Авіньйон, Париж, 1881) вважалася наймасштабнішим дослідженням таємних товариств і масонства, яке будь-коли проводилося, як з історичної, так і з філософської точок зору. Автор намагався з'ясувати витoki масонства і шукав їх в поглядах гностиків, маніхейців, альбігойців, тамплієрів, ілюмінатів, мартиністів, розенкрейцерів тощо. Він дуже детально зупинився на впливі масонства на Французьку революцію та наступні події європейської історії. Дешам бачив у європейському масонстві згубну силу, стверджуючи, що воно працювало під прикриттям філантропії, але проти релігії, суспільного ладу, патріотизму, навіть моралі. Це історичне дослідження надавало розлогий матеріал для світоглядних роздумів читача.

Такий напрям читацьких зацікавлень простежується також у книзі абата Альфреда Монніна (1823–1886) «Le curé d'Ars vie de M. Jean-Baptiste-Marie Vianney» (Париж, 1863), присвяченій відомому французькому кюре Жану-Батісту-Марі Віаннею (1786–1859), слава про якого ще за його життя змусила владу побудувати спеціальну залізничну гілку для паломників до Арса, де служив священник. Його називали «в'язнем сповідальні», оскільки останні двадцять років свого життя він щодня по 17 годин сповідував охочих. Пошана до нього збереглася на роки, у 1925 р. він був канонізований, а через чотири роки його проголосили «покровителем всіх парафіяльних священників світу». Захоплення кюре спровокувало Руссановських зробити особливе оформлення книги – шкіряну палітурку з дублюрою.

Традиційно в маєткових бібліотеках зберігали багато художніх творів, які дозволяли організувати дозвілля. Зібрання Руссановських не було винятком. Популярність французьких письменників чимало сприяла захопленню французькою літературою, причому мовою оригіналу. Серед наявних примірників можна побачити багатьох класиків, чия слава й досі не згасла: Оноре де Бальзак, Віктор Гюго, Еміль Золя, Олександр Дюма, Олександр Дюма-син, Альфонс де Ламартін, Мольєр, Жан-Жак Руссо, Стендаль, Жорж Санд. Це автори, які стали знаменитими за своє життя, і вони досі є основою величі французької літератури. Серед книг було багато прижиттєвих видань.

Поточний французький літературний процес кінця XIX – початку XX ст. також цікавив Руссановських. Спостерігаємо чимало імен, творчість яких не стала видатною подією у світовій культурі, але мешканці маєтків на Східному Поділлі прагнули стежити за творчістю Софі де Кантелу (1835–19??), Жоржа Оне (1848–1918), Даніеля Лесюєра (псевд. Жанни Луазо; 1854–1921), Едуарда Рода (1857–1910), Анрі де Реньє (1864–1936), Ернеста ла Женесса (1874–1917) тощо.

У французьких перекладах читачі знайомилися також із творчістю англійця Байрона (1788–1824), італійця Едмондо де Амічіса (1846–1908), росіянина Льва Толстого (1828–1910). Російська слава останнього тривала вже майже тридцять років, а Руссановські надали перевагу французьким перекладам 1886 та 1887 рр., а не оригіналам. Зауважимо, що перший польський переклад було зроблено лише у 1889 р.

Розважальний напрям підкріплювала й енциклопедія анекдотів – збірка повчальних історичних і курйозних випадків. Французький видавничий проєкт «Encyclopédiana. Recueil d'anecdotes anciennes, modernes et contemporaines» (Париж, 1857) й досі є зразком наслідування для подібних проєктів інших культур. Книга містила літературні твори – історичні «анекдоти», тобто маловідомі, загалом цікаві епізоди (історичного характеру або пов'язані з приватним життям персонажа), які розповідалися в легкій формі для розваги або повчання, утім їхній зміст був таким, що стимулював плітки та пересуди. Іноді таке розкриття втаємниченого створювало паралельну історію, яка могла допомогти більш правдиво тлумачити факти та події, пов'язані з історичними постатями, або розважити читачів. Наслідуючи цей французький зразок, в інших країнах й досі створюють подібні збірки на національному матеріалі. А для

Руссановських книга була ще одним варіантом реалізації їхніх історичних захоплень.

Дозвіллевий характер бібліотеки підкреслювали також путівники та розповіді про мандри Європою, Азією, Африкою, Америкою. Серед них були оповіді Антуана Франсуа Андреоссі (1761–1828) – про мандрівку берегами Чорного моря, Фанні Троллоп (1779–1863) – поселеннями Бельгії та Західної Німеччини 1833 р., Адольфа Купфера (1799–1865) – Середнім та Південним Уралом, Поля дю Шаю (1831–1903) – Екваторіальною Африкою. Іспанію описала 5-томна праця Александра де Лаборда (1773–1842) «*Itinéraire descriptif de l'Espagne*» (Париж, 1834), збагачена атласом, численними ілюстраціями (близько дев'ятисот гравюр). Граф Гюбнер (1811–1892), австрійський дипломат, багато мандрував світом, про що написав книгу «*Promenade au tour du monde, 1871*» (Париж, 1854), яка свого часу мала значний інтерес серед читачів.

Купували для бібліотеки й мистецтвознавчу літературу, зокрема альбоми фірми «Фірмін-Дідо» про художників епохи Відродження Мікеланджело (1475–1564), Бачча Бандіnellі (1488–1560), Даніеле да Вольтерра (1509–1566), Доменікіно (1581–1641).

Зоологічна література надавала колекції більш академічного, аналітичного спрямування. Невипадково в книгозбірні був виокремлений розділ наукової літератури з топографічною позначкою під літерою S. Збереглося 13 томів зоологічної тематики. Начебто мало, але, на відміну від інших родових бібліотек, вони різної спрямованості. І це лише залишки зібрання. Привертає увагу наявність ентомологічної літератури від праць другої половини XVIII ст. Етьєна Луї Жоффруа та Ламарка до видань кінця XIX ст. Альфреда Брема (1829–1884). Його знамените добре підготовлене 10-томне французьке видання «*Merveilles de la nature. L'homme et les animaux*» (Париж, 1878–1885) мало би комплексно задовольнити інтерес до зоологічної тематики, тим паче в бібліотеці був польський переклад найвідомішої його праці «Життя тварин», але Руссановські придбали ще й книгу одного із знаних популяризаторів науки XIX ст. Луї Фігує (1819–1894) «*Les poissons les reptiles et les oiseaux*» (Париж, 1868), присвячену риbam, плазунам та птахам. Її видавець Л. Ашетт зробив напівшкіряну палітурку із золотим обрізом, муаровим форзацом, отже, для власників книга, вочевидь, була важливою. До речі, видання Брема і Жоффруа також мали гарне покращене оформлення. Книга останнього була зі шкіряною палітуркою, дублюрою, форзацним папером «павине око». Отже, зоологічною літературою Руссановські захоплювалися.

Їхню книгозбірню вирізняє наявність технічних друків. Книга Ф. Марсево «*Du Char Antique a l'Automobile*» (Париж, 1894) відомої фірми «Фірмін-Дідо» присвячена історії транспортних засобів від воза до автомобіля. У збережених колекціях із родових бібліотек Східного Поділля така профільна література практично відсутня. Утім, з огляду на інженерну освіту Александра-3 Руссановського, здобуту в Бельгії, можемо припустити, що в нього були й інші фахові книги. Коли він служив у Вінницькій повітовій земській управі (з 1914 р.), то завідував медичним, будівельно-технічним та телефонним відділеннями [8,

арк. 7, 11]. Можна здогадуватись, що якісь профільні книги були російською мовою, але не збереглися.

Найвний масив франкомовних видань свідчить, що Руссановські не стежили за новинками французького книжкового ринку, радше знайомилися з поточним книжковим життям, а тоді намагалися придбати книги, які отримали розголос. В їхньому зібранні чимало відомих праць, але в перевиданнях, тобто вони часто-густо купували книги, які обговорювались, впливовість яких була вже означеною. Наприклад, знаменита праця І. Тена «Les origines de la France contemporaine» (Париж, 1882) була аж у 12-му виданні, біографія Жана-Батіста-Марі Віаннея А. Монніна та опис мандрів графа Гюбнера – 7-му, дослідження Ніколя Дешама «Les Sociétés secrètes» (Авіньйон, Париж, 1881) – 5-му, Проспера де Баранта «Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois» (13 т., Париж, 1824–1826) – 4-му; книги Сезара де Базанкура «La campagne d’Italie de 1859» (Париж, 1860), Луї Габріеля «Le livre noir de la Commune de Paris» (Брюссель, 1871), Александра де Лаборда «Itinéraire descriptif de l’Espagne» (Париж, 1834) – 3-му.

Оскільки «Histoire du Second Empire» Ла Горса друкувалася поступово упродовж 1894–1905 рр., а її популярність паралельно зростала, то видавництво Плона-Нуррі вимушене було додруковувати попередні томи. Тому Руссановські, які купували багатотомник вже після 1905 р., отримали повний комплект з томів різних видань. Перші томи з 8-го та 7-го видань, а далі порядковий номер перевидання зменшувався, і останній том походив вже з 4-го видання 1905 р. друку.

Підсумовуючи, варто зазначити, що родова бібліотека Руссановських відображала типові тенденції книжкових інтересів польської шляхти кінця XVIII – початку XX ст. Вона пройшла шлях від звичайного дворянського галоманського зібрання до усвідомленого формування збірки національної книги. Утім, попри згасання світової галоманії, інтерес Руссановських до цієї культури зберігався, хоч у відносно меншому обсязі і в інших ракурсах. Вони продовжували цікавитися оригінальною французькою культурою, надаючи перевагу польському книговидадню та польським перекладам творів інших культур.

Більшість книг зібрання мала звичайні добротні коленкорові та паперові тверді палітурки, але у французькій частині було набагато більше дорогих палітурок, ніж у польській. І стародруки, за кількома винятками, були представлені саме в цій частині. Отже, усвідомлення значущості французької частини зібрання існувало.

Примітки:

1. Epsztein T. Polska własność ziemiska na Ukrainie (gubernia kijowska, podolska i wołyńska) w 1890 r. Warszawa, 2008. 620 s.

2. Кароева Т. Провенієнції родової бібліотеки Руссановських з Якушинців // Подільський книжник. Вип. 15 (2022 р.). Вінниця, 2023.

3. Соломонова Т. Р. Родові бібліотеки на теренах Східного Поділля: книжкові знаки (за матеріалами відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.

А. Тімірязєва) // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц. сайт. URL: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/rodovi-biblioteki-na-terenax-sxidnogo-podillya> (Дата доступу: 12.01.24).

4. Артур Руссановський (1854–189?) з Гришівців навчався у Вищій рільничій школі в Дублянах в 1876–1878 рр., коли викладання велося німецькою та польською мовами.

5. Паспорт колекції видань з родової бібліотеки Руссановських / Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського. Вінниця, 2023. 50 с.

6. Екслібриси приватних бібліотек // Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олесь Гончара : офіц. сайт. URL: <https://museum.lib.kherson.ua/ru-ekslibrisi-privatnih-bibliotek.htm> (дата доступу: 12.01.24)

У повоєнні десятиріччя після перерозподілу бібліотечних фондів деякі примірники з бібліотеки Руссановських опинилися в Херсонській ОУНБ ім. Олесь Гончара, Всесоюзній державній бібліотеці іноземної літератури (нині – Всеросійська державна бібліотека іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно). Є відомості про окремі примірники в приватних руках.

7. Verne J. *Twenty Thousand Leagues under the Seas* / translated and edited by William Butcher. 2nd ed. Oxford & NY: Oxford University Press, 2019. 464 p. (Oxford World's Classics);

Lamb J. *Revealing Captain Nemo. Jules Verne In Conversation With Raphael Semmes* // Jules Verne and the Heroes of Birkenhead : web-site. URL: <https://julesverneandtheheroesofbirkenhead.co.uk/wp-content/uploads/2022/07/25.-Revealing-Captain-Nemo-Jules-Verne-in-Conversation-with-Raphael-Semmes.-2.pdf> (Date of access:12.01.23);

Lamb J. *Robert Louis Stevenson sets his classic novel Treasure Island In Birkenhead* // Jules Verne and the Heroes of Birkenhead : web-site. URL: https://julesverneandtheheroesofbirkenhead.co.uk/wp-content/uploads/2022/08/40.-Robert-Louis-Stevenson-sets-his-classic-novel-Treasure-Island-in-Birkenhead.-compressed_compressed.pdf (Date of access:12.01.23)

8. Державний архів Вінницької області. Ф. Д-255. Оп. 1. Спр. 204. 246 арк.

«Твори» Григорія Чупринки (Прага, 1926) як українська книжкова пам'ятка

Ю. М. Рожко

У 2020 р. до відділу рідкісних і цінних видань (далі – РіЦ) бібліотеки надійшла книга Григорія Чупринки «Твори» (1926 р.), подарована Людмилою Шпильовою, колишньою нашою колежанкою. Вона понад 20 років віддала обласній книгозбірні, була заступником директора перед еміграцією, а в 1995 р. виїхала до США, де працювала в Нью-Йоркській публічній бібліотеці. Паралельно на громадських засадах є бібліотекарем Української вільної академії

наук (УВАН). Вона підтримує тісні стосунки з нашою книгозбірнею, передає та привозить книги для її фондів, бере участь у наукових заходах.

В історії української літератури Григорій Чупринка (1879–1921) посідає своє місце, визначене вітчизняною критикою ще за його життя. Але цілком зрозуміло, що повне збірно видання творів поета спонукає побачити його ближче до давно відомого літературного портрета й пізнати докладніше значення й місце митця в українській поезії. Чупринка залишив помітний слід в українській історії і як поет, і як борець за самостійність нашої батьківщини. Його образ у літературознавстві завжди був осяяний романтикою героїчного життя й героїчної смерті, а ім'я стало одним із символів незборимості українського народу.

Григорій Чупринка – відомий український поет, військовий і політичний діяч, учасник боротьби за народовладдя на теренах Української Народної Республіки та боротьби за її самостійність. Народився на Чернігівщині в м. Гоголіві й походив зі старовинного українського козацького роду. Навчався в Гоголівській народній школі, Київській та Лубенській гімназіях. У 1905 р. був ув'язнений за участь у революції. Вийшовши на волю, присвятив себе поезії. Щороку видавав збірку, а то й дві. Поет, вірші якого сповнені мотивів «безутішної самоти» і котрий називав себе в поезіях «творцем свавільних передзвонів», «братом сонця», став відомий у літературних колах.

У Києві Чупринка заприятелював з українським письменником та видавцем Олексою Коваленком (1880–1927). У О. Коваленка часто збиралися молоді українські поети. Вони обговорювали нові течії в письменстві та намагалися їх упровадити і в українську літературу. Чупринка захоплювався творами Бодлера, Верлена та Едгара По і у своїх поезіях наслідував цих письменників і звучність віршів.

У 1909 році почав виходити журнал «Українська хата», одним із засновників і дописувачем якого був Г. Чупринка.

Від 1910 до 1914 року мешкав у Києві. З-під пера Чупринки вийшло 6 збірок поезій: «Огнецвіт» (1910), «Метеор» (1911), «Ураган» (1911), «Білий Гарт» (1911), «Сон-Трава» (1912), «Контрасти» (1912) і поема «Лицар-Сам» (1913). Ці збірки зробили ім'я митця популярним, і всі українські видавництва хотіли друкувати його твори.

Літературознавець Сергій Єфремов (1876–1939) писав, що Чупринка здатний творити поезії «великої сили, краси і щирості», бо «має дар легкого і граціозного віршування». Його ще називали українським Блоком [1, с. 9].

У 1913–1914 роках Чупринка переживає творчу кризу. З початком Першої світової війни він покидає Київ, переїжджає до «Трубчевського лісництва», яке було розміщене на межі Чернігівщини й Орловської губернії. Тут він фактично перечекав всю війну.

З 1915 року поет знову почав писати вірші, влаштувався на роботу конторника в «оборонному» підприємстві, на чолі якого стояв український політичний і громадський діяч Микита Шаповал (1882–1932). Друкувався в журналі «Основа» (1915), альманасі «Степ» (1916) та тижневику «Промінь» (1917) [2, с. 4].

Революція 1917 року цілком переродила Г. Чупринку: мужні, бадьорі, повні революційного завзяття поезії друкувались у тодішніх газетах і журналах: «Нова Рада», «Народна воля», «Шлях», «Літературно-науковий вісник» та ін. Григорій Чупринка не належав ні до якої партії, але найбільшу прихильність виявляв до соціалістів-самостійників. Він вступив до українського війська як козак 1-го українського полку ім. Богдана Хмельницького, брав участь у Всеукраїнському військовому з'їзді і разом зі своїм полком вирушив на фронт. У війську він відзначався дисципліною, пильністю до своїх обов'язків, мав пошану в козаків і великий вплив на них.

За часів німецької окупації 1918 року, а згодом денікінщини й більшовицької навали Чупринка закликав і у своїх промовах, і в поетичних творах до збройної боротьби проти німецьких і московських окупантів.

У 1919-му організував селянське антибільшовицьке повстання на Чернігівщині, яким керував. Його авторитет серед селянства був величезний. За першим закликком вони вступали до загону «отамана Григорія Оврамовича». Чекістам вдалося захопити Чупринку, але від розстрілу його врятувало заступництво Олекси Шумського (1890–1946) – тодішнього народного комісара освіти УСРР. Той особисто звернувся до голови Всеукраїнської ЧК Віліса Лациса зважити на особливі заслуги Чупринки як поета.

У 1921 р. Григорій Чупринка займався налагодженням контактів між підпільними групами та партизанськими загонами, що діяли на окупованих більшовиками українських землях і узгоджували діяльність з урядом УНР. Він був учасником військового з'їзду отаманів Холодного Яру, невдовзі після чого Чупринку знову заарештували.

Борець за незалежність України, він поклав на вітвар служіння Вітчизні не лише свою поезію, а й власне життя. Імовірно, саме вигук «Слава Україні!» став останніми словами Григорія Чупринки перед тим, як його розстріляли більшовицькі кати.

23 червня 1921 р. його заарештувала київська губерньська ЧК, а 28 серпня засудили до найвищої міри покарання – розстрілу. Головне звинувачення – вступ до підпільної організації, яка ставила собі за мету повалення радянської влади та відновлення Української Народної Республіки. Розстріляні разом з Іваном Андрухом (1896–1921) як члени київського Всеукраїнського центрального повстанського комітету. У 1996 р. їх реабілітували рішенням Київської обласної прокуратури.

За словами його товариша Миколи Галагана (1882–1955): «Григорій Чупринка своєю смертю найкраще доказав, то він не тільки є «з діда-прадіда козак», але й здібний був принести в жертву своїй батьківщині найдорожче для людини – своє життя» [3, с. 236].

Він був настільки популярною людиною серед українців та українського руху, що навіть генерал-хорунжий УПА Роман Шухевич (1907–1950) взяв собі за підпільний псевдонім його прізвище («Тарас Чупринка»).

Тематика поезії Г. Чупринки різноманітна, але найголовніші її мотиви – це природа, особисті настрої, призначення поета та громадський поклик. Поет найбільше любить природу, в ній вбачає найвище джерело краси. Різні явища

природи він майстерно і з великою любов'ю та захопленням малює в численних своїх поезіях. Особиста лірика Чупринки відбиває переважно сумні його настрої, які були викликані загальною політичною реакцією після поразки революції 1905 року, а також і тяжкими обставинами особистого життя митця.

Громадські мотиви в поезії Чупринки займають поважне місце, попри те, що він був «лицар чистої краси», прихильник вільного мистецтва. Поет в уявленні Чупринки – це не егоїст, що дбає тільки про свої особисті інтереси. Виступаючи проти впертих штампів, проти образної одноманітності старої «громадянської» поезії, Чупринка ніколи не забував, що він поет поневоленої нації. У ранніх своїх поезіях і в останніх він жваво відгукувався на явища громадського та політичного життя свого часу. Ще на початках він дав яскравий образ рідного краю, поневоленого царською Росією. Чупринка бачив в Україні не лише сумні картини, різкі контрасти в тогочасній українській дійсності, в зростаючому прагненні волі він відчував неминучість перемоги українського народу над ворогами [2, с. 6].

Українські культурні діячі в еміграції розуміли важливість узагальнення його творчості. Це сталося у 1926 р., коли в Празі вийшла друком збірка «Твори» за ініціативи Комітету українських товариств у м. Нью-Йорку задля вшанування пам'яті розстріляного більшовиками українського поета Григорія Чупринки.

У 1924 р. празький Український громадський видавничий фонд (далі – УГВФ) отримав від вищезгаданого Комітету пропозицію, аби закласти при Фонді окрему фундацію імені Гр. Чупринки і передусім підготувати видання творів покійного поета. На засіданні Бюро УГВФ ідею Комітету підтримали й доручили члену Бюро Павлу Богацькому (1883–1962) зібрати та упорядкувати твори поета для видання збірки.

Книга містить повну збірку творів, близько 447 п'єс. Частина з них, 312, була видана ще за життя поета, решта друкувалась у цьому виданні вперше. До збірки увійшли лише ті матеріали, які можна було зібрати за кордоном. Це і поезії, і літературно-критичні статті, й рецензії, а саме – 423 вірші українською мовою, 2 – російською і 22 рецензії. Структура тому була такою: портрет поета, коротка стаття «Від видавництва», короткий нарис із життя й діяльності Грицька Чупринки, його поезії, літературно-критичні статті та рецензії, хронологічний покажчик першодруку творів митця, видання творів поета, бібліографія – *Cyprynkiana*, присвята Грицькові Чупринці, алфавітний покажчик поезій Гр. Чупринки. Укладач збірки П. Богацький позначив зіркою перед порядковим номером ті поезії, що друкувалися вперше. Кожен розділ книги впорядкований хронологічно, для недатованих самим поетом творів брали дати друку. Місце і час друку кожної поезії зазначено в окремому розділі також у хронологічному порядку. Книга містить 533 сторінки. Наклад вирішили зробити великим – 3000 примірників.

«Чупринка не зносив жодного примусу, не любив ходити в шлеї, не терпів фальшу і облуди... Вірний своїй вдачі, що не терпіла утертих шляхів та не зносила громадської дисципліни, жив він правдивим бурлакою», – писав про Григорія Чупринку історик Володимир Дорошенко (1879–1963) [4, с. 13], який зустрічався з ним у Києві в 1907–1914 рр. Він є автором вступної статті. Його

вважають одним із найвизначніших українських бібліографів ХХ ст. Поданий короткий нарис про Г. Чупринку був складений спільно з редактором (та упорядником) першого посмертного видання творів поета, письменником Павлом Богацьким на підставі його давньої недрукованої розвідки про Чупринку.

Обкладинка та видавнича марка книги належать відомому графіку Роберту Лісовському (1893–1982). Він з 1923 р. мешкав у Львові [5, с. 38], де активно займався книжковим дизайном, зокрема розробляв обкладинки для багатьох прозаїків і поетів. На думку мистецтвознавців, тогочасна творчість Роберта Лісовського та українського художника Павла Ковжуна (1896–1939) була обличчям львівської книжкової графіки [6, с. 226]. Художник став жаданим як автор для низки львівських видавців і не тільки. У 1925 р., як зазначено на обкладинці, він виконав проєкт, присвячений Г. Чупринці, використавши бароковий, нарбутський стиль. Він органічно поєднав його три базові елементи: графічна (символьна) віньєтка, шрифтовий (строго концептуальний) мотив та двострічне обрамлення [7, с. 72]. Найбільше використано мотивів з української графіки 17–18 ст. та народної орнаментики. Обкладинка виконана у двох фарбах. Протягом 1917–1920 рр. Лісовський був стараним учнем графічного відділу професорської майстерні Георгія Нарбути (1886–1920). Він також розробив для УГВФ вдалу та лаконічну видавничу марку, що подана на авантитулі книги.

У Львові в колах місцевої української культурної інтелігенції, зокрема членів Гуртка діячів українського мистецтва (далі – ГДУМ), який на той час очолював Петро Холодний (1875–1930), відбулося знайомство Лісовського з останнім, що згодом став центральною постаттю для графіка, одним із найбільших авторитетів з-поміж усієї наддніпрянської еміграції у місті [5, с. 38].

Художник Петро Холодний зробив неоціненний внесок у розвиток українського мистецтва як талановитий живописець, художник-монументаліст і графік [8, с. 133]. Він був автором портрета Чупринки, що розміщений на окремому аркуші крейдяного паперу та був окремо вклеєний перед книжковим блоком. Припускаємо, що його було зроблено спеціально за замовленням від УГВФ.

Наявний примірник видання належав відомому канадсько-українському поету, науковцю, редактору, бібліотекарю, директору п'яти торонтських бібліотек, одному з чільних поетів української діаспори Борису Олександрову. Його справжнє прізвище – Борис Олександрович Грибінський (1921–1979), але також друкувався під псевдонімом Свирид Ломачка. Митець був уродженцем Житомирщини, але під час Другої світової війни емігрував на Захід, згодом опинився в Канаді. Його екслібрис з написом «EX LIBRIS Бориса ОЛЕКСАНДРОВА» розміщений на форзаці видання. Його виконано у двох фарбах: червоній та чорній. Тут зображено молоду жінку в хітоні з вінком квітів, яка в лівій руці тримає сувій, зверху розміщено напис «EX LIBRIS», внизу – «Бориса Олександрова». Ймовірно, жінку можна атрибутувати як музу поезії Евтерпу.

Книга має добрий стан, збереглась оригінальна обкладинка, хоч є незначні потертості та забруднення.

Зі слів Людмили Шпильової, примірник потрапив до неї після смерті однієї самотньої українки. Люди, які прибирали її помешкання, повідомили, що там залишились книги, які вони роздають, а те, що ніхто не візьме, доведеться викидати просто на смітник.

Григорій Чупринка відомий сьогодні насамперед знавцям (О. Кудряшова, Л. Голомб, Н. Шевель, В. В'ятрович тощо) і шанувальникам української літератури. Після тривалого забуття його ім'я поступово посідає належне місце в пантеоні українських поетів першої третини минулого століття. Натомість повернення в нашу історію повною мірою не відбулося.

Українська література пройшла довгий і багатий, хоч і тернистий та страдницький шлях свого розвитку. В особі своїх кращих представників вона дала видатні твори, які є національною гордістю українського народу; без огляду на всі переслідування, утиски, заборони друкувати книги українською мовою, вона не втратила своєї високої ідейності, жанрової різноманітності, оригінальності формально-мистецьких засобів. У найтяжчі, найнесприятливіші часи своєї творчості митці не впадали у відчай, не опускали в розпачі рук, не втрачали надій на прийдешнє світле майбутнє й наполегливо творили все нові пам'ятники мистецького слова.

Примітки:

1. Гунько О. Грицька Чупринку вчителі боялися викликати до дошки // Газ. по-українськи. 2011. Верес. № 125 (1278). С. 9.
2. Одарченко П. Григорій Чупринка : до 100-ліття від дня народж. // Нові дні : універсал. іл. журн. 1979. Груд. С. 4–7.
3. Коваль Р. Багряні жнива Української революції: 100 історій і біографій учасників Визвольних змагань : воєнно-іст. нариси. Київ, 2006. 404 с.
4. Чупринка Г. Твори : перше посмертне вид. з матеріалами до історії тексту / ред. П. Богацький ; авт. передм. В. Дорошенко. Прага, 1926. XIV, 532, [10] с.
5. Яців Р. Роберт Лісовський (1893–1982): дух лінії. Львів, 2015. 232 с.
6. Енциклопедія історії України : у 10 т. Т. 6. / НАН України, Ін-т іст. України. Київ, 2009. 779 с.
7. Січинський В. Книжна графіка Роберта Лісовського // Бібліол. вісті. 1927. № 2. С. 91–96.
8. Понад кордонами. Модерна українська книжкова графіка 1914–1945 / підготувала М. Мудрак. Київ, 2008. 176 с.

Бібліотеки та бібліотекарі

Комп'ютеризація обласної наукової бібліотеки: перші кроки (до 30-річчя запровадження)

П. І. Цимбалюк

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського (далі – ВОУНБ) за свою більш ніж столітню історію нерідко була своєрідним флагманом для книгозбірень України, експериментальною базою щодо запровадження бібліотечних інновацій. Серед значущих її ініціатив останніх десятиліть було використання інформаційних технологій у бібліотечно-бібліографічних процесах.

Офіційна автоматизація бібліотечних процесів стартувала наприкінці 1980-х рр., коли відповідно до постанови Колегії Міністерства культури УРСР від 07.08.1989 р. «Про організацію робіт по розробці та створенню Автоматизованої інформаційно-бібліографічної системи (далі – АІБС) бібліотек Міністерства культури УРСР» було підготовлене та затверджене технічне завдання на першу чергу АІБС у Державній республіканській бібліотеці УРСР ім. КПРС (нині – Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого).

Проте, слід зазначити, що першість у формуванні інформаційних ресурсів належить бібліотекам закладів вищої освіти УРСР, переважно технічного спрямування. На матеріально-технічній базі закладів із використанням інтелектуального потенціалу викладачів бібліотеки створювали електронні каталоги, проводили конвертацію паперових носіїв в електронні, формували профільні бази даних, урізноманітнювали форми представлення інформації, типів та видів документів, складали бібліографічні, реферативні, фактографічні покажчики. В обслуговуванні користувачів провідну роль поступово стали відігравати електронні читальні зали, автоматизовані робочі місця, які з часом надали доступ до інтернету. Інформатизація українських наукових бібліотек відбувалася з урахуванням їхнього досвіду.

Починаючи з 1991 р., перші кроки автоматизації та комп'ютеризації бібліотечно-бібліографічних процесів здійснили і в обласній книгозбірні. Зокрема, для інформування читачів про нові надходження в загальній читальній залі було встановлено комп'ютер, зібраний студентами Вінницького державного політехнічного інституту.

Ухвалення Закону України «Про інформацію» (1992) стало поштовхом до більш активного запровадження нових інформаційних технологій у бібліотеці. Питання забезпечення вільного доступу до інформації кожного громадянина незалежно від місця його знаходження активно обговорювала громадськість. Підтвердив ці основоположні завдання й закон «Основи законодавства України про культуру» (1992).

У 1993 р. в бібліотеці створили сектор автоматизації і механізації бібліотечних процесів на чолі з Володимиром Васильовичем Гладких, інженером-програмістом за професією. Бібліотекарем у сектор була прийнята Галина Олександрівна Гуцол, яка в березні 1995 р. його очолила. Було введено посаду інженера-програміста, яку обійняв Сергій Петрович Приходько. Цього самого року ВОУНБ придбала перші два комп'ютери. Вінницькі інженери розробили програму для здійснення в автоматизованому режимі передплати періодичних видань. Проте вона потребувала вдосконалення, яке зробила тоді ще бібліотекар Г. О. Гуцол. З цього часу «Зведений каталог періодичних видань, передплачених бібліотеками м. Вінниці» був представлений не лише в паперовому, але й в електронному вигляді. 1994 р. була розроблена та запущена ще одна програма, яку використовували для обліку нових надходжень та ведення інвентарних книг у відділі комплектування. У цей період запозичували досвід Херсонської обласної наукової бібліотеки, яка уклала договір з місцевим комбайновим заводом ім. Г. І. Петровського (нині – Херсонський машинобудівний завод), де функціонував підрозділ програмного забезпечення. Останній розробив для бібліотеки програмне забезпечення зі створення електронного каталогу та інших електронних баз даних. До слова, цю роботу на той час оплачувало Міністерство культури України. На його основі у ВОУНБ розробляли власну програму створення електронного каталогу.

Для інтенсифікації автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів, починаючи з 1995 р., в бібліотеці запровадили програмно-цільове планування організаційних заходів щодо освоєння нових інформаційних технологій та технічних засобів. У цей самий період ВОУНБ розпочала проєктну діяльність. І перший проєкт «Організація телекомунікаційного доступу читачів до ресурсів світового інформаційного простору, інтеграція бібліотеки в єдине середовище віртуальної бібліотеки України, навчання роботи в середовищі інтернет» бібліотека вдало реалізувала. Вона отримала грант у \$19 535 від Фонду Євразія. Це було важливе досягнення, адже установа, окрім придбання технічного оснащення, створення інтернет-центру, дістала можливість входження у світовий інформаційний простір. Директором проєкту стала вже згадувана завідувачка сектору автоматизації і механізації Г. О. Гуцол. Під її безпосереднім керівництвом відбувалася і його реалізація. Спільно з головним бухгалтером Л. С. Любецькою вони щотижня відвідували регіональний офіс Фонду, що діяв у м. Києві, де звітували про виконану роботу та використані кошти.

Хоча проєкт був вдалим, але не обійшлося без проблем. Комп'ютер Alpha Station 200 4/100 не був своєчасно введений в експлуатацію як інтернет-сервер, тому фірма «Діджитал» відмовилась без додаткових коштів (\$700) доінстальовати операційну систему «UNIX». Для запуску в експлуатацію вузла інтернету як інтернет-сервер використали інший комп'ютер, на якому було встановлено операційну систему «LINUX». За цю роботу бібліотеці довелося заплатити \$200. Олексій Валерійович Тюрєнков, інженер-програміст сектору з лютого 1997 р., переписав пакет «LINUX» і провів успішну інсталяцію. Це дало змогу надалі при перемиканні вузла на «ВІНТЕЛЕПОРТ» використовувати Alpha Station 200 4/100 як інтернет-сервер. За виявлену ініціативу та кваліфіковану роботу О. Тюрєнков

був представлений на відзначення грошовою премією в розмірі посадового окладу. Згодом бібліотеці було виділено ще \$2000 для забезпечення роботи інтернет-каналу.

Наступний проєкт Міжнародного фонду Євразія, з яким бібліотека перемогла та отримала в 1996 р. грант – «Економічна бібліотека як опорна база інформаційно-аналітичної підтримки малого та середнього бізнесу» вартістю \$20 000 (автор і керівник проєкту Марія Юхимівна Карягіна). Це стало непересічною подією в житті не лише бібліотеки, але й міста. Презентація пройшла за участі науковців, громадськості, представників влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, ЗМІ.

За грантові кошти закупили 678 книг з питань економіки та права, здійснили передплату на іноземні журнали з економіки, придбали 2 комп'ютери для обслуговування користувачів електронними базами даних «Ліга. Закон», «Гросбух» та електронним варіантом «Великої енциклопедії Кирила і Мефодія». У січні 1997 р. виграли черговий грант від фонду Євразія в розмірі \$3 000, який використали для придбання 2 комп'ютерів і модема для підключення до мережі «Інтернет» через провайдера (Вінницький державний політехнічний інститут), створення локальної комп'ютерної мережі.

1998 р. було створено перший вебсайт бібліотеки, який вважався на той час одним із найпотужніших серед сайтів бібліотек України. Щоденне відвідування його становило в середньому від 80 до 200 користувачів.

На головній сторінці сайту вміщували інформацію про сьогоднішній день ВОУНБ з фотоматеріалами та зовнішніми посиланнями.

Основні розділи сайту:

Про Бібліотеку – представлена інформація з історії закладу та хроніка основних подій за роки її функціонування.

Адміністрація – інформація про керівництво бібліотеки.

Нормативні документи – Статут ВОУНБ, Концепція її розвитку.

Структурні підрозділи – перелік та основні відомості про відділи, служби, сектори, їхнє місцезнаходження, контакти, кадри, література.

Календар заходів – щомісячний план заходів, що відбувалися в бібліотеці.

Читачеві – документи про порядок запису читачів до бібліотеки та Правила користування ВОУНБ.

Наші видання – повнотекстові видання бібліотеки: бібліографічні покажчики, щорічний хронологічний довідник «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини», довідники, буклети тощо.

Віртуальні виставки – тематичні добірки бібліографічних матеріалів, фоторяд та списки електронних адрес за темами.

Вебпроєкти – добірка посилань на вебсайти.

Гостьова книга – розділ, де кожний користувач міг залишити свої коментарі й побажання щодо поліпшення роботи вебсайту та ВОУНБ загалом.

Ресурси інтернету – добірка посилань на вебсайти інших бібліотек, електронні видання, в тому числі електронні газети й журнали.

З роками структура та контент вебсайту змінювалися, наповнювалися новими матеріалами, незмінним залишалося прагнення бібліотечного персоналу робити його цікавим та максимально доступним для користувачів.

У цей же період тимчасовий творчий колектив у складі: керівника – Ольги Іванівни Кізян, головного бібліографа науково-бібліографічного відділу, членів: головного методиста Поліни Іванівни Цимбалюк, провідного редактора Марії Григорівни Спиці, – розпочав роботу зі створення вебсторінки «Культура і мистецтво Вінниччини». Працівники сектору під керівництвом Г. О. Гуцол розробили її дизайн та згодом представили в інтернеті.

Інтеграцію нашої країни у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики визначили Закони України «Про Національну програму інформатизації» (1998), «Про концепцію Національної програми інформатизації» (1998), «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995, 2000 зі змінами). Важливим поштовхом до їх реалізації став Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної глобальної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (2000).

Ухвалення згаданих вище нормативно-правових актів дало змогу бібліотеці інтенсивніше долучитися до цих інноваційних процесів та проводити роботу більш системно. Уже 1998 р. були розроблені «Стратегічний план розвитку бібліотеки на період 1999–2003 рр.», у якому найважливішим напрямком була інформатизація бібліотеки, впровадження новітніх технологій, та комплексна «Програма комп'ютеризації Бібліотеки».

У 1999 р. бібліотека виграла проєкт «Створення Інтернет-місця читача публічної бібліотеки» (керівник Наталія Іванівна Морозова), оголошений Українською бібліотечною асоціацією за підтримки Посольства США в Україні. Створено інтернет-центр, який не був самостійною структурою, діяв у складі науково-бібліографічного відділу та надавав платні послуги.

ВОУНБ була першою в Україні бібліотекою системи Міністерства культури, де створено інтернет-центр. Забезпечували його роботу наші фахівці спільно з Вінницькою філією Міжнародної академії управління персоналом (МАУП). Пізніше інтернет-центр очолила досвідчений фахівець Оксана Миколаївна Передерко (Довгань), яка організовувала навчання персоналу та забезпечувала обслуговування користувачів.

За ініціативи та сприяння директора Книжкової палати України М. І. Сенченка бібліотека почала створювати новий продукт – вебпортал «Інформаційний портрет регіону». Це була доволі копітка робота, до якої долучалися районні бібліотеки Вінниччини. Творчий колектив (керівник Н. І. Морозова) до початку 2000 р. зібрав та опрацював надіслану з районних бібліотек інформацію, що стосувалася різних аспектів діяльності області. Структура передбачала представлення органів влади та місцевого самоврядування обласного, міського та районного підпорядкування. Для районів була розроблена схема, за якою мали вміщувати відповідні матеріали: Загальна довідка про район; Історична довідка; Структура управління районом; Економічна географія району; Транспортні зв'язки; ЗМІ; Екологія; Релігія; Освіта; Культура; Медицина; Туризм; Готелі; Пам'ятки культури. Пізніше була запроваджена Стрічка новин.

Підготовлені матеріали згодом стали складовою частиною проекту Міжнародного фонду «Відродження» «Вінниччина: інформаційний портрет регіону. «Вінніпр-2000». Неодноразово змінювалася його структура, удосконалювався зміст залежно від реалій часу, але ідея, завдання, започатковані понад два десятиліття тому, збереглися. Нині – це «Вінницький інформаційний портал».

2001 р. бібліотека взяла участь у конкурсі проєктів «Інтернет для читачів публічних бібліотек LEAP», оголошений Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні, і стала одним із 34 переможців (всього було надіслано 130 проєктів). При бібліотеці у відділі літератури та інформації з питань економіки і права було відкрито інтернет-центр, оснащений сучасною комп'ютерною технікою. На вебсайті ОУНБ відкрито форум, присвячений Центру.

2002 р. бібліотека стала переможцем проєкту «Електронне урядування ГДМУ» (громадський доступ до місцевого уряду) від Міжнародного фонду «Відродження» та забезпечила його реалізацію.

Завдяки цій діяльності ВОУНБ поступово ставала потужним регіональним інформаційним центром. Адже, маючи найбагатші в області документні ресурси, доступ до мережі «Інтернет», вона активно формує власні електронні бази даних, на які постійно зростає попит користувачів. Інтегруючись в інформаційне суспільство, бібліотека формувала й нового користувача, намагалася задовольняти його запити та інтереси, які зростали.

Назвемо ще проєкти, над запровадженням яких працювала ВОУНБ на межі століть: Регіональний корпоративний каталог (РКК), Центральний український корпоративний каталог (ЦУКК). 2000 р. було придбано програмне забезпечення «Ірбіс-32», що давало змогу поповнювати ЦУКК та використовувати матеріали, вміщені іншими обласними науковими бібліотеками України – учасницями його створення.

У подальші роки інформатизація набирала обертів, активізувалася проєктна діяльність бібліотеки. ВОУНБ неодноразово ставала переможцем і отримувала гранти, за нею закріпився імідж творчого, сучасного, інноваційного закладу.

Примітки:

1. Вінниччина бібліотечна : довідник / авт. кол.: В. Ф. Циганюк, П. І. Цимбалюк, І. М. Журавлівський ; Упр. культури Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця : Логос, 2003. 220 с.

2. Інформаційний ресурс Бібліотеки. Інновації. Суспільство : довід.-інформ. вид. / авт. проєкту, кер. авт. кол. В. Ф. Циганюк ; Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця, 2004. 196 с.

3. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення : монографія. Вінниця, 2007. 312 с.

4. Відданий бібліотечній справі : до 75-річчя від дня народж. А. Й Лучка (13.12.1937–03.02.2009) – бібліотекознавця, колиш. дир. Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, заслуж. працівника культури України: зб. матеріалів / уклад. П. І. Цимбалюк ; Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця, 2012. 116 с.

Екологія книжкової культури

Книжкові фонди публічних бібліотек Вінницької області: від актуалізації до деколонізації

Л. Б. Сенник

Бібліотечні фонди – це частина інформаційних ресурсів нашої держави. Вони потребують особливої уваги, а також розвитку та захисту, зокрема й від поширення ворожих інформаційних впливів.

З огляду на це у травні 2022 р. Міністерство культури та інформаційної політики України спільно з консультативно-дорадчим органом – Радою з питань розвитку бібліотечної справи розробили рекомендації щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України (https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/rekomendacii_29.06.pdf). Ці рекомендації повинні використовувати органи місцевого самоврядування, публічні бібліотеки, підприємства, установи, організації різних форм власності, які мають у своїй структурі бібліотеки.

У цьому документі запропоновано вилучення неактуальної літератури з бібліотечних фондів. Під нього підпадають книги: зміст яких порушує вимоги статті 2 закону «Про захист суспільної моралі»; внесені Держкомтелерадіо до переліку видань, які не рекомендовані до ввезення на територію України; внесені Держкомтелерадіо до переліку видань, яким відмовлено у ввезенні на територію України; автор (один із авторів) яких внесений до переліку осіб, що становлять загрозу національній безпеці; до авторів або видавництв застосовано санкції відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони; автори яких публічно підтримують агресію росії проти України. Серед іншого, не рекомендується зберігати в бібліотеках фізично зношені та морально застарілі видання, зокрема періоду СРСР, за винятком окремих примірників, що становлять ядро бібліотечного фонду (зокрема, видання краєзнавчого характеру, книжкові пам'ятки тощо). Водночас установи не можуть вилучати з фондів документи, що внесені до переліку цінних та рідкісних видань, унікальних документальних пам'яток.

Крім того, бібліотекам варто припинити наповнення своїх фондів виданнями, які мають походження, виготовлені або ввезені з території росії чи окупованих територій України.

Першим кроком з актуалізації фондів публічних бібліотек у Вінницькій області було вилучення книг російських авторів з відкритого доступу. Так, на початковому етапі в березні 2022 р. фахівці Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки проаналізували бібліотечний фонд на наявність книжкових видань, внесених до відповідних переліків за посиланнями, вказаними в рекомендаціях. Вилучено з відкритого доступу на абонементі та в читальних

залах художню літературу російських авторів, книги з історії та військової справи росії, суспільних та політичних наук, біографістики російських діячів, – все, що могло провокувати конфлікт в умовах війни і підігрівати певні настрої серед читачів. У серпні 2022 р. з фонду абонементу бібліотеки було відібрано та списано 399 книжкових видань. Загалом за 2022 р. і перший квартал 2023 р. з балансу бібліотеки вилучено 12,5 тис. примірників видань відповідно до рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики України. У коло списання потрапили книжки сучасних російських авторів різних жанрів, зокрема книжки для дітей, і любовні романи, і детективи, наприклад, книги Тетяни Устиної, Олександри Мариніної, Дар'ї Донцової, Чингіза Абдуллаєва, Фрідріха Незнанського, Миколи Леонова, Ігоря Воронова, а також література серії «Сталкер» тощо.

Організації роботи з вилучення російських видань у бібліотеках області сприяла низка консультацій та навчань, проведених фахівцями ВОУНБ ім. В. Отамановського для колег, зокрема в межах занять Школи керівника бібліотеки, методичних днів, семінарів Вінницького обласного навчально-методичного центру галузі культури, мистецтв та туризму, виїздів на місця та індивідуальних консультацій. Необхідно зазначити, що на Школі керівника бібліотеки 12 квітня 2023 р. директори комунальних закладів «Немирівська публічна бібліотека», «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради», «Ситковецька публічна бібліотека Райгородської сільської ради» ділилися досвідом щодо стану актуалізації бібліотечних фондів публічних бібліотек у їхніх територіальних громадах.

25 травня 2023 р. на базі ВОУНБ ім. В. Отамановського відбувся круглий стіл «Актуалізація бібліотечних фондів в умовах збройної агресії рф проти України» (в офлайн / онлайн форматах) за участі представників державної влади й місцевого самоврядування, науковців, видавців, бібліотечних фахівців та всіх зацікавлених.

У межах круглого столу було обговорено такі теми:

- Актуалізація бібліотечних фондів в Україні: перші результати, тенденції та проблеми – Світлана Кравченко, завідувач науково-методичного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого.

- Бібліотечний фонд ВОУНБ ім. В. Отамановського: особливості формування у сьогоднішніх реаліях – Лариса Сенік, директор ВОУНБ ім. В. Отамановського.

- Нові якості бібліотечного фонду для дітей та юнацтва – Оксана Мундір, заступник директора Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва.

- Культурна пам'ять українців і бібліотека: рольові моделі і функції – Ольга Коляструк, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

- Літературні ієрархії та репутації. Читацькі смаки – Алла Віннічук, кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Бібліотечні практики з актуалізації фондів представили:

Валентина Білоус, директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Олена Заквацька, директор ЗК «Вінницька міська централізована бібліотечна система»; Олена Коваль, директор КЗ «Немирівська публічна бібліотека» Немирівської міської ради Вінницької області; Алла Красноштан, директор КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради Вінницького району Вінницької області».

Лише за перший рік повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну з бібліотечного фонду публічних бібліотек територіальних громад Вінницької області згідно з рекомендаціями щодо актуалізації бібліотечних фондів вибуло 589 тис. примірників, що становить 9,3 % від загального бібліотечного фонду області бібліотек системи Міністерства культури та інформаційної політики України. У 2023 р. вилучення охопило 511 тис. примірників, тобто 8,3 %.

Активну роботу щодо актуалізації фондів у 2022–2023 рр. проводили бібліотеки Погребищенської, Тростянецької, Чечельницької, Немирівської, Крижопільської, Калинівської, Козятинської громад.

Одним з викликів, які виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України, був перегляд та оновлення змісту навчальних програм із зарубіжної літератури для учнів 6–9 та 10–11 класів закладів загальної середньої освіти. Зокрема, зі шкільних програм зарубіжної літератури вилучено твори понад 40 російських та радянських поетів, прозаїків і митців. Тож упродовж 2022–2023 рр. з бібліотечного фонду Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва списано понад 8 тис. примірників російськомовних видань. Твори вилучених із програми письменників передано в книгосховище. Таким чином з книжкових полиць забрано книги Аркадія Гайдара, Василя Бикова, Юрія Олеші, Гавриїла Троєпольського, Володимира Короленка, Кіра Буличова, натомість на їхньому місці на книжкових полицях у бібліотеці з'явилися твори Володимира Рутківського, Сергія Гридіна, Анни Гавальди, Барбари Космовської, Ніла Геймана, Джоан Роулінг.

Сьогодні під час аналізу стану бібліотечних фондів області виникає запитання: а чому актуалізацією фондів бібліотек не займалися всі попередні роки, принаймні з 2014 р.? На жаль, у бібліотеках її проводили лише частково, зокрема, була заборона на закупівлю російських видань через тендерну процедуру. А головною причиною неактуальності бібліотечних фондів є те, що як з державних, так і з місцевих бюджетів виділяли мізерні суми на їхнє оновлення. Так, за 2020–2021 рр. лише 77 бібліотек області за державною програмою поповнення бібліотечних фондів, яку реалізує Український інститут книги, отримали від 100 до 800 примірників нових видань. У 2022 р. державна програма поповнення бібліотечних фондів у такому форматі взагалі не діяла, лише одна публічна бібліотека області отримала 164 книги. У 2023 р. ситуація значно покращилася, і за цією програмою бібліотеки всіх 63 громад поповнили свої фонди новими українськими книгами в кількості від 60 до 180 примірників, загалом – 5588 примірників.

На жаль, у деяких громадах області не дотримуються нормативів Постанови Кабміну від 06 лютого 2019 р. № 72, де зазначено, що публічні бібліотеки мають оновлювати свої фонди на 5 % щорічно й отримувати не менше, ніж 15–20 найменувань газет та журналів. Натомість загальнообласний показник оновлення бібліотечних фондів у 2021 р. становив 1 %, у 2022 р. – 0,9 %, а в 2023 р. – 0,8 %. Левову частку надходжень книг до бібліотечного фонду у 2023 р., а саме 55 % становило так зване народне комплектування (даровані та на заміну втраченим виданням, спонсорські кошти), а за кошти місцевого бюджету – 1 %. Книжкові видання від місцевого самоврядування отримали бібліотеки Тульчинської (177 прим. на суму 31000 грн), Хмільницької (159 прим. на суму 12225 грн), Студенянської (177 прим. на суму 12936 грн) громад. Водночас за 2021–2022 рр. до бібліотечних фондів публічних бібліотек Селищанської, Копайгородської, Краснопільської, Самгородоцької, Северинівської, Станіславчицької, Яришівської не надійшло жодного видання.

Негативну тенденцію неможливості оновлення бібліотечних фондів у громадах за кошти місцевого бюджету певний час посилювала постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». Відповідно до цього документа бібліотеки практично залишалися без можливості здійснювати передплату періодичних видань та закупівлю нових книг за кошти місцевих бюджетів, оскільки здійснення таких видатків Порядком не було передбачено. Зараз у постанову внесені зміни і бібліотеки знову можуть закуповувати книги та робити передплату періодики (якщо, звичайно, на це передбачені кошти в місцевих бюджетах).

Сьогодні є нагальним питання актуалізації фондів не лише книжкових, а й періодичних видань, інших документів, які наявні в багатьох бібліотеках області. Потребують ретельного перегляду збірники, де можуть міститися твори чи статті заборонених авторів, та видання радянської доби. Тобто питань багато, і вони ще будуть виникати в процесі подальшої роботи.

Як підсумок, варто зазначити, що бібліотеки Вінницької області в основному актуалізували свої фонди відповідно до рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики України. Проте на поверхню виходять питання глибші, світоглядні: чи дійсно російська література – українофобна за своєю суттю; як бути з українськими авторами, які творили в імперському / радянському контексті; як провадити літературну деколонізацію в Україні? Водночас поглиблюються питання прикладні, для бібліотекарів досить болючі – страх позбутися фондів, страх залишитися з обмаллю літератури, бо ж «старе спишемо, а де взяти нове?», страх втратити тих користувачів, які читали лише російську літературу чи російською мовою.

Багато питань ще залишаються відкритими та потребують професійного обговорення й подальшого ухвалення рішень. Адже правильно укомплектований бібліотечний фонд, який планомірно поповнюється та оновлюється – запорука успіху будь-якої бібліотеки.

Сторінками архівних документів

Звіт про діяльність Центральної бібліотеки за 1923-й

З переходом Ц[ентральної]Б[ібліотеки] у велике приміщення з'явилася можливість ширше розгорнути роботу на противагу минулому. ЦБ має дві світлі просторі зали, одна – для дорослих, інша – спеціально для дитячої аудиторії. Робота в бібліотеці весь час йшла без затримок та перебоїв. У межах наших можливостей кожен із читачів діставав всебічне задоволення, з огляду на наявність детально-розробленої літератури, яка, на жаль, не поповнюється новітньою, переважно марксистською літературою. Правда, незначне надходження літератури, отриманої ще в першій третині п[оточного]/р[оку], дещо пожвавило соціально-економічний відділ, але, зважаючи на запити читачів, що збільшуються, ця незначна кількість є краплею в морі вимог, які висувають читачі. У своїх доповідях і звітах ми неодноразово звертали увагу В[ідділу]П[оліт]П[росвіти] на ту обставину, що ЦБ зуміє лише тоді виправдати свою назву і бути дійсно показовою, коли вона регулярно щомісяця поповнюватиметься надходженням нової літератури з усіх галузей знання; для цього необхідно раз і назавжди встановити суворо заброньований фонд для придбання нових творів друку; інакше, б[ібліоте]ка не розвиватиметься, а занепадатиме. На цю обставину ми знову звертаємо увагу відділу Наросвіти. До речі, наскільки нам відомо, всі Центральні б[ібліоте]ки в РСФРР перебувають на держпостачанні та регулярно поповнюються літературою безоплатно Головополітпросвітою; чи не можна в нас зробити будь-які кроки в цьому напрямку?

1. БІБЛІОТЕЧНА ДОПОМОГА. Матеріал, що зберігається в ЦБ, завдяки виконаній великій, украй копіткій бібліографічній роботі, дав можливість використовувати його для надання допомоги літературою та довідками лекторам, партійцям, доповідачам, вчителям, учням та ін. читачам. Але повторюємо, досить помітна відсутність необхідної літератури не давала можливості цілком виправдати запити маси читачів. Статистика читачів ЦБ показує, що в минулому році переважала здебільшого молодь, що вчиться, яка дуже потребує марксистської та комуністичної літератури й червоної белетристики. Отже, питання регулярного постачання ЦБ літературою є кардинальним, головним, бо відсутність необхідного книжкового матеріалу сильно гальмує ведення планомірної бібліотечної роботи щодо надання бібліографічної допомоги.

2. КОЛЕКТОР. При ЦБ є колектор, пряме призначення якого – жити в районні б[ібліоте]ки та сільбудинки. І що ж? Колектор спочатку якось задовольняв вимоги округових бібліотечних гнізд, в цей час, на жаль, зовсім завмер, знову-таки через хронічну відсутність необхідного матеріалу. З душевним болем нам доводиться щоразу залишати без відповіді наполегливі вимоги на надсилання книг, що висуваються периферією. А тим часом культурне з'єднання

міста та села, позбавленого друкованого рядка, неможливе. Крім того, ліквідація безграмотних породжує зростання нових кадрів читачів, а вгамувати їхній духовний голод нічим. Якщо на цю обставину не звернуть належної уваги, ми неминуче стоятимемо перед грізним актом рецидиву безграмотності, а отже, і невігластва, і вся сізіфова праця щодо боротьби з проклятою спадщиною царату залишиться в тіні...

3. ДИТЯЧИЙ ВІДДІЛ. Як ми вже сказали на початку звіту, при ЦБ є спеціальна зала для дитячого читання. Діти, наші юні читачі, квіти комуни, повинні бути об'єктом суто нашої опіки та турбот, але, на превеликий жаль, і дитячий відділ не обслуговується так, як нам було б бажано: відчувається велика потреба у поповненні відділу дитячою специфічною літературою, а найголовніше НЕОБХІДНО МАТИ ЧЕРВОНУ ДОСВІДЧЕНУ ВИХОВАТЕЛЬКУ. Позбавлені розумного керівництва, полишені самі на себе, діти читають без розбору та підбору, без системи та плану. Зважаючи на важливість методичної роботи з дітьми, ми питання про запрошення керівниці вважаємо актуальним. Через обмеженість штату ми навіть не маємо чергового по залі, і тільки завдяки тому, що при ЦБ є бібліотечний гурток, ми в минулому році могли встановити в дитячому відділі чергування. Але ж від пасивного ставлення чергового члена гуртка (і на тому спасибі) до роботи керівниці з дітьми, яка спеціально присвятила себе цьому, – дистанція неабиякого розміру. Словом, дитячий відділ цього року не може і не повинен залишатися без спеціальної бібліотекарки – виховательки.

4. БІБГУРТОК. Як ми вже згадали, при ЦБ є бібліотечний гурток. Цей гурток у минулому році проводив бібліотечні заняття з техніки та теорії. Крім того, гурток виконав велику практичну роботу: члени гуртка брали енергійну участь у перенесенні б[ібліоте]ки, в установці книг на новому місці, у впорядкуванні бібліотечного архіву тощо. Перший випуск проведений у грудні.

5. ПРОПАГАНДА Б[ІБЛІОТЕ]КИ. Пропагувалася бібліотека шляхом вивішування великої кількості рекомендаційних списків та покажчиків довідкового характеру з різних питань. Вивішувалися такі списки і з питань поточного моменту: про повітроплавання, землетрус, історію РКП та Жовтня. У свято Жовтневої революції бібліотека вивісила на фасадній стіні будівлі, в проміжках між вікнами, цілий ряд великих списків із зазначенням літератури з історії російської революції (рев[олюції] 1905 р., лют[невої] і жовт[невої]), а також фотографічні знімки, присвячені Жовтневим святам у Могилів-Под., і гасла як політичного, і рекламного характеру, з метою популяризації б[ібліоте]ки.

6. РОБОТА ВСЕРЕДИНІ Б[ІБЛІОТЕ]КИ. Внутрішня робота б[ібліоте]ки проводилася протягом усього року безперервно, і проявлялася вона в такому: були закінчені інвентарі та каталоги, і в цей час б[ібліоте]ка має 7 інвентарів і стільки ж каталогів за кількістю мов (укр[аїнська], російська, польська, давні євр[ейські], франц[узська], німецька та англійська); складено предметний покажчик до основного російського каталогу та додатку до нього; упорядковано архівний відділ контрреволюційної, релігійної та музейної літератури, вилученої зі шкільних та ін. б[ібліоте]к округи, класифіковано по відділах та занесено на картки книги та брошури, що надійшли минулого року; крім того, упорядковано відділи польських книг (понад 2200 кн.) та давніх єврейських (340 кн.), складено

до них інвентарі та каталоги, і нарешті наприкінці року підступилися до складання на 1924 рік систематичних таблиць і діаграм про читачів і читаності. Кількість опрацьованих бібліографічних карток понад 5000. Уся ця робота, незважаючи на те, що місце одного зі штатних співробітників не заповнено вже близько пів року, було здійснено зав. і двома його помічниками, за енергійного сприяння найбільш активних членів бібгуртка, яким, при нагоді, висловлюємо в нашому звіті від імені адміністрації б[ібліоте]ки найщирішу вдячність.

7. СКЛАД КНИГОСХОВИЩА. Всіх творів на 1924-й рік числиться: 9 609, до цієї кількості входять книги, журнали та брошури, з них: українською – 1076, російською – 5167, польською – 2242, євр[ейськими] – 340, французькою – 464, німецькою – 260 і англійською – 60.

8. ФУНКЦІЇ Б[ІБЛІОТЕ]КИ. Видано творів з відділів: словники – 39, збірники – 44, довідники – 39, періодичні видання – 30, релігія – 21, філос[офія] та псих[ологія] – 78, соціальні науки – 286, історія та географія – 331, природничі науки – 181, література – 76, мистецтво – 36, прикладн[і] науки – 167, белетристика – 1011, художні мистецтва (в оригіналі: художества – *Т. К.*) – 6, театр та музика – 64, дитячі книги – 12433, підручники – 64, карти та ін. – 8, всього 14912 творів. Читачів газет було 2916; ця кількість відвідувачів лише за друге півріччя, тому що в першому півріччі газети не надходили. Усього зареєстровано читачів – 2347, з них чоловіків – 1458, жінок – 889. Читання б[ібліоте]ки дорівнює 7,8 (розділивши кількість виданих книг на число читачів – $14912 : 1911$); обертаність дорівнює 1,6 (розділивши кількість виданих книг на число наявних книг у бібліотеці $14912 : 9609$); коефіцієнт інтенсивності або діяльності дорівнює 11,7 (шляхом множення читаності на обертаність: $7,8 \times 1,6$).

9. АРХІВ. При бібліотеці є архів вилучених із округових та міських шкільних б[ібліоте]к книг. Ці книги, звалені в одну хаотичну купу, протягом трьох місяців упорядковувалися, з метою визначення складу і кількості архіву. Після його упорядкування з'ясувалося, що всього було вилучено та звезено близько 3500 книг українською та російською мовами. З цієї кількості понад 300 книг надійшло в б[ібліоте]ку, а решта в кількості 3212 кн., зв'язана в пачки, призначена до відправки в губернію. Робота з приведення архіву в порядок, угруповання матеріалу за відділами та мовами, а також опис усіх книг проводилася за активної участі членів бібгуртка.

10. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВІДДІЛ. Влітку минулого року, завдяки сприянню колиш. зав. В[ідділу]П[оліт]П[росвіти] т. Румберга була переведена в ЦБ партбібліотека, яка була в окремому приміщенні. Ця б[ібліоте]ка склала соціально-економічний відділ ЦБ. Доцільні мотиви, за якими партбібліотека була влита в ЦБ, полягали в такому: оскільки ЦБ не поповнюється новинками, а партбібліотека більш менш регулярно отримує літературу соціально-економічного характеру, літературу, в якій відчувається велика потреба у читачів ЦБ, то останні матимуть можливість користуватися в стінах б[ібліоте]ки книгами з б[ібліоте]ки партвідділу. Після перевезення книг ми відразу приступили до роботи з приведення до систематичного порядку всього наявного матеріалу, склали тимчасовий алфавітний каталог, інвентар, занесли на картки всі книги та брошури, і через якийсь місяць-другий соціально-економічний відділ був би

запущений у використання на превелике задоволення читачів, які з нетерпінням чекали на видачу книг з цього відділу. Але, на жаль, цей спокусливий відділ «не розцвів, а відцвів у ранок похмурих (буквально) днів...»

Справа в тому, що з цим відділом стався такий курйоз: замзав. А[гітаційно]-П[ропагандистського] В[ідділу] т. Румберг, на підставі постанов парткому, розпорядився анулювати розпорядження колишнього зав. В[ідділу]П[оліт]П[росвіти] т. Румберга про переведення партбібліотеки до Центральної і наказав терміново перенести назад її додому на колишнє місце. На наше здивоване питання, чому т. Румберг під час перебування його зав. В[ідділу]П[оліт]П[росвіти] постарався перевести до нас партбібліотеку, а нині, ставши замзав А[гітаційно]-П[ропагандистського] В[ідділу], наказав б[ібліоте]ку повернути, т. Румберг щиро нам відповів: «Поки я був зав. В[ідділу]П[оліт]П[росвіти], мені було бажано розширити ЦБ, збагативши останню літературою партійної б[ібліоте]ки, а оскільки я став зав. А[гітаційно]-П[ропагандистського] В[ідділу] звичайно, мені бажано мати під рукою нашу партійну б[ібліоте]ку...». Так скінчився бенкет наш бідою...

11. ПЛАН РОБОТИ НА 1924 р. Нами намічено такий план роботи, що відбудеться в 1924 р.: 1) систематизація літератури; 2) методична робота з дітьми; 3) підготовка до переведення каталогів українською та російською на десяткову класифікацію; 4) складання систематичного додаткового каталогу книг, отриманих 1923 р.; 5) складання нових рекомендаційних списків як для дорослих, так і для дітей; 6) організація довідкового відділу; 7) більш тісний та діяльний контакт з периферією шляхом інструктування та регулярного постачання рай- та сільбудинків необхідною літературою; 8) організація бібліотечного практикуму для охочих вивчити бібліотечну техніку, про що широко сповістити всі спілки; 9) поточна бібліотечна робота.

12. ПОТРЕБИ Б[ІБЛІОТЕ]КИ. Але щоб ця робота йшла безперервно і планомірно, потрібно як б[ібліоте]ку, так і канцелярію її, підсилувати необхідними матеріалами, інакше затримка в одному місці роботи шкідливо відіб'ється на іншому. Бібліотека потребує такого: 1) літератури, про яку ми говорили на початку нашого звіту; 2) правильного отримання газет, серед яких мають бути і українські, і польські, і єврейські; 3) необхідно негайно підписатися на журнали: «Красная нива», «Красная новь», «Красная летопись», «Путь просвещения», «Путь к коммунизму» та для співробітників б[ібліоте]ки, позбавлених бібліографічних посібників та покажчиків, – обов'язково: «Книжная летопись», «Среди книг», «Красный библиотекарь»; 4) придбання ще 3 лампочок, оскільки б[ібліоте]ка освітлена лише на 50 %; 5) ремонту зіпсованих печей та пробивання стіни в одній з кімнат, суміжній із запасними, яких б[ібліоте]ка вкрай потребує; 6) графина, склянки, полоскальниць і рушників, настінного годинника та ін. На дрібні господарські витрати (ганчірки, сокира, лопата та ін.) просимо виділити невелику суму.

Канцелярія має нагальну потребу в такому:

1) в одному стосі письмового паперу, оскільки в поточному році належить виготовити нові інвентарі, каталоги, формуляри тощо; 2) у чорнилі, фарбі для печаток, пір'ях, ручках, олівцях та промокальному папері; 3) у картоні, без якого

неможлива бібліографічна робота; 4) у великих щільних аркушах для плакатів, гасел та рекомендаційних списків.

ВИСНОВОК. Закінчуючи звіт про діяльність нашої б[ібліоте]ки за 1923 р., ми повинні сказати, що, як видно з вищевикладеного, нами була виконана велика продуктивна робота, тільки завдяки тому, що ми перебуваємо в умовах відносно сприятливих, але були затримки через відсутність канцелярського приладдя, було світло і було стерпне опалення. Щоправда, наші співробітники були перевантажені роботою, внаслідок того, що наш і без того обмежений штат зменшився на одного співробітника, вакантне місце якого, досі не зайняте. Але ми черпали сили в усвідомленні величезної культурно-освітньої користі, яку ми приносили своєю працею, і це усвідомлення надавало нам бадьорості та стійкості в роботі. І нині, вступаючи у 1924 р., ми з почуттям морального задоволення можемо констатувати, що свій громадянський обов'язок культурників ми виконали сумлінно і ні в чому себе дорікнути не можемо. Ми й надалі з не меншою енергією продовжуватимемо свою роботу, оскільки ми ніколи не забуваємо свого обов'язку – стояти на варті політико-освітніх і культурних інтересів трудящих мас і тієї високоморальної відповідальності, яку ми, бібліотекарі, несемо перед вами. За нами затримки не буде. Нехай тільки політпросвіта, зі свого боку, вживе всіх залежних заходів до забезпечення б[ібліоте]ки необхідною літературою, папером і канцелярським приладдям, теплом, світлом і достатнім штатом співробітників. Зі всіх видів зброї боротьби з невіглаством і забобонами б[ібліоте]ка, можливо, одна з бойових, а то й головна бойова, на фронті політпросвітрова. Бо б[ібліоте]ка одночасно і кузня, і маяк: кузня, де виковується нова ідеологія нового вільного хазяїна життя; маяк, що освітлює правильний шлях, що веде у світле царство комуни, де немає ні поневолювачів, ні поневолених, де яскраво сяє віковичний день, де знання – підмога, а праця – насолода.

Зав. ЦБ

Корценштейн

(переклад з російської)

Джерело: Державний архів Вінницької області. Ф. Р-254, оп. 1, спр. 645, арк. 74-75зв.

Примітки:

Зі створенням наприкінці 1922 р. Радянського Союзу бібліотечна справа в національних республіках мала бути реорганізована за російським зразком, зокрема проведено централізацію бібліотечної діяльності. У Подільській губернії наступного року було визначено центральну губернську бібліотеку, якою стала колишня Вінницька міська громадська бібліотека ім. М. В. Гоголя (нині ВОУНБ ім. В. Отамановського). 1923 р. став роком визначення подальшої долі закладу та організації його діяльності на нових засадах. В умовах конкуренції з академічною книгозбірнею – Вінницькою філією ВБУ при ВУАН, яка задовольняла наукові та освітні запити населення, за Центральною бібліотекою закріплювалося

ідеологічне та культурно-масове його обслуговування, реалізацію змісту якого треба було ще винайти. Закладу також треба було окреслити свою роль та повноваження в губернській мережі. За турбулентності перших років радянської влади, коли структуру міської бібліотечної мережі та розмір її штатів постійно змінювали, важливо було зберегти не лише заклад, що ніхто не заперечував, а радше приміщення та фонди. Тобто якщо перші роки стояло питання про виживання, то рішення 1923 р. відкрило перспективи існування та шляхи подальшого розвитку бібліотеки, результат якого ми спостерігаємо й сьогодні.

Звіт фіксує реорганізацію обслуговування міського населення. У приміщенні є окрема зала для роботи з дітьми, які дали найбільші показники книговидачі. Відомо, що наприкінці 1921 р. у місті існувала окрема дитяча бібліотека, що розміщувалася в будинку колишньої пошти на вул. Петра Великого (нині приміщення обласної стоматологічної поліклініки на вул. М. Грушевського, 16). Отже, після чергової реорганізації дитячу книгозбірню ліквідували, а виконання її обов'язків поклали на Центральну бібліотеку, яка раніше ніколи не працювала з дітьми. Враховуючи старе розташування відділів бібліотеки, можемо припустити, що під дитячу залу було відведено колишній абонемент, а колишню квартиру (3 кімнати) завідувача бібліотеки тепер використовували для бібліотечної діяльності.

Досі вважалося, що всі націоналізовані та вилучені фонди з міських бібліотек передавали у Вінницьку філію ВБУ при ВУАН, але, здається, внаслідок поточних чисток фондів книги потрапляли в Центральну бібліотеку. З огляду на вказаний обсяг її фонду – 9609, вочевидь, томів, його також почистили від «застарілої» літератури (що не відповідала марксистсько-ленінській ідеології), адже у 1917 р. в міській громадській бібліотеці було 14,6 тис. томів. У старому фонді переважала російська мова друку, у новому було 5 167 примірників, а решта книг вже українською та іноземними мовами.

Завідувач бібліотеки акцентує увагу, крім внутрішньої бібліотечної роботи, на культурно-масовій, пропагандистській та агітаційній, згадує про методичну. Список затребуваних часописів свідчить про розуміння рівня професійних завдань, які стояли перед бібліотекарями. Водночас звіт оповідає, як співробітники підтверджували свій новий губернський статус. Наприклад, показом фотографій про святкування Жовтневої революції у Могилеві-Подільському, передаванні книжок в бібліотеки губернії. Привертає увагу тлумачення революційного руху та використання ідеологічних кліше. Йдеться про керівну роль Російської комуністичної партії (українська не згадується), про революційні події 1905 р. (наступні роки опускаються). Лютнева революція ще тлумачиться як досягнення пролетарського руху.

Метушня призначень (4) завідувачів бібліотеки у 1923 р., про які згадувалося в попередніх публікаціях документів у «Подільському книжнику» (вип. 15), підкреслює значущість рішення призначити влітку 1924 р. очільником бібліотеки Фарбера Бориса Самійловича (Бенціона Соломоновича, 1898 – після 1972), який керував нею до 1941 р.

Вінницький «THE BEST»

Наші земляки – лауреати літературних премій України 2023 року

Національна премія України імені Тараса Шевченка

Калитко, К. Орден мовчальниць : поезії / Катерина Калитко. – Чернівці : Meridian Czernowitz, 2021. – 144 с.

Катерина Олександрівна Калитко – поетеса, прозаїк, перекладачка. Народилася 8 березня 1982 р. у Вінниці. У 1999–2005 рр. вивчала політологію та журналістику в Києво-Могилянській академії.

Авторка понад 10 поетичних збірок. Її твори друкувалися в періодиці, з'являлися в антологіях та альманахах. Окремі поезії перекладені англійською, німецькою, польською, вірменською, литовською, словенською, сербською, болгарською, італійською та на іврит. Збірка віршів «Золото, смирна і мед» вийшла 2014 р. в Ізраїлі (переклад на іврит Антона Паперного).

Засновниця фестивалю короткого оповідання «Intermezzo», єдиного в Україні фестивалю, присвяченого виключно жанру короткого оповідання.

Лауреатка поетичних конкурсів і фестивалів. Володарка премій «Кришталева вишня» (2000), «Благовіст» (2001), «ЛітАкцент року» (2014, 2019), імені Джозефа Конрада-Коженювського (2017), «Культурванш» (2004), «Книга року ВВС-2017», премії Львова – міста Літератури ЮНЕСКО (2019). У 2019 р. нагороджена незалежною Премією Women in Arts від UN Women та Українського інституту в рамках HeForShe Arts Week. 2023 р. отримала премію «Pushcart Prize: Best of the Small Presses series» – літературний проєкт Америки, що містить найвищі відзнаки від Американської академії мистецтв і літератури.

У 2021 р. та 2022 р. книги Катерини Калитко входили до списку найкращих українських книг за версією Українського ПЕН-клубу.

Членкиня НСПУ (2000) та Українського ПЕН.

Американська премія «Pushcart Prize: Best of the Small Presses series»

Премію «Pushcart Prize: Best of the Small Presses series» присуджують за малі літературні форми.

Kalitko, K. «Having Lost the Keys...» : [poem] / Catherine Kalitko ; trans. from Ukrainian Oksana Lutsyshina, Elena Jennings // Nobody Knows Us Here and We Don't Know Anyone. – Washington : Lost Horse Press, 2022.

Про *Катерину Олександрівну Калитко* див. вище.

Всеукраїнська літературна премія імені Михайла Коцюбинського

Крупка, В. П. Сон це : поезії / Віктор Крупка. – Луцьк : Твердиня, 2021. – 216 с. : іл.

Віктор Петрович Крупка – поет, літературознавець, кандидат філологічних наук (2011). Народився 20 березня 1976 р. у с. Педоси Погребищенського (тепер Хмільницького) району Вінницької області. Випускник Вінницького педагогічного училища, філологічного факультету Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (2000). Учителював. Зараз викладає в альма-матер. Є керівником студентського літературного об'єднання «Вітрила».

Автор збірок лірики: «Тиха надлюбов» (2016), «Прозорі» (2017), «Химерник» (2019); монографії «Художній світ Володимира Забаштанського» (2015); публікацій у періодиці; наукових і публіцистичних статей у колективних збірниках. Досліджує сучасну українську літературу, рустикальну лірику, літературне краєзнавство, передусім творчість В. Забаштанського, П. Перебийноса та ін.

Володар Гран-прі поетичного конкурсу «Малахітовий носоріг» (2019). Лауреат всеукраїнських літературних фестивалів «Відродження поезії» (2017), «Підкова Пегаса» (2017), літературних премій «Кришталева вишня» (2018), імені В. Нестайка (2019), імені В. Забаштанського (2019), імені В. Юхимовича (2020).

Член НСЖУ (2016), НСПУ (2018).

Всеукраїнська літературно-мистецька премія імені Степана Руданського

Завальний, М. Я. Електрична жінка : гумор і сатира / Микола Завальний. – Вінниця : Вінниц. газ., 2021. – 76 с. : іл.

Микола Якович Завальний – поет, прозаїк. Народився 12 грудня 1946 р. в с. Крикливець Крижопільського (тепер Тульчинського) району на Вінниччині. Закінчив Одеський сільськогосподарський інститут. Працював на будівництві, був на управлінській роботі, займався журналістикою.

Автор понад 30 книжок, у т. ч. збірок поезій: «Гомін доріг» (1992), «Закохані проліски» та «Сонце України» (2000), «Я вас люблю» та «Море душі» (2001), «Зореграй» (2002), «Троянди Гіппократа» (2003), «Запрошую на побачення» (2004), «Дорога до Тараса», «У чарах осені» та «Іменем Богдана» (2006), «Весна моєї юності» (2007), «Кам'янські зорі» (2008), «У моєму серці – Придністров'я» та «Хай пісня буде поміж нас» (2009), «Березневий гай» і «Вересневі стежки» (2010), «Скерцо сердець» (2012), «Твоє нескорене ім'я» (2015), «Перстень Маріанни», «Молитва за Україну», «Мелодії потоків» (усі – 2017), «Місто в зорях акацій» (2018), «Гнів океану» (2022), «У штормах Атлантики» (2023); книг прози «Чекай» (1990) і «Постріли на кордоні» (2001), збірок гумору і сатири «Крижопільські сувеніри» (1992), «Гарні чоловіки» (1993), «Як козаки були

моряками» (1996), «Електрична жінка» (2021); публікацій в альманахах і періодиці. Підготовані до друку збірки «Заповіт Пророка» та «Тост горянки».

Лауреат премій імені І. Богуна (2001), імені А. М'ястківського (2003).

Член НСПУ (2010), НСЖУ (1999).

Міжнародна німецько-українська премія імені Олеся Гончара

Новицький, С. С. Передмовчання : поезії / Станіслав Новицький ; худож. Т. Дудка. – Чернівці : Друк Арт, 2022. – 216 с. : портр., кольор. іл. – (Третє тисячоліття: українська поезія ; вип. 13).

Станіслав Сергійович Новицький – поет, прозаїк, публіцист, літературний критик, військовий. Народився 27 грудня 2000 р. в с. Павлівка Роздільнянського району Одеської області. З 2010 р. живе в м. Кропивницький. Деякий час перебував у Вінниці. У 2021 р. став курсантом Національної академії Національної гвардії України.

Дебютував 2018 р. добіркою віршів у журналі «Дзвін». Автор поетичних збірок: «Акафіст коня» (2020), «Полудень» (2021), «Воскресіння віт» (2021), «Розуміння простору» (2022), «Крони дерев холодні» (2022), «Фронтальне скло» (2022), «Передмовчання» (2022). Автор публіцистичної книги «Гріх і честь Віктора Погрібного. Спогад про Майстра» (2022). Друкувався в поетичних антологіях та журналах. Окремі тексти перекладено польською, білоруською, англійською та французькою мовами. Тадей Карабович переклав польською мовою книгу «Небесна глина».

Окрім поезії, пише прозу, епіграми та літературно-критичні статті про творчість письменників Віктора Погрібного, Івана Драча, Наталії Пасічник.

Засновник (2022) і головний редактор літературно-мистецького альманаху «Сівач». Член АУП (2018), Товариства письменників і журналістів імені І. Франка (2022), член творчих об'єднань «Ліра» і «Парус».

Лауреат премій імені П. Куліша (2020), імені Л. Народового (2022), імені Л. Глібова (2023), імені П. Тичини (2023), премії «Князь роси» імені Т. Мельничука (2023), Міжнародної літературної премії імені М. Гоголя «Тріумф» (2023), Чернігівської літературної премії імені Л. Глібова (2023).

Міжнародна літературна премія імені Миколи Гоголя «Тріумф»

Станіслав Новицький отримав премію за книгу «Крони дерев холодні» та заснування альманаху «Сівач».

Новицький, С. С. Крони дерев холодні : поезії / Станіслав Сергійович Новицький. – Кропивницький : Центр.-Укр. вид-во, 2022. – 110 с.

Про **Станіслава Сергійовича Новицького** див. вище.

Міжнародна літературна премія імені Всеволода Нестайка

Ірина Алімівна Зелененька – поетеса, прозаїк, літературознавець, критик. Народилася 1979 р. у м. Бар Вінницької області. Закінчила філологічний факультет Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, кандидат філологічних наук, викладач альма-матер.

Авторка книг лірики, низки літературознавчих розвідок про образний лад і поетикальні особливості творів Тараса Мельничука, Василя Стуса, Ігоря Калинця, Ліни Костенко, поетів «київської школи», літературно-критичних статей (про творчість поетів-подолян Юрія Сегеди, Анатолія Подолинного, Михайла Каменюка, Віктора Мельника). Твори вміщені в багатьох альманахах і антологіях.

Керівниця літературно-мистецької студії «Інверсія серця», членкиня журі всеукраїнських літературних фестивалів, редакційних колегій наукових збірників і літературно-мистецьких альманахів. Пише музику, займається книжковою графікою.

Дипломантка «Гранослова» (2001), лауреатка «Подільської пекторалі» (2009) та Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського (2019).

Членкиня НСПУ (2012).

Всеукраїнська літературна премія імені Миколи Рябого

Жарук, А. Нескорені Гайдамацького Яру. Кн. 3. Шляхтичі гайдамацької крові / Анатолій Жарук. – Вінниця : Твори, 2023. – 208 с. – (Бібліотечка журналу «Вінницький край» ; вип. 60).

Анатолій Федорович Жарук – підприємець, громадський діяч, прозаїк. Народився 25 квітня 1963 р. у с. Тростянець (тепер Могилів-Подільського району Вінницької області). Випускник Національного університету «Львівська політехніка», за фахом – інженер-програміст. Був головою правління Ямпільської райспоживспілки. Приватний підприємець. Займається громадсько-політичною діяльністю.

Автор історичної трилогії «Нескорені Гайдамацького Яру» (2020–2022), роману «Четверта усмішка» (2021), публікацій у центральній та регіональній періодиці.

Лауреат літературних премій імені М. Стельмаха (2022), імені Л. Гавриша (2022).

Член НСПУ від 2023 р.

**Літературна премія
імені Михайла Стельмаха
журналу «Вінницький край»**

Мількевич, В. Полиновий цвіт : [вірші] / Валентина Мількевич // Вінниц. край. – 2023. – № 4. – С. 39–41.

Сичко, Л. Евакуація : [оповідання про рос.-укр. війну] / Лариса Сичко // Вінниц. край. – 2023. – № 4. – С. 58–67.

Дорош, М. Скіфський Ексампей, чаша Аріанта – на вінницькій землі : [уривок з кн.] / Микола Дорош // Вінниц. край. – 2023. – № 4. – С. 98–105.

Валентина Станіславівна Мількевич – письменниця, журналістка, педагог. Народилася 14 червня 1949 р. у с. Мазурівка Чернівецького (тепер Могилів-Подільського) району на Вінниччині. Закінчила педагогічне училище в Немирові (1968), Вінницький педагогічний інститут (1975). Відтоді учителює в школах області, працює в системі освіти, за сумісництвом – кореспондентом у місцевій газеті «Чернівецька зоря».

Авторка книг: «Криниця ясеневого листя» (2017), «З глибоких криниць» (2018), «На перехресті осені» (2019), «В обіймах осені» (2020); публікацій у регіональній періодиці та колективних виданнях.

Засновниця і керівник районного літературно-мистецького об'єднання «Мурафські обрії». Уклала колективні збірки об'єднання: «Зорі над Мурафою» (2020), «Нехай святиться ім'я твоє» (2014).

Членкиня НСЖУ, НСПУ з 2021 р.

Лариса Іванівна Сичко – прозаїк, поетеса. Народилася 1 травня 1959 р., як записано у метриці, а насправді 26 квітня, у с. Уяринці Тиврівського (тепер Вінницького) району на Вінниччині. Закінчила Вінницький політехнічний інститут (1984), за фахом – інженер. Понад 30 років працювала інженером у Вінницькому проектному інституті.

Авторка збірки оповідань «Невигадані історії мого дитинства» (2016) та повісті «В'яр» (2018). Друкується в альманахах, журналах та періодиці. Учасниця обласного літературного об'єднання «Автограф».

Лауреатка літературного конкурсу «Малахітовий носоріг» (2016), фестивалів «Підкова Пегаса» (2016), «Барви народного мистецтва» (2017), «Садок вишневий біля хати» (2018, 2019), літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2018), премії імені В. Вовкодава (2023).

Членкиня НСПУ (2019).

Микола Никифорович Дорош – поет, публіцист, педагог, краєзнавець. Народився 1 січня 1951 р. у с. Воронівці Хмільницького району Вінницької області. Випускник Вінницького державного педагогічного інституту (1976). Працював учителем історії, директором школи в рідному селі. Член Всеукраїнського наукового товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, обласного літературно-мистецького об'єднання імені Василя Стуса.

Автор близько 40 різножанрових книг, зокрема: віршованих «Перевесло» (2001), «Свічадо рідної землі» (2007), «Обруски рідної землі» (2014), «В полоні сонця і води» (2015), «Край волошковий» (2020), поеми «Кам'яна Буша» (2020); нарисів «Роде наш красний» (2008), публіцистичних творів про Голодомор 1932–1933 рр. «Зламани колоски» (2003), «А пам'ять жива» (2005), «Чорні покоси» (2007), «Запланований мор» (2008), «Червоний терор» (2008), «Барвінковий шепіт» (2018). Автор кількох книг про битву на Сніводі 1362 р., історію Хмільницького краю, публікацій у періодиці, колективних альманахах та збірниках. Упорядник збірника вибраних творів поета-земляка Валер'яна Тарноградського (2015).

Відмінник освіти України, заслужений учитель України, почесний громадянин Хмільницького району, кавалер відзнаки «За заслуги перед Вінниччиною» (2023), лауреат премії ім. В. Вовкодава (2020).

Літературно-мистецька премія імені Івана Нечуя-Левицького

Володимир Горлей став лауреатом премії за високе художнє втілення українського національного характеру у своїй творчості.

Володимир Савович Горлей – письменник, громадський діяч. Народився 1 січня 1951 р. в с. Яришів Могилів-Подільського району на Вінниччині. Вищу філологічну освіту здобув у Вінницькому державному педагогічному інституті (1975). Працював у школах Жмеринського району. Відмінник народної освіти (1984).

Пише вірші: лірику, гумор і сатиру, твори для дітей. Автор збірок поезій: «Голос любові» (1994), «Мить щедрості», «Школоворот», «Славний вожачок» (2002), «Лірика» (2007), «Колесо життя» (2011), «Осанна осені» (2018). Друкувався в районній, обласній та республіканській пресі, антологіях, літературно-мистецьких і поетичних альманахах.

Займається громадською роботою та редагуванням творів молоді й початківців. Засновник районного літературного об'єднання «Калинове гроно» у Жмеринці (2013).

Лауреат літературних премій «Гранослов» (1993), імені М. Трублаїні (1995), журналістського конкурсу «Золоте перо» (2016), премії «Кришталева вишня» (2017), премії імені В. Забаштанського (2018), премії «За подвижництво у державотворенні» імені Я. Гальчевського (2021).

Член НСЖУ (2013), НСПУ (2019) та Національної спілки краєзнавців України.

Літературно-мистецька премія імені Володимира Забаштанського

Вадима Миколайовича Вітковського, Жанну Віталіївну Дмитренко, Олену Григорівну Павленко нагороджено дипломами лауреатів в смт Браїлів під

час свята «Браїлівська осінь Володимира Забаштанського», приуроченого до дня народження відомого земляка.

Вадим Миколайович Вітковський – прозаїк, публіцист, сценарист, краєзнавець. Народився 8 березня 1960 р. в с. Борівка Чернівецького (тепер Могилів-Подільського) району Вінницької області. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1982), Вищі курси КДБ СРСР у м. Горькому (1986), навчався в Інституті зовнішньої розвідки КДБ СРСР імені Ю. В. Андропова (1989).

Працював редактором багатотиражної газети Вінницького політехнічного інституту «За інженерні кадри» (1982), спеціальним кореспондентом обласної газети «Комсомольське плем'я» (1982–1984), служив в органах КДБ СРСР – СБУ (1984–1995). Після звільнення в запас працював у комерційних структурах. Від 2012 р. – головний редактор літературно-мистецького журналу «Вінницький край», а з квітня 2018 р. – голова Вінницької обласної організації НСПУ.

Автор і співавтор десятків художньо-документальних книжок, краєзнавчих розвідок, документальних фільмів, що ґрунтуються на ексклюзивних архівних даних, а також белетризованих видань, нарисів, спогадів та збірок гумору.

Лауреат низки премій, зокрема імені М. Трублаїні (1982), імені М. Коцюбинського (2014), імені Є. Гуцала (2014), імені В. Вовкодава (2018), імені С. Руданського (2018), премії «За подвижництво у державотворенні» імені Якова Гальчевського (2019), імені Леоніда Гавриша (2021).

Член НСЖУ (1983), НСПУ (2012), Національної спілки краєзнавців України (2020). Заслужений журналіст України (2016). Почесний краєзнавець України (2020).

Жанна Віталіївна Дмитренко – педагог, поетеса, громадська діячка. Народилася 25 листопада 1951 р. у с. Носівцях Гайсинського району Вінницької області. Випускниця Вінницького державного педагогічного інституту (1972). Працювала в системі освіти та культури на Вінниччині, була на державній службі. Займається громадською та просвітницькою діяльністю, була депутатом Вінницької обласної Ради.

Авторка збірок громадянської лірики та віршів історико-краєзнавчої тематики, серед яких – «Берег щастя і надії» (2006), «Витава» (2008), «Дорогі мої земляки» у 3 томах (2010–2013), «Носовецька левада» (2011), «Дві райдуги» (2013), «Іменем Майдану» (2015), «Нитка Аріадни» (2016), «Благословен дух творчості людської» (2021), а також прозової книги «Від долі не втечеш» (2021); публікацій у періодиці, зокрема наукових і науково-популярних статей у фахових виданнях з питань історії та культури.

Нагороджена відзнакою «За заслуги перед Вінниччиною» (2017). Лауреатка літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2010), літературної премії імені В. Юхимовича (2021).

Членкиня НСПУ (2019).

Олена Григорівна Павленко – поетеса, прозаїк. Народилася 17 березня 1977

року в с. Саша Теплицького (тепер Гайсинського) району Вінницької області. Закінчила Іллінецький радгосп-технікум (1997; Іллінецький державний аграрний коледж). Тривалий час працювала у фермерському господарстві. Мати п'ятох дітей.

Авторка книг лірики, публікацій у регіональній пресі, колективних альманах та збірниках. Учасниця літературно-мистецьких об'єднань «Дивослово», «Сонячне гроно», імені В. Стуса.

Членкиня НСПУ (2023).

Всеукраїнська літературна премія імені Павла Тичини

Новицький, С. С. Передмовчання : поезії / Станіслав Новицький ; худож. Т. Дудка. – Чернівці : Друк Арт, 2022. – 216 с. : портр., кольор. іл. – (Третє тисячоліття: українська поезія ; вип. 13).

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

Чернігівська літературна премія імені Леоніда Глібова

Новицький, С. С. Розуміння простору : вибране / Станіслав Новицький. – Кропивницький : Центр.-Укр. вид-во, 2022. – 216 с.

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

Премія імені Віктора Тимчука

Баламут, С. Ю. Тростянець крізь призму часу : іст.-краєзнав. нарис / Світлана Баламут. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2021. – 460 с. : фот. – (Моя Вінниччина ; вип. 69).

Світлана Юхимівна Баламут-Осоховська – поетеса, прозаїк, краєзнавець. Народилася 21 липня 1971 р. в селищі Тростянець на Вінниччині. Директорка Тростянецького селищного комунального Центру культури та дозвілля.

Авторка збірок лірики, публікацій у всеукраїнських поетичних збірках, періодичних виданнях.

Організаторка та модератор фестивалю «Сто слів» (2016). Засновниця та модератор обласного фестивалю «Садок вишневий коло хати» (2018), присвяченого творчості Т. Г. Шевченка, що започаткований у Тростянці, та обласного музично-поетичного фестивалю «Маю честь запросити» (2020).

Членкиня літературно-мистецьких об'єднань «Джерело» та «Автограф», літературно-мистецького гурту «Зимова вишня», обласного клубу бардівської пісні «Експромт».

Дипломантка та лауреатка всеукраїнських поетичних фестивалів «Підкова

пегаса» та «Малахітовий носоріг».

Одна з лідерів Вінницької крайової організації Спільки слов'янських письменників України, очолює її Тростянецьку організацію. Почесний член Вінницької обласної організації НСПУ.

Вінницька обласна літературна премія імені Павла Добрянського

Scott, Walter Orr. A Soldier's Story = Історія одного солдата : a Collection of Short Stories and Poetry / Walter Orr Scott. – Kyiv : Kyiv-Mohyla Academy, 2017. – 166 p.

Уолтер Опп Скотт – американський прозаїк та поет, публічний оратор, військовий, волонтер. Народився 8 листопада 1944 р. у місті Тампа, Флорида, США.

Здобув освіту в Державному педагогічному коледжі Троя (Troy State Teachers College) (1963) та в Обернському університеті (Auburn University) (1974) в місті Оберн, штат Алабама. Мав ступінь бакалавра наук з фармакології, працював фармацевтом в Алабамі та Флориді. Служив у Військово-морському флоті США (The United States Navy) офіцером медичної служби протягом 1966–1971 рр., в USS Raleigh (LPD-1); офіцером в службі охорони громадського здоров'я США (the United States Public Health Service) (1989–2004). У 2001–2005 рр. був власником Художньої галереї Хайленд (Highland Art Gallery) в Елько, Невада.

З 2011 р. постійно проживав в Україні у місті Жмеринка. З 2015 р. підтримував вояків ЗСУ. У травні 2017 р. відвідав зону бойових дій на сході України (АТО) й опублікував серію звітів «Думки з військового фронту» про роботу однієї з волонтерських груп Вінницької області.

Автор книг: «Історія одного солдата» (2017) («A Soldier's Story»), «Вставай, Україно!» (2014) («Arise, Ukraine!»), «Шевченко. Поезія в історіях» (2018) («Shevchenko. Poetry to stories») та «Дари. Книга перша – Мир» (2019) («The Gifts. Book One – Myrrh») та «Книга друга «Ладан». Усі книги написані як англійською, так і українською мовами.

Був членом міського літературного об'єднання «Калинове гроно».

Нагороджений медаллю «Волонтер України» за підтримку української армії, орденом Святого Рівноапостольного Князя Володимира за добровільне служіння святій Православній церкві України та за особливий внесок у відродження української державності та духовності.

Лауреат загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» за книгу «Шевченко. Поезія в історіях».

Член НСЖУ (2017).

Помер у квітні 2024 року.

**Літературна премія «Князь роси»
імені Тараса Мельничука**

Поет, член Вінницької обласної організації НСПУ **Станіслав Новицький** став лауреатом премії за плідну поетичну творчість.

Про *Станіслава Сергійовича Новицького* див. вище.

**Літературна премія
«Золота Вежа»**

Гальянова, Т. Химеросховище : зб. оповідань / Тіна Гальянова. – Вінниця : Дім Химер, 2019. – 160 с. : іл.

Кокуца, І. І. Шрам на обличчі сльози : повість / Іван Кокуца. – Київ : Агентство «Україна», 2019. – 191 с. : портр.

Валентина Олександрівна Гальянова – поетеса, прозаїк. Народилася 30 січня 1986 р. у м. Вінниці. Закінчила Інститут філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2007). Працювала редактором і журналістом у ЗМІ, вчителювала.

Авторка книг поезій: «Фортеця мрій» (2001), «П'ятий вимір» (2003), «Операція дактилем» (2009), «Лівою рукою» (2014) та прози: «Ходіння Туди і Назад» (2013), «Ходжа» (2017), «Химеросховище» (2019). Твори друкувались у місцевій та всеукраїнській періодиці, альманахах.

Членкиня літературно-мистецької студії «Мережка» та музичної студії «Дебют». Керівник літературно-мистецької студії «Гармонія» при Лука-Мелешківському будинку культури (2006–2010).

Лауреатка низки премій: «Кришталева вишня» (2010), імені О. Гончара (2012), «Коронація слова» (2012, 2013). Членкиня НСЖУ, НСПУ (2015).

Іван Іванович Кокуца – журналіст, редактор, письменник. Народився 25 лютого 1957 р. в с. Пелинівка Чернівецького (тепер Могилів-Подільського) району Вінницької області. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1982).

Працював у місцевих та загальноукраїнських ЗМІ. Від 1990-х рр. писав художні прозові твори. Автор низки видань: «Софія Потоцька» (2004), «Вибрані п'єси та оповідання» (2006), «Крутий спуск» (2003), «Сліди на Печерську» (2010), «Снідало сонце в тумані» (2012), «Піввогонь. Від народження до початку» (2012), «Втопила корба відро» (2015), «Молоко від дикого півня» (2017).

Лауреат Вінницької обласної журналістської премії імені К. Гришина. Член НСЖУ (1983), НСПУ (2012).

Краєзнавча премія імені Володимира Вовкодава

Книга пам'яті полеглих за Україну. Вінницька область. Кн. 1. 18.02.2014 – 23.02.2022. Вінничани, які загинули у боротьбі за суверенітет України: учасники Революції Гідності та російсько-української війни / Г. В. Боровик [та ін.] ; заг. ред. і упоряд. О. А. Коляструк ; Вінниц. обл. військ. адмін., Пошук.-видавн. агентство «Книга Пам'яті України». – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2023. – 320 с. : портр., фот.

Огородник, Я. А. Гетьманування Івана Скоропадського / Яків Огородник ; уклад.: В. П. Рекрут, Ю. Степанчук ; НАН України, Ін-т історії України ; Вінниц. філ. Центру дослідж. історії Поділля при Кам'янець-Поділ. нац. ун-ті ім. І. Огієнка, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2023. – 212 с. : портр., фот.

Сичко, Л. І. В'яр : худож.-іст. повість. Ч. 2 / Лариса Сичко. – Вінниця : Твори, 2022. – 360 с.

Джеджула, В. О. Полум'ям серця : поезії, есе / Володимир Джеджула ; авт. передм. М. Каменюк. – Вінниця : Твори, 2023. – 198 с. : портр.

Ольга Анатоліївна Коляструк – історик, педагог, доктор історичних наук, професор.

Народилася 3 лютого 1958 р. у місті Вінниця. Закінчила Вінницький державний педагогічний інститут (1979), аспірантуру Інституту історії України АН УРСР (1984). Вчителювала. Доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського.

Досліджує історію повсякденності України, української інтелігенції 1920–1930-х рр., історію зарубіжної і української культури ХХ ст. Має понад 300 публікацій, у тому числі монографії, підручники, посібники. Серед робіт: «Влада і преса в юзнтексті політики українізації» (1999), «Світова культура у другій половині ХХ ст.» (2003), «Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти» (2008), «Інтелігенція УСРР в 1920-ті рр.: повсякденне життя» (2010), «Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945)» (2013).

Відмінник освіти України (2003).

Юрій Степанович Степанчук – педагог, історик, краєзнавець, доктор історичних наук, професор.

Народився 29 березня 1970 р. в с. Кононівка на Черкащині. Закінчив історичний факультет Вінницького державного педагогічного університету ім. М.

Коцюбинського (1996). Вчителював, викладає в альма-матер.

Автор понад 100 публікацій, кількох монографій, зокрема «Образ Богдана Хмельницького в новітній українській та зарубіжній історіографії» (2018), «Постать Богдана Хмельницького в новітній українській, російській та польській історіографії» (2019), «Ліквідація московським самодержавством державної автономії України-Гетьманщини в другій половині XVII–XVIII ст.» (2021).

Про *Ларису Іванівну Сичко* див. вище.

Володимир Олександрович Джеджула – поет, громадський діяч. Народився 27 червня 1959 р. в селі Кармалюкове Жмеринського району на Вінниччині. Здобув професію токаря на машинобудівному заводі в Донецьку. Служив в армії. Працював на новобудовах Крайньої Півночі та Сибіру.

У 1991 р. повернувся в рідне село. Був учасником бурхливих подій Помаранчевої революції та Революції Гідності. Вів просвітницьку діяльність, займався краєзнавчою роботою, у своїх творах закликав людей боротися з несправедливістю, жадібністю, корупцією.

Автор поетичних збірок: «Прозріння» (2004), «Перлини душі» (2007), «Полум'ям серця» (2023), публікацій у місцевій пресі.

Член НСЖУ, Спілки слов'янських письменників України.

Помер 5 лютого 2024 р.

**Всеукраїнська літературно-мистецька
премія імені Євгена Гуцала**

Жарук, А. Нескорені Гайдамацького Яру. Кн. 3. Шляхтичі гайдамацької крові / Анатолій Жарук. – Вінниця : Твори, 2023. – 208 с. – (Бібліотечка журналу «Вінницький край» ; вип. 60).

Про *Анатолія Федоровича Жарука* див. вище.

**Літературний конкурс
імені Олександри Бурбело
«Струна на арфі України»**

Номінація «Поезія»

Переможці

3 місце – **Тимофій Дорош**, учень 7-Б класу гімназії № 2 м. Могилева-Подільського Вінницької області (керівник Оксана Олександрівна Кіріка) – добірка віршів «Ненадісланий лист».

Дипломанти

Володимир Петрусенко, учень 6 класу гімназії № 2 м. Могилева-Подільського Вінницької області (керівник Наталя Альфредівна Андрушко) – добірка віршів «Двадцять четвертого лютого»;

Софія Репінецька, учениця 8-А класу Вінницького гуманітарного ліцею № 1 ім. М. І. Пирогова – вірш «Захисникам».

Номінація «Проза»

Переможці

1 місце – **Ангеліна Шиндировська**, учениця 8 класу гімназії № 2 м. Могилева-Подільського Вінницької області (керівник Наталя Альфредівна Андрушко) – оповідання «Ти житимеш, Зміїний!»;

2 місце – **Софія Колесник**, учениця 5-Г класу Вінницького ліцею № 26 ім. Героя України Дмитра Майбороди – казка «Надія та найбільший скарб»;

3 місце – **Калерія Парасунько**, учениця 8 класу гімназії № 2 м. Могилева-Подільського Вінницької області (керівник Наталя Альфредівна Андрушко) – оповідання «Дорога... від дому...»;

3 місце – **Дарія Парасунько**, учениця 8 класу гімназії № 2 м. Могилева-Подільського Вінницької області (керівник Наталя Альфредівна Андрушко) – оповідання «Ведмежатко».

Дипломанти

Вероніка Пюро, учениця 5-Д класу Вінницького ліцею № 26 ім. Героя України Дмитра Майбороди – казка «Дві русалоньки».

Підготувала С. Ф. Коваль

Книжкова полиця

Перші кроки з вивчення пам'яток Київщини

(до 175-річчя з часу друку книги І. І. Фундукля «Огляд могил, валів та городищ Київської губернії»)

У 2023 р. виповнилося 175 років з часу друку книги «Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии» (Київ, 1848), підготовленої під керівництвом київського цивільного губернатора Івана Фундукля і за матеріалами археологічних розвідок польського письменника, критика, історика, добродія, публіциста та громадського діяча Міхала Антоновича Грабовського (1804–1863). Позбавлений можливості доносити свої думки до широкого читацького загалу, М. Грабовський повністю віддається джерельній евристиці, відшуковуючи стародруки та колекціонуючи українські старожитності.

Ініціатор видання – Іван Іванович Фундуклей (1801(4)–1880) був російським чиновником, який цікавився історією та культурою краю, яким управляв. Він народився в родині грека-підприємця, здобув гарну домашню освіту. Тривалий час служив у міністерстві внутрішніх справ, зокрема на Правобережній Україні: з 1838 р. – волинським віцегубернатором, з 1839 по 1852 рр. – київським цивільним губернатором. У 1872 р. його навіть обрали почесним громадянином Києва. Виконуючи посадові функції адміністративного та поліцейного місцевого управління, опікувався краєзнавчими дослідженнями. Захоплювався розвідками старовини, археологічними знахідками, переймався їх охороною та збереженням. Музею мистецтв і старожитностей він подарував власну колекцію, яка складалася з 537 археологічних знахідок із Київської губернії. Вбачав особливу зацікавленість у дослідженні краю, важливого в історичному та сучасному його значеннях.

Видання побачило світ у типографії Теофіла (Теофіла) Гліксберга (Глюксберга, Глюзберга) (1796–1876) – книготорговця і видавця, власника книгарні в Києві на Подолі та друкарні – з 1845 р.

Ця книга – одна з перших спроб на Правобережній Україні узагальнення інформації про пам'ятки природи, археології та історії. Видання присвячено дослідженню могил, урочищ, городищ, валів, ярів, печер Київської губернії. Воно складається з двох частини.

У першій частині досліджено могили, городища, кургани, старожитності 12 повітів Київської губернії (Чигиринського, Черкаського, Звенигородського, Уманського, Канівського, Васильківського, Київського, Радомишльського, Бердичівського, Липовецького, Сквирського, Таращанського), описано старожитності, які там було знайдено. Схема опису повіту переважно йшла за таким порядком: кількість і положення могил; назва могили; речі, знайдені в могилах; городища, городки, замковища; також досліджено печери, вали, яри; випадково знайдені там речі, предмети.

Важливим для краєзнавців та істориків нашого регіону є дослідження пам'яток Липовецького повіту, а саме: «...по правий бік річки Соб, над дорогою із Липовця в Одесу, височіє могила “Сорока”». За переказами, «вона була насипана татарами, які йдучи на Україну численною юрбою, принесли з собою в подолі землі, і саме з цієї землі була насипана ця могила». Ілюструє могилу малюнок (рис. 76). «Поблизу села Тодорівка містяться сліди досить великого міста; кам'яні та цегляні фундаменти досі перебувають у землі, легенда стверджує, що це було грецьке місто із монастирем». Серед виявлених речей при будівництві пивоварного заводу в селі Кальник на місці, де за легендою були закопані кістки татар, знайшли скриню зі срібним посудом та багато інших цікавих знахідок, підкріплених легендами та переказами.

Не менш цікавою є друга частина, де зібрано висновки, тлумачення, роздуми, здогадки та гіпотези із вищезгаданих досліджень. Іноді автор їх поєднує із народними переказами, легендами та оповідками, оцінює їхню вірогідність. Підраховано всі могили, кургани, городища, замковища, урочища Київської губернії, з'ясовано їхні висоту та розташування, етимологію назв, досліджено обряди стародавніх поховань.

Зібраний матеріал доповнюють 17 графічних малюнків у техніці літографії із поясненнями.

Усі ці відомості важливі сьогодні, адже оповідають про пам'ятки, яких вже немає, або про тодішній стан сучасних об'єктів охорони.

В Україні чимало великих бібліотек мають примірники цього видання. Вінницький, згідно з екслібрисом, був спочатку у Фундаментальній бібліотеці Немирівської гімназії, звідки надійшов до фонду Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при ВУАН, яка була розташована в історичному комплексі «Мури». Після ліквідації останньої разом з її фондом у 1930 р. увійшов до складу округової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (нині – ВОУНБ ім. В. Отамановського).

Видання І. І. Фундуклея є книжковою пам'яткою, у якій вперше подано зведені відомості про природні, археологічні та історичні старожитності Київської губернії, систематизовано та описано археологічні знахідки, деякі з яких підтвержені малюнками. Праця відображає становлення археологічної та пам'яткоохоронної роботи на теренах України.

Підготувала Н. В. Березюк

Перше польське видання Біблії з ілюстраціями Густава Доре

Французький митець Поль-Густав Доре (1832–1883) проілюстрував понад 200 книжок, у тому числі «Божественну комедію» Данте, «Дон Кіхота» Сервантеса, «Втрачений рай» Мілтона, казки Лафонтена і Перро, але найбільш відомими і популярними стали його ілюстрації до Біблії. У другій половині ХІХ ст. видання Біблії з його ілюстраціями вийшли друком різними мовами в багатьох країнах Європи й Америки.

У відділі рідкісних і цінних видань зберігається одне з найкращих видань – польське варшавського друкаря та книготорговця Міхала Глюксберга (1838–1907), який був нащадком відомої родини видавців, що розпочали свою діяльність у 1809 р. і мали свої представництва у Кременці, Вільнюсі, Києві та Варшаві. Книгу «Pismo Świąte Starego i Nowego Testamentu podług textu łacińskiego Wulgaty przekład Jakóba Wujka» надрукували у двох томах в 1873–1874 рр.

Оформленню Святого Письма видавець приділив чималу увагу, адже воно було адресоване заможній читацькій аудиторії. Розкішну марокенову палітурку оздобив тисненням рослинним орнаментом і золотавими елементами. В центрі верхньої кришки першого тому розмістив овальне зображення пророка Мойсея із скрижалями. В середнику другого тому зобразив Ісуса Христа, який благословляє Святі Дари – хліб і вино. Навколо портретів – напис «Pismo Świąte z ilustracyami Gustawa Dore». На прикрашених орнаментом корінцях обох томів зазначив назву книги, номер тому, книжковий блок позолотив. Текст розмістив у дві колонки, які розділив рясно декорованими колоноподібними віньєтками. У вихідних відомостях видавець зазначив, що текст Біблії відповідає польському перекладу єзуїта Якуба Вуєка (1541–1597), що вперше вийшов друком у Кракові в 1599 р. Перекладач – видатний богослов, добрий знавець єврейської й грецької мов, 15 років свого життя займався підготовкою рукопису. Найголовнішим його джерелом стала латинська Вульгата, видана у 1592 р. Міхал Глюксберг подав вуєківський текст на затвердження консисторії Варшавської архієпархії та додав коментарі римсько-католицького богослова Йозефа Франца фон Алліолі (1793–1873).

Перший том складається зі старозавітних книг від Буття – перших книг Мойсея, до Книги Псалмів. Другий том містить інші книги Старого Завіту, починаючи з Книги Премудрості і весь Новий Завіт, тобто Євангеліє від Матвія, Марка, Луки, Івана, Діяння Апостолів, Послання святих Апостолів й Апокаліпсис.

Видання прикрашають 230 гравюр, виконаних за малюнками Густава Доре. Над циклом, який налічував 241 малюнок, художник працював упродовж 1864–1866 рр. на замовлення відомого видавця і книготорговця з Турину Альфреда Маме (1811–1893) для видання «La Grande Bible de Tours» (1866). Між художником і видавцем існувала угода про передачу права власності на малюнки, виконані для Біблії. Маме також володів оригіналами дошок, з яких друкувалися гравюри.

Працюючи над виданням, Доре намагався відобразити найважливіші події біблійної історії. Він створив сотні ескізів, десятки малюнків для пошуків образів. Головна проблема, з якою зіткнувся Доре, полягала в тому, що не всі біблійні події могли бути проілюстровані, тому він зосередився на головних книгах та найдраматичніших подіях Святого Письма. Псалтир, «Послання апостолів», «Притчі Соломонові» художник оминув увагою. Старий Завіт (152 малюнки) він трактував крізь призму грандіозних природних процесів, на тлі яких розгортається біблійна історія. У Новому Завіті (78 малюнків) для митця не важлива природа, тут уся увага зосереджена на персонажах, які Доре намагався створювати, не порушуючи іконографічного канону.

Хоча сам Доре був відмінним гравером, але виготовлення ксилографій було доручено сорока майстрам, роботу яких він контролював особисто. Гравюри у книзі надруковані у повний аркуш, у нижній частині лівого куту містять підпис Доре, у правому – зазначено прізвище гравера.

Серед граверів були найвідоміші майстри французької гравюри XIX ст. Знаменитого Геліодора-Жозефа Пізана (1822–1890) вважають найкращим інтерпретатором малюнків Доре. Книжковий ілюстратор натуралістичного спрямування, гравер Адольф-Франсуа Паннемакер (1822–1900) прославився головним чином майстерно виконаними ксилографіями за малюнками Доре. В історії мистецтва велика родина Паннемакерів, спадкових художників та майстрів ткацтва нідерландського походження відома з XVI ст. На гравюрах зазначені також не менш знані Адольф Гусман (1821–1905), Луї-Поль-П'єр Дюмон (1822–1885), Поль Жоннар-Пасель (1840–1902), Шарль Лаплант (1837–1903) тощо.

Історія книжкової графіки знала чимало гучних імен. І серед них завжди виділятиметься геніальний французький художник Густав Доре. Ілюстрації до Біблії користуються популярністю у сучасних видавців, вони надовго пережили свого творця, не даючи його славі згаснути.

Підготувала І. М. Валігура

До ювілею Статуту Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (1898)

У 2023 р. виповнилося 125 років з часу першого оприлюднення статуту Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (1898), заснованого у 1896 р.

Поділля є одним з найбільш продуктивних аграрних регіонів Європи. Кліматичні умови та чорноземи, аграрно зорієнтоване населення – все це сприяло сільськогосподарському розвитку краю. Місцеві землевласники, які активно переходили до індустріального товарного виробництва в маєтках, були зацікавлені у наукових підходах до аграрного виробництва, переробленні та реалізації його продукції. Вони об'єдналися для спільного просування найсучасніших ідей покращення продуктивності землеробства та тваринництва, механізації праці та поширення «корисних прогресивних знань».

Імперський уряд тривалий час уникав дозволів на створення громадських організацій, крім благодійних, на Правобережній Україні, оскільки не довіряв низовим ініціативам місцевого населення, особливо польського походження, адже значна частина великих землевласників належала саме до цієї етнічної групи. Саме через це очолювали товариство завжди російські дворяни. Подільське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості об'єднувало у своїх рядах землевласників, промисловців, заможних орендарів та управителів маєтків. Близько 80–90 % його членів становили представники польської шляхти. Ось чому між датою реєстрації товариства та оприлюдненням

статуту пройшло два роки. Знадобився час для додаткового узгодження внутрішніх правил його діяльності.

Управління товариством здійснювала рада, що складалася із голови, його заступника, секретаря, скарбника, 15 членів і всіх голів відділень. Усіх посадових осіб обирали на 3 роки на загальних зборах організації. На щорічних загальних зборах обирали ревізійну комісію з 3–4 осіб на наступний рік для перевірки діяльності ради, звіту, каси та майна товариства. При обранні на певну посаду бралися до уваги особисті якості кандидата, його авторитет у суспільстві. До керівного складу організації, крім голів і почесних голів, входили найвідоміші в той час на Поділлі господарські та громадські діячі.

Товариство складалося з почесних і дійсних членів, співробітників і кореспондентів. Почесних членів – осіб, які були відомі у сфері сільського господарства або особливим чином прислужилися товариству, – обирали на річних загальних зборах закритим балотуванням. Дійсні члени вносили в касу товариства внески. При вступі можна було відразу внести 100 карбованців та здобути статус довічного дійсного члена разом зі звільненням від внесків. У кореспонденти та співробітники обирали осіб, які мешкали в інших регіонах Російської імперії чи за кордоном, але своєю діяльністю були корисні для організації. Вони внески не сплачували. Хоча діяльність товариства була спрямована насамперед на поширення серед подільських землевласників нових знань та технологій, але його керівництво прагнуло також підняти загальний рівень освіченості та поінформованості подільського селянина-землероба.

Товариство охоплювало своєю діяльністю всі основні галузі сільського господарства – рільництво, скотарство, птахівництво, садівництво, винокуріння. Воно широко займалося також видавничою справою, навіть у 1899 р. започаткувало власний періодичний орган – журнал «Справочный листок Подольского общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности».

Першим окремим виданням був «Устав Подольского общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности», який вийшов друком у вінницькій друкарні І. Ф. Ваховича. У ньому встановлено основи діяльності товариства. Нині документ є важливим джерелом інформації про тодішні організаційні, соціальні, економічні аспекти сільського господарства. Статут містив такі головні розділи:

- I – ціль товариства і способи її здійснення, його права та обов'язки;
- II – склад товариства;
- III – порядок виборів членів товариства, їхні права та обов'язки;
- IV – управління товариством, посадові особи, їхні права та обов'язки;
- V – права й обов'язки спеціальних відділень товариства;
- VI – збори товариства;
- VII – кошти товариства та грошова його відповідальність;
- IX – правила ліквідації товариства.

Як бачимо, розділ VIII відсутній, ймовірно, через помилку друкаря. Її виправили в перевиданні статуту 1906 р.

Зі статутом, надрукованим 1898 р., можна ознайомитись у відділі рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського. Книга збереглася в гарному стані, будь-які помітки відсутні. Видання має малий формат та містить 27 сторінок. Видавнича паперова обкладинка збереглася добре, оскільки в бібліотеці брошуру оправили в додаткову картонну палітурку. Титульний аркуш містить записи про бібліотечні шифри книги, інвентарні номери, цензурний штамп про перевірку 1952 р. та бібліотечні печатки різних років. У фонді відділу є й декілька примірників перевидання цього статуту, надрукованого немирівською друкарнею Р. Б. Шерра в 1906 р., з доповненнями та виправленнями.

«Устав Подольського общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности» є важливим історичним документом, який дає можливість зрозуміти організаційні засади та принципи, за якими діяли подібні товариства, а також їхню роль у розвитку сільського господарства та промисловості регіону. Видання свідчить про активні процеси формування та регулювання аграрних спільнот в умовах тогочасних соціально-економічних реалій. Воно є цінним джерелом для дослідження історії сільського господарства на Поділлі, може бути корисним для істориків, студентів, дослідників аграрної галузі та історії.

Створення Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості мало велике значення для нашого регіону, а його вплив відчувався ще десятиліття після ліквідації та подекуди помітний і донині. Адже саме тоді було закладено основи наукових підходів до аграрного виробництва на Вінниччині.

Підготувала Н. Г. Супрун

Іван Каманін – основоположник української філігранології

*До 100-річчя випуску книги Івана Каманіна та Олександри Вітвіцької
«Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. (1566–1651)»*

Іван Михайлович Каманін (1850–1921), видатний український історик-архівіст, багаторічний директор Київського центрального архіву давніх актів (КЦАДА), започаткував в Україні наукове дослідження водяних знаків. Він автор численних праць з історії українського козацтва, архівознавства, палеографії, філігранології, історії та археології, історіографії.

Освіту майбутній учений здобував на історико-філологічному факультеті Київського університету св. Володимира. Саме в цей час там працювали В. Антонович, М. Драгоманов, І. Лучицький, П. Терновський, які зробили чимало для розвитку української історичної науки.

У 1883 р. І. Каманіна призначили на посаду помічника бібліотекаря та завідувача архіву, на якій він пропрацював 20 років. Потім у 1903 р. офіційно став архіваріусом (директором) КЦАДА, залишаючись на посаді впродовж наступних 18 років.

Саме на початку 1880-х розпочалася активна наукова діяльність Івана Михайловича, результатом якої стала різнопланова спадщина науковця, що налічує близько 300 праць. Перші його дослідження мали історико-документальний характер і базувалися на джерелах, виявлених у процесі архівної роботи в КЦАДА.

Значну увагу він приділяв дослідженню водяних знаків на папері, які є важливими для експертизи документів при визначенні часу й місця написання рукописів. Багато часу присвятив вивченню ознак автентичності документів, збирав філігранографічний матеріал. Філігранологія – це окрема історична дисципліна, яка досліджує водяні знаки на давніх паперах. Вона виникла у ХІХ ст. в результаті досліджень стародруків і старовинних документів.

Потрібно зазначити, що з кінця ХІХ ст., приблизно з 1896 р., співробітниця КЦАДА Олександра Іллівна Вітвіцька, переглядаючи судово-адміністративні книги ХVІ–ХVІІ ст., копіювала філіграні. Майже 20 років пішло на збір більш як 4000 водяних знаків. У 1914 р. І. Каманін розпочав роботу над підготовкою альбому. Друкування літографічних таблиць припинилося у 1915 р. у зв'язку з евакуацією КЦАДА до Саратова. Після повернення до Києва у 1919 р. вчений планував до вже надрукованих 9 аркушів альбому додати окрему розвідку на 80 сторінках, у якій хотів дослідити походження паперу судово-адміністративних книг, зв'язок філіграней з гербами тощо. Ідею не вдалося втілити в життя. Незавершений альбом побачив світ у 1923 р., через два роки після смерті засновника української філігранології.

Альбом І. Каманіна та О. Вітвіцької було надруковано доволі великим накладом – 1000 примірників як 11-й том «Збірника Історично-філологічного відділу Української Академії наук». Передмову до видання написали академік Агатангел Кримський та професор Сергій Маслов.

У вступній статті С. Маслова подано історію вивчення походження паперу й водяних знаків, загальну характеристику видання та відомості про структуру й зміст ненаписаного переднього слова І. Каманіна. Це мала бути спеціальна розвідка, обсягом близько вісімдесяти аркушів, у якій автор хотів з'ясувати походження паперу, що використовувався для актових книг, а також простежити зв'язок українських філіграней із польськими геральдичними емблемами. Передмова до збірника написана українською та російською мовою.

В альбомі представлено 1336 знаків, скопійованих із судово-адміністративних книг Східної та Західної Волині. Коментарів до водяних знаків у збірнику немає, під зображеннями вказано лише порядковий номер. У покажчику, що передує альбому, наявні такі структурні елементи: номер водяного знака, роки, під якими він міститься, номери актових книг Київського архіву, звідки вони були скопійовані, та номери аркушів, де вони розміщені.

У назві альбому зазначено хронологічні рамки з 1566 до 1651 рр., проте подаються філіграні до 1700 р. Водяні знаки в межах століть впорядковано за типами, а в межах типів за так званими чорними датами (датами виготовлення документів). Близько 70 відсотків – філіграні ХVІІ ст.

В альбомі вміщено не лише філіграні, а також їхні варіанти та різновиди.

У фонді відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського зберігається один примірник альбому. Видання потрапило до обласної бібліотеки з фонду Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при УАН, яку у 1930 р. було об'єднано з округовою (обласною) бібліотекою. Про приналежність до фонду Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при УАН свідчить відбиток штампа – «МУРИ».

Слід зазначити, що частина документів, які містили філіграні, була знищена під час Другої світової війни, тому альбом заслуговує на особливу увагу сучасних науковців.

Підготувала Г. М. Слотюк

Хроніка. Події

Пропонований перелік найцікавіших, на наш погляд, подій, дотичних до книжкового всесвіту, допомагає уявити повсякденне життя Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського впродовж 2023 р.

Січень

19 січня до 85-ї річниці від дня народження українського поета, дисидента, нашого земляка, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, Героя України Василя Семеновича Стуса в межах Стусівських читань проведено літературно-мистецький захід «Василь Стус – постать, що єднає Україну». Участь взяли: Валентина Сторожук, письменниця, член НСПУ, заступник головного редактора журналу «Вінницький край», заслужений працівник культури України; Віктор Крупка, поет, літературознавець, член НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури факультету філології й журналістики ім. М. Стельмаха ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського; Дмитро Стус, письменник, літературознавець, редактор, кандидат філологічних наук, генеральний директор Національного музею Тараса Шевченка, син Василя Стуса (онлайн).

Ольга Пуніна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії української і світової літератури ДонНУ імені Василя Стуса, член НСПУ, зокрема, презентувала свою книгу «Людина без шкіри. Психотип Василя Стуса». До презентації долучилися: Олег Соловей, доцент ДонНУ імені Василя Стуса, співредактор «Стусознавчих зошитів», критик, літературознавець, поет; Галина Почверук, провідна наукова співробітниця Музею шістдесятництва (онлайн); Маргарита Єгорченко, дослідниця творчості Василя Стуса (онлайн); Тетяна Михайлова, наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (онлайн).

Уривки з книги «Листи до сина» Василя Стуса прочитав Михайло Крисов, актор драми Вінницького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. М. К. Садовського.

Авторські вірші-посвяти поету-земляку прочитали учасники Стусівських читань на Вінниччині, поетеси – Алла Боровська, Лариса Сичко, Віталіна Регульська.

Захід супроводжувала книжкова виставка-пам'ять з фондів обласної книгозбірні «Я прийду на Святвечір між люди...», яку презентували фахівці відділу краєзнавства. Сектор газетної періодики підготував виставку-дату «Трагічний, величний і вічний Василь Стус».

Лютий

2 лютого фахівці відділу документів іноземними мовами провели літературну годину «Літературні польськокомвні читання з ароматом кави».

9 лютого в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася творча зустріч з поетом Станіславом Новицьким та презентація його нової збірки «Передмовчання».

Станіслав Новицький – молодий, самобутній поет. Народився 27 грудня 2000 р. в Павлівці Фрунзівського району Одеської області. З 2010 р. мешкав у Кропивницькому, згодом навчався в Харкові. Автор поетичних збірок «Оновлення», «Акафіст коня», «Полудень», «Воскресіння віт», «Розуміння простору», «Передмовчання». Про творчість молодого поета писали патріархи сучасної літератури Віктор Терен і Василь Голобородько, Ірина Мироненко й Михась Ткач. На захід були запрошені письменники, бібліотекарі, студентська молодь, користувачі бібліотеки.

15 лютого організовано презентацію книги поезій Юрія Піжука «Обпалені війною». Юрій Піжук – голова профспілок державних установ України. Чимало його творів покладено на музику як ним самим, так і відомими композиторами. Його пісні виконують Микола Янченко, Оксана Пекун, Михайло Грицкан, Наталія Фаліон, Ніна Мирвода, ансамбль «SoloMia», Вікторія Гнатюк та ін. Відомі українцям пісні «Як ти доню там, на чужині...», «Повертайтесь додому», «Мамине серце», «Нескорена столиця», «Ангели земні», «Будь щасливим, синочку», «Два береги» та інші звучать на радіо й телебаченні. Привітати автора прийшли представники державної влади, органів місцевого самоврядування, Федерації профспілок Вінниччини, письменники, студентська молодь, друзі та родина. Зокрема з вітальними словами до автора звернулися Ольга Зелінська, Микола Колесник, Микола Янченко, Вікторія Гнатюк та інші. Привітала поета й Ірина Коваленко, директор Київської концертної агенції «Садиба Мюзік», а також передали відеовітання відомі українські артисти Ольга Сумська, Оксана Пекун, Анатолій Гнатюк та Михайло Грицкан. Автор декламував твори зі своєї поетичної збірки, звучали й пісні на його слова.

21 лютого до Міжнародного дня рідної мови в читальному залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулося літературно-мистецьке свято «Рідна мова – серця мого подих». Захід організовано обласною бібліотекою спільно з управлінням у справах національностей та релігій Вінницької ОВА в межах культурно-мистецького проєкту «Мови різні – душа одна». На святі свої сторінки демонстрували представники різних національностей, що компактно проживають на теренах Вінниччини.

Захід супроводжувала книжково-ілюстративна виставка «Звучи, рідна мово!», підготовлена працівниками відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Сектор правової інформації експонував книжкову виставку «Українська мова – мова незламності й боротьби»; сектор газетної періодики підготував виставку публікацій «...Це рідна мова – скарб, якого ти не згубиш...».

У відділі рідкісних і цінних видань було проведено тематичну годину «Творці української літературної мови – І. П. Котляревський, Г. Ф. Квітка-Основ'яненко» для студентів ДонНУ імені Василя Стуса.

Березень

2 березня відбулася інформаційна година «Вони підтримали Україну: письменники Європи проти російської агресії» (до Всесвітнього дня письменника) у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук на платформі для відеоконференцій Google Meet.

3 березня у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася презентація наукових та художніх видань письменника, кіносценариста, заслуженого журналіста України Олександра Дмитрука. Фахівці відділу підготували добірку творів письменника та літератури про його життя і діяльність.

6 березня було проведено виїзний літературно-мистецький вечір «Поезія – ти сила чарівна», де презентували тему «Вони підтримали Україну: письменники Європи проти російської агресії» й ознайомили учасників із книгами активних захисників України серед європейського літературного світу. Захід відбувся у Вінницькому технічному фаховому коледжі. У ньому брали участь фахівці відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук і відділу документів іноземними мовами.

8 березня відбулася презентація книги «Барвінок. Ростити дітей щасливими» народного артиста України, хореографа, керівника народного ансамблю танцю «Барвінок», Вінницького обласного творчого осередку Національної хореографічної спілки України Петра Бойка. Понад три десятиліття Петро Адольфович займається педагогічною та хореографічною діяльністю, в центрі якої дитина, її внутрішній світ, її мрії й почуття. І все це знайшло відображення в презентованій книзі.

На захід завітали студенти, викладачі, працівники культури Вінниччини. З вітальним словом виступила начальник управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної військової адміністрації Ольга Дернова та директор ВОУНБ ім. В. Отамановського Лариса Сенік.

9 березня до 209-ї річниці від дня народження Тараса Григоровича Шевченка проведено Шевченківські читання «Ми – з Кобзаревого роду». Програма заходу містила: виставку-дату «Велич України – безсмертне слово Кобзаря» – сектор газетної періодики; книжкову виставку «Тарас Шевченко – художник з душею поета» – відділ художньої культури та мистецтв; книжкову виставку «Тарасовими шляхами на Вінниччині» – відділ краєзнавства; тематичну годину «Свята пора Кобзаря. Шевченківська декада» на базі інформаційного центру для осіб з інвалідністю «INVA-INFORM» (для членів ГО «Соціальна інклюзія») – відділ абонементу; відкритий мікрофон «Читаємо Кобзаря» – відділ маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності; відеопрезентацію «Тарас Григорович Шевченко та лікарі в його оточенні» – відділ медичних наук.

Відділ краєзнавства провів краєзнавчу годину «Тарас Шевченко і Вінниччина» для учнів КЗ «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія № 2 Вінницької міської ради».

У читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася літературна імпреза «Жінки у житті і творчості

Тараса Шевченка». Захід присвячений розкриттю постаті Т. Шевченка як живої людини, зокрема ознайомленню зі знаковими жіночими постатями в бентежному та сповненому драматизму житті Шевченка. Їх було вісім, імена більшості ми б не знали, якби не любов до них великого поета. Найчастіше його обраниці не могли оцінити ані поетичного, ані художнього генія великого митця. Під час заходу звучали вірші та музичні композиції на слова поета. Супроводжувала імпрезу книжково-ілюстративна виставка «Нас єднають думи Кобзаря».

16 березня у відділі документів іноземними мовами було організовано інформаційну годину «Визначні імена польської поезії» (до Всесвітнього дня поезії).

21 березня до Всесвітнього дня поезії обласна бібліотека організувала відкритий мікрофон «Поети Вінниччини боронять Україну словом», на якому об'єднала поетів-початківців, творчу студентську молодь, відомих письменників-земляків, членів Вінницької обласної організації НСПУ та поціновувачів поезії.

Під час заходу прочитали свої вірші відомі вінницькі майстри поетичного слова – Валентина Сторожук, Віктор Мельник, Ірина Зелененька, Тетяна Яковенко, Світлана Травнева, Алла Боровська, Галина Рибачук-Прач, Світлана Сирена, Олег Крушельницький. Авторські пісні виконала поетеса і бард Вероніка Остапчук. Прозвучали на святі вірші молодого поета з Кропивницького Станіслава Новицького. Вперше в обласній бібліотеці презентували свою поезію вінничанки Марина Поремська й Альона Нікітіна.

Представили у вільному мікрофоні свою творчість поети-початківці – студенти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, учасники літературно-мистецької студії «Словоцвіт» (керівник Тетяна Яковенко) – Олена Вонсович, Альона Костинчук, Анастасія Нікітіна, Ірина Рослу, Анжела Ільченко, студенти Ліцею цивільного захисту Вінницького вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності – Владислав Несваволь і Андрій Токарський та студентка Вінницького фахового медичного коледжу ім. акад. Д. К. Заболотного – Вікторія Василяшко. Вірші цих молодих поетів виявилися напрочуд влучними, патріотичними і такими потрібними.

Захід супроводжувала книжкова виставка «Слова, пропущені крізь серце» (вінницькі поети-ювіляри 2023 р.), підготовлена до Всесвітнього дня поезії відділом краєзнавства.

23 березня для членів Вінницького учбово-виробничого підприємства Українського товариства сліпих фахівці відділу абонементу провели літературно-мистецький захід «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі...» (до дня народження відомої української письменниці Ліни Костенко).

25 березня відділ рідкісних і цінних видань для учнівської молоді провів інформаційну годину «Орнаменти в книжковому оздобленні: минуле і сучасність».

26 березня у відділі рідкісних і цінних видань було організовано інформаційну годину «Європейське книгодрукування: історія» для студентів ДонНУ імені В. Стуса.

30 березня у відділі художньої культури та мистецтв відбулася літературно-мистецька година «Вершинний твір українського бароко» – до 225-річчя із часу

видання «Енеїди» І. П. Котляревського для студентської молоді Вінниччини. Учасники ознайомилися з творчістю поета, особлива увага була зосереджена на історії написання поеми «Енеїда» та її подальшому впливі на розвиток української літератури. Уривок з поеми «Енеїда» прозвучав у виконанні учнів театральної студії «The театр» під супровід бандури.

Квітень

11 квітня у відділі рідкісних і цінних видань було проведено інформаційну годину «Європейське книгодрукування XVIII–XIX ст.».

20 квітня було організовано загальнобібліотечний День інформації «Книжкова культура України» (до Всесвітнього дня книги та авторського права). У межах комплексного заходу користувачі мали змогу ознайомитися з матеріалами книжкових виставок: «Про книгу – з любов'ю і повагою» (відділ абонементу), «Відкриваєш книгу – відкриваєш світ» (відділ художньої культури і мистецтва), «Авторське право – як забезпечити інтереси авторів» (сектор правової інформації), «Сучасне, актуальне, правове» (сектор правової інформації), «Медична книга України» (відділ медичних наук), «Книжкова мапа Європи» (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук), «Міські джунгли, або Як рослини допомагають нам творити гармонію і стиль» (сектор аграрних наук), «Кімната без книг подібна тілу без душі» («A Room Without Books is Like a Body Without Soul») (відділ документів іноземними мовами), «Національна бібліографія України та зарубіжних країн» (відділ наукової інформації та бібліографії). Крім того, було підготовлено рекомендаційний бібліографічний список «Промоція книги і читання: зарубіжний досвід» (відділ наукової інформації та бібліографії), краєзнавчий коментар «Авторське право у краєзнавстві при цифровій передачі даних» (відділ краєзнавства), відеопрезентацію «Найдорожчі книги у світі» (відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук), мультимедійний огляд літератури «Книги, які читають українці» (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук).

25 квітня відбувся вечір пам'яті вінницького письменника і журналіста Юрія Бондаренка (до 100-річчя від дня народження) та презентація його книги «Останній танк».

Юрій Петрович Бондаренко (1923–1990) – одна з найяскравіших постатей подільської журналістики 1960–1980-х рр. Його блискучому перу були підвладні всі журналістські жанри: від гострого фейлетона до аналітичної кореспонденції, від гарячого репортажу з місця події до розлогого нарису. А ще в тодішній регіональній і всеукраїнській періодиці він друкував повісті та оповідання, які йому так і не пощастило побачити окремим виданням.

Книга «Останній танк» вийшла напередодні сторіччя від дня народження майстра, містить деякі з кращих публікацій Ю. П. Бондаренка.

Модератором заходу був Віктор Мельник, поет, прозаїк, перекладач, літературний критик, член НСПУ. Виступили: Михайло Каменюк, письменник, член НСПУ та НСЖУ, заслужений працівник культури України, головний редактор книжкової серії «Моя Вінниччина»; Василь Паламарчук, журналіст,

краєзнавець, прозаїк, публіцист, член НСЖУ, заслужений журналіст України, голова Вінницької обласної організації НСЖУ; Сергій Гальчак, доктор історичних наук, член Президії НСКУ, голова правління Вінницької обласної організації НСКУ, заслужений працівник культури України, почесний краєзнавець України; Віктор Скрипник, журналіст, член НСПУ, власкор газети «Голос України». Захід супроводжувала книжкова виставка-пам'ять «Крила доброї душі», підготовлена працівниками відділу краєзнавства.

27 квітня в межах інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» презентовано літературний калейдоскоп «Сучасна українська література на культурному фронті», який представив Крупка В. П.

Травень

2 травня відбулася презентація монографії Якова Огородника «Гетьманування Івана Скоропадського», а також книги Валерія Рекрута, Сергія Гальчака, Костянтина Завальнюка «Непрочитані сторінки життєпису і поезики Лавра Миронюка» у межах засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю».

У монографії «Гетьманування Івана Скоропадського» вміщено матеріали неопублікованої дисертації видатного подолянина Якова Огородника, збереженої як рукопис і виявленої В. П. Рекрутом у фондах Центрального архіву вищих органів влади та управління України. Відстоюючи засади державності, автор ґрунтовно охарактеризував діяльність гетьмана Івана Скоропадського – однієї з ключових постатей модерної української історії. На основі аналізу низки історичних джерел і літератури визначив фатальні об'єктивні чинники, які призвели до інкорпорації Лівобережної України до складу російської імперії.

У праці «Непрочитані сторінки життєпису і поезики Лавра Миронюка» авторами подано історію сіл Рахнівка, Степашки та інших населених пунктів Гайсинщини. Тут розкрито життєвий та творчий шлях уродженця Рахнівки Лавра Зіновійовича Миронюка (1887–1931) – учасника Української революції 1917–1921 рр., педагога, поета, журналіста, редактора гайсинської газети «Народня думка», яка видавалася в період з 25 серпня по 7 жовтня 1919 р.

На заході виступили Валерій Пилипович Рекрут, кандидат історичних наук, член правління Вінницької обласної організації НСКУ, почесний краєзнавець України; Сергій Дмитрович Гальчак; Юрій Степанович Степанчук, доктор історичних наук, професор кафедри історії України ВДПУ ім. М. Коцюбинського; Костянтин Вікторович Завальнюк, кандидат історичних наук, архівіст, член НСЖУ та НСКУ, почесний краєзнавець України.

3 травня у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук відбувся вечір-вшанування «Живе слово правди Степана Руданського» (до 150-річчя з дня смерті видатного українського письменника).

Про життя та діяльність поета розповіла Валентина Галущенко, викладач Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу. Про важливу роль священства в житті поета, дослідження подільського роду пращурів-священників у чотирьох поколіннях, творчі доробки на духовній ниві повідомив Борис Пентюк, доцент, кандидат технічних наук, кандидат богословських наук, краєзнавець, лауреат

Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Степана Руданського. Про лікарську діяльність лікаря-гуманіста та поета-патріота розказала Ольга Юрчишина, завідувачка сектору краєзнавчих видань Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова.

Виступила Зоя Красуляк, поетеса, співачка, авторка та виконавиця. Читав гуморески Віталій Кирницький, член Асоціації діячів естрадного мистецтва України та Вінницького куреня гумористів. Виступив Віктор Цимбал, гуморист, дипломант Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Степана Руданського. Гумореску «Свиня свинею» прочитав Дмитро Канівський, завідувач театрального відділення Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька». Гумореску «Козак і король» прочитала Богдана Андрощук, вихованка Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька».

Модератором заходу був Вадим Миколайович Вітковський, прозаїк, публіцист-документаліст, голова Вінницької обласної організації НСПУ, заслужений журналіст України, директор обласної комунальної установи «Видавничий дім “Моя Вінниччина”».

На вечір-вшанування завітали письменники, журналісти, краєзнавці, викладачі, студенти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу та Вінницького медичного фахового коледжу ім. акад. Д. К. Заболотного.

Захід супроводжувала книжкова виставка-пам'ять «Істинне безсмертя Степана Руданського» (до 150-річчя з дня смерті), яку підготували працівники відділу краєзнавства.

11 травня відбувся творчий вечір та презентація збірки поезій «7 віршів» Юрія Прокопенка. Якраз цього дня поет відзначав свій день народження. У творчому доробку Юрія сім поетичних збірок і книга спогадів «Крокуючи з Раїсою Панасюк». Презентована автором поетична збірка «7 віршів» складається із сімнадцяти тематичних розділів та здатна змусити переживати різні емоції. Коментуючи творчість нашого земляка, Валентина Сторожук зауважила, що «вірші Юрія Прокопенка – добрі, щирі й дуже відверті. На перший погляд, у них є смуток, біль і печаль, але є велика сила волі й надія. Останніх більше, тому в ліричних сповідях автора не зустрінете й тіні скепсису чи зневіри...». Захід супроводжувала книжкова виставка «В обіймах поетичного таланту», підготовлена працівниками відділу краєзнавства.

18 травня відділ художньої культури і мистецтв провів бібліографічний огляд документів «Музична література з фонду ВОУНБ ім. В. Отамановського» для студентів II курсу Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу. Для цієї ж аудиторії відділ рідкісних і цінних видань провів тематичну годину «Українська музична культура за фондами відділу рідкісних і цінних видань».

23 травня відбулася презентація видання «Українська міфологія» волинського письменника, художника, дослідника української міфології Валерія Войтовича.

Валерій Войтович – автор понад двох десятків літературно-художніх творів, монографій, словників та інших видань з історії та культури України, її міфології, великої кількості живописних та графічних творів. Серед них – книга «Українська міфологія» (2002), яка є спробою осмислення надзвичайно багатого та яскравого

світу української дохристиянської міфології – народних уявлень, звичаїв та обрядів, вірувань і повір'їв тощо. Це своєрідний погляд на духовну культуру предків, їхній світогляд, світосприйняття та ментальність. Текст супроводжується авторськими ілюстраціями, відомостями про визначних етнографів минулого та ґрунтовною бібліографією. Видання буде цікавим всім, хто прагне свідомого розуміння коренів культури та історії свого народу, шанує рідну минувшину та дбає про майбутнє збереження нашого народу. А ще ця книга здобула перше місце в рейтингу «Книжка року 2003» в номінації «Обрії» (енциклопедичні та довідкові видання) та перевидавалася у 2005, 2012, 2015, 2017 рр.

24 травня організовано презентацію творчості Володимира В'ятровича, історика, публіциста, державного та громадського діяча. Автор презентував свої історичні та суспільно-політичні видання: книгу «Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну», яка є відповіддю на запитання, чому нині росіяни чинять масові злочини проти мирного населення нашої країни; книгу «Нотатки з кухні «переписування історії»» – про осмислення нашого минулого, спроби українців написати історію власної держави, звільнитися з полону думок «старшого брата» й досягнути справжньої незалежності; книгу «УПА. Історія нескорених», співавтором якої є Володимир В'ятрович разом з Ігорем Дерев'яним та Русланом Забілим, яка допоможе кожному зрозуміти, чому і як українці чинили спротив ворогу, який значно переважав їх у силі, а також побачити у завзятті вояків УПА, які є на сьогодні джерелом незламності воїнів ЗСУ. Видання містить кілька сотень світлин і документів з архівів Центру досліджень визвольного руху та Служби безпеки України.

25 травня відбувся круглий стіл «Актуалізація бібліотечних фондів в умовах збройної агресії РФ проти України», на якому були порушені питання вилучення з фондів публічних бібліотек області документів відповідно до Методичних рекомендацій, розроблених Міністерством культури та інформаційної політики України, й проблеми оновлення фондів з урахуванням потреб жителів територіальних громад.

Червень

7 червня у відділі документів іноземними мовами пройшла інформаційна година «Цікаво про іноземні мови та книги» для учнів КЗ «ВЛ № 7 ім. О. Сухомовського».

8 червня працівники бібліотеки організували презентацію книги «Україна. Відроджена у вогні. Хроніки Перемоги» Тетяни Дугельної – письменниці, публіцистки, громадської діячки. Захід супроводжувала мистецька виставка картин вінницької художниці, майстрині та дизайнерки Світлани Теренчук. Картина художниці «Калинова мати» прикрасила обкладинку презентованої книги. Директор видавництва «САМІТ-КНИГА», голова Благодійного фонду «Бібліотечна Країна» Ігор Степурін представив творчість Тетяни Дугельної та розповів про твори інших сучасних письменників, які пишуть на військову тематику, а також подарував нові книги видавництва бібліотеці.

15 червня бібліотека спільно з КУ «Видавничий Дім «Моя Вінниччина» організували презентацію книги нашого земляка, дипломата Бориса Гуменюка

«Слово – зброя дипломата». У своїй новій книзі Борис Гуменюк розкриває широкий спектр актуальних проблем України та міжнародних відносин, висвітлює авторське бачення їх вирішення. У цій збірці матеріалів проаналізовано проблематику російської-української війни, проведено історичні паралелі та продемонстровано візію післявоєнної України. Борис Іванович, як видатний дипломат, історик-міжнародник, професійно окреслює та акцентує ключові, актуальні теми зовнішньополітичної підтримки України, важливість злагодженої роботи державних інституцій для лобювання державних інтересів на міжнародному рівні, необхідність поліаспектного удосконалення України вже зараз. Автор надає практичні рекомендації та конкретні пропозиції щодо розвитку України загалом, покращення української дипломатичної освіти та служби зокрема.

Липень

3 липня в межах науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю» відбулося засідання «Зі світлої душі», присвячене 85-річчю від дня народження письменника, заслуженого журналіста України Івана Волошенюка (1938–2017).

Сергій Гальчак окреслив життєвий та творчий шлях Івана Волошенюка та поділився своїми миттєвостями із життя в спілкуванні з журналістом. Оксана Антонюк, завідувачка відділу краєзнавства, член НСКУ, презентувала книжково-ілюстративну виставку «Зі світлої душі», присвячену Івану Волошенюку, та представила матеріали Івана Степановича з Фонду документів особового походження, що діє при відділі краєзнавства. Василь Паламарчук поділився своїми спогадами про багатолітню радість спілкування, взаємної праці на журналістській ниві, розкіш товариських взаємин з письменником, публіцистом Іваном Волошенюком. Захід відбувся за участі науковців, журналістів, фахівців бібліотеки.

13 липня відбулася зустріч із письменницею Вікторією Гранецькою та презентація видавництва «Дім Химер». Вікторія Гранецька – письменниця, авторка чотирьох романів, збірки неримованих поезій «Спротив речей» та книги оповідань «RealityShow/MagicShow». Вона лауреатка літературних премій та конкурсів, головна редакторка видавництва «Дім Химер».

Видавництво темної літератури заснували 2018 р. Вікторія Гранецька та Влад Сорд, її чоловік, учасник бойових дій, у межах реабілітації та соціалізації ветеранів АТО/ООС як ветеранський бізнес. Видавництво спеціалізується на виданні та просуванні українських авторів, які працюють у жанрі химерної прози, що його складають психологічні трилери та соціальна фантастика, горор та детективний нуар, неоготика, фентезі, твори про новітню міфологію / демонологію.

20 липня відбулася ювілейна творча зустріч з Арсеном Зінченком та презентація бібліографічного покажчика «Джерело насаги Арсена Зінченка».

Науковий доробок Арсена Леонідовича нараховує понад 200 наукових праць з історії українського селянства, національно-визвольного руху, історії церкви, українознавства, проблем охорони національної культурної спадщини, міжнародних відносин, біографістики та ін. Він автор навчальних посібників для

загальноосвітніх шкіл та закладів вищої освіти. Не менш цікавими є літературні твори А. Зінченка, зокрема збірки оповідань «Гілля старого глека» (2008), «Цвіт півонії» (2016), «Роздоріжжя» (2020) та віршована містерія «Данте в Гуманю» (2019).

На заході виступили: Оксана Зелена – провідний бібліограф відділу краєзнавства, Степан Дровозюк – доктор історичних наук, професор, ректор Вінницької академії безперервної освіти, Олександр Федоришен – директор Музею Вінниці, Юрій Легун – доктор історичних наук, професор, директор Державного архіву Вінницької області, Юрій Зінько – кандидат історичних наук, професор, декан історичного факультету ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Модерувала зустріч Оксана Антонюк.

Захід супроводжувала книжкова виставка-ювілей «Джерело наснаги Арсена Зінченка» (до 75-річчя від дня народження українського історика, доктора історичних наук, професора, громадського діяча).

Серпень

8 серпня відбулася презентація книги Ганни Секрет «Від "балету на гарбузі" до "театру на городі"». Ганна Василівна Секрет – відома тележурналістка, почесний краєзнавець України, заслужений журналіст України, кавалер ордена Княгині Ольги III ступеня, лауреат літературних премій. Авторка презентувала збірку надзвичайно цікавих новел-спогадів. Це «жива публіцистика», з якої постають неповторні дивоцвіти Ганни Секрет, зустрічі з неординарними людьми. У книзі чимало світлин, що засвідчують події життя і творчості, в яких зростала, працювала і творила українську культуру та телевізію Ганна Секрет. На творчу зустріч завітали письменники, літературознавці, працівників культури, журналісти, шанувальники творчості та друзі авторки. На заході звучали пісні у виконанні вінницьких митців.

9 серпня відділ документів іноземними мовами провів інформаційну годину «What Youth Read» («Що читає молодь») (до Міжнародного дня молоді).

10 серпня у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук відбулася презентація книги Дмитра Іванціва «Ми – вони». Захід організовано спільно з КУ «Видавничий Дім "Моя Вінниччина"». Дмитро Іванців – член НСПУ. «Ми – вони» – третя книга письменника, яка є сповіддю Вадима Смогителя, українського композитора та правозахисника, радянського дисидента, шістдесятника, політв'язня. Він автор творів: «Нічні роздуми» (на слова І. Франка), «Літа молодії» (на власний текст); пісень на слова І. Світличного, М. Воробйова, В. Барки, Я. Лесіва, Є. Маланюка; музики до кінофільму «Русалчин тиждень» (1988, з Ніною Матвієнко).

На презентації виступив Євгеній Баран – український літературознавець, кандидат філологічних наук, заслужений працівник культури України.

15 серпня відбулася презентація книжково-ілюстративної виставки «Польський письменник із Жмеринки – Ян Бжехва» (до 125-річчя від дня народження письменника, перекладача) (відділ документів іноземними мовами).

20 серпня – відеопрезентація «5 польських письменників, які підкорили літературний світ» (відділ документів іноземними мовами).

Вересень

4 вересня в бібліотеці пройшли традиційні вересневі Стусівські читання «І в смерті з рідним краєм поріднюсь...» (до дня пам'яті поета-земляка Василя Семеновича Стуса), були запрошені представники органів державної влади та місцевого самоврядування, освітяни, письменники, науковці, журналісти, громадські діячі, викладачі та студентська молодь.

Для всіх поціновувачів творчості митця до цього річних вересневих Стусівських читань відділ краєзнавства організував книжкову виставку-вшанування «Журавлем небесним на Україну вернусь...».

9 вересня в читальній залі відділу документів іноземними мовами спільно з ГО «Конфедерація поляків Поділля – ХХІ століття» проведено «Національні читання» («Narodowe Czytanie»). Цьогоріч учасники заходу читали уривок з найвідомішого роману Елізи Ожешко «Над Німаном», написаного у 1886–1887 рр.

12 вересня відбулася презентація нової книги відомих вінницьких письменників і журналістів Вадима Вітковського та Михайла Каменюка «Розрита могила. Пам'яті жертв Великого Терору 1937–1940 років на Вінниччині». Ця праця є черговим виданням серії Видавничого Дому «Моя Вінниччина», редакторами якого є автори.

У книзі письменники узагальнили не лише свої, а й інших дослідників, багаторічні пошуки правди про сталінські репресії на Поділлі в роки, що передували Другій світовій війні, які стали відомі світові як «Вінницька трагедія». Жертвами радянського режиму протягом 1937–1940-х рр. стали понад дев'ять тисяч людей. Книгу видано за сприяння Вінницької ОВА, Вінницької обласної Ради та фінансування Вінницької міської територіальної громади. У заході взяли участь представники органів державної влади, освітяни, письменники, історики, краєзнавці, журналісти та студентська молодь.

До слова були запрошені Галина Пасека; Олексій Серветник, головний спеціаліст Центрального міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам'яті; Галина Слотюк, заступник директора з наукової роботи та інформатизації ВОУНБ ім. В. Отамановського; відомі вінницькі історики і краєзнавці – Сергій Гальчак, Володимир Лазаренко, Анатолій Лисий, Сергій Лютворт, Микола Дорош, Григорій Кулівар та Станіслав Змерзлий.

Болючими були розповіді про рідних, які загинули від кривавого злочину радянського режиму, Марі-Франс Клер, французької письменниці, яка родом з Поділля (переклад українською мовою здійснювали: Олесь Вітковська та Тамара Басенко, мешканка м. Вінниця).

Захід супроводжувала книжкова виставка «Збудуємо пам'яті вічний собор», підготовлена фахівцями відділу краєзнавства.

19 вересня в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук організовано презентацію збірки вінницької поетки Юлії Броварної «Сепія». На захід завітали студенти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу та Вищого художнього професійно-технічного училища № 5. Юлія Броварна – поетка, художниця, ілюстраторка, дизайнерка. Авторка двох збірок поезії «Кіновар» та «Сепія». Співорганізаторка поетичного фестивалю

«Підкова Пегаса», фестивалю «Кіплінг-фест» та конкурсу одного вірша «Малахітовий носоріг». Віцепрезидент АУП з 2011 р.

Тексти перекладені англійською та польською мовами, друкувались у міжнародних та українських альманахах, антологіях та журналах. Займається авторка проектом створення мистецької резиденції для розвитку симбіотичних мистецьких практик.

26 вересня в секторі правової інформації відбулася презентація книги О. О. Якименка «Дух та пристрасті адвоката». Олексій Олексійович Якименко – адвокат з 30-річним стажем, президент адвокатської компанії «Якименко та Партнери», автор понад 30 публікацій у спеціалізованих юридичних виданнях та книг «Судові спори з банками», «Кримінальний захист», «Майно подружжя». На зустріч завітали студенти Харківського автомобільного університету та інші користувачі бібліотеки.

27 вересня в онлайн-форматі на платформі для відеоконференцій ZOOM відбулася IV Науково-практична конференція «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього», присвячена Всеукраїнському дню бібліотек. У форумі взяли участь провідні фахівці національних, обласних та спеціальних бібліотек різних регіонів України та Вінниччини. На конференції було висвітлено актуальні питання сучасної діяльності бібліотек в умовах воєнного стану та перспектив їхнього подальшого розвитку за 7 напрямками, серед них:

- Бібліотека – бренд просування читання в громаді;
- Бібліотечний фонд та його актуалізація.

Загалом на конференцію подано близько 60 доповідей та повідомлень, а 14 різнопланових доповідей підготували провідні фахівці ВОУНБ ім. В. Отамановського, а саме: «Бібліотека і промоція читання під час війни» – Мазур Т. М., «Роль місцевого обов'язкового примірника документів у ВОУНБ ім. В. Отамановського в умовах воєнного стану» – Ружанська В. П., «Місцева преса Вінниччини: історія, сучасний стан, проблеми і значення в умовах сьогодення» – Огороднік Н. І.

28 вересня в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася презентація книги письменника, члена НСПУ Анатолія Мартинюка «Сенсеї Побожжя».

Збірка нарисів з історії спортивної боротьби на Вінниччині розповідає про спортсменів силових єдиноборств, що уславлюють рідний край. Багато з них завітали на захід. Це чемпіон світу з вільної боротьби серед ветеранів Анатолій Біланенко, заслужений тренер України з дзюдо Володимир Бабін, майстер спорту, заслужений тренер України Олександр Кулібаба, заслужений працівник галузі фізичної культури та спорту, заслужений тренер України Семен Ханук та інші. Гості залишили свої автографи в книгах, які автор подарував нашій бібліотеці. Тепер користувачі книгозбірні мають можливість ознайомитися з цими виданнями.

28 вересня у відділі документів іноземними мовами відбулася презентація книг вінницького письменника Алекса Імгрея «Час, закарбований в рядках», приурочена до Дня захисників і захисниць України. Під час заходу автор презентував присутнім свої шість книг, що були надруковані у Вінниці у 2022 р.

Серед них: поезія, проза, записи зі щоденника, фотоальбом, мікровисловлювання на актуальні теми. Були зачитані пам'ятні для автора уривки з книг. Варто зазначити, що в кожному з презентованих видань розкрито тему боротьби України проти російської агресії за свою незалежність.

Жовтень

10 жовтня відбулася презентація видання Сергія Деркача «На фронті спека. Можливий “Град”!». Книга написана на основі реальних подій, які відбувалися під час оборони міста Миколаєва в лютому – квітні 2022 р. Сергій Деркач – вінницький письменник та учасник російсько-української війни. Воєнну прозу пише з 2014 р. Багато часу провів з бійцями на передовій, написав чимало репортажів. Перебуваючи в зоні ООС, спілкувався з військовослужбовцями ЗСУ, записував інтерв'ю військових добровольчих батальйонів. Так були написані та видані книги «Айдар. Четвертий тост (інтерв'ю на лінії огня)» (2018), «Мати солдата» (2020), «Дума про добровольця» (2021).

Презентація книги «На фронті спека. Можливий “Град”!», яка вийшла друком у 2023 р., пройшла в теплій і дружній атмосфері. З виходом у світ п'ятої книги Сергія Володимировича привітали Вадим Вітковський, Михайло Каменюк та Галина Рибачук-Прач, вінницька письменниця. У своїх виступах письменники зауважили, що творчість Сергія Деркача вражає високим літературним рівнем, а цінність його книг полягає в тому, що вони – про людину на війні, про людяність і самопожертву, про любов до України та відданість своєму народу.

У ході презентації автор щиро відповідав на запитання учасників заходу – курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ, студентів Харківського національного автомобільно-дорожнього університету та студентів Вінницького медичного фахового коледжу ім. акад. Д. К. Заболотного, розповідав про історію написання книги, про героїв та їх прототипи, про перебування в зоні бойових дій, про фронтіві будні та звиягу бійців, а також про зброю, якою вони воюють.

17 жовтня відбулася презентація трилогії «AVE VINNYTSIA!» вінницького архітектора та письменника Юрія Плясовиці (1948–2024). Його перу належать книги прози, а також публікації в альманахах і періодиці. Автор у своїх виданнях розкриває історію українського народу, мандрівки світом, архітектуру, містобудування, психологію та інші теми.

Трилогія «AVE VINNYTSIA!» – історичний роман про місто та його постаті, де автор поєднав час, історію, простір, нариси видатних вінничан та архітектуру Вінниці. Родзинкою видання є художні твори-барельєфи Володимира Рачека.

18 жовтня відбулася презентація чергового, третього, випуску «Альманах бібліофілів», укладачем якого є кандидат філологічних наук, літературознавець та бібліофіл Євген Пшеничний.

«Альманах бібліофілів» – це збірники про книжкову культуру України, про колекціонерів-бібліофілів, про екслібрисистів, книгознавців, про поціновувачів книжкових ілюстрацій, гравюри.

З виходом у світ третьої книги альманаху Євгена Вікторовича привітали та поділилися своїми напрацюваннями Галина Ковальчук, доктор історичних наук, професор, директор Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; Тетяна Кароєва, книгознавець, доктор історичних наук, професор кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету ВДПУ ім. М. Коцюбинського; Степан Дровозюк; Сергій Калитко, кандидат історичних наук, доцент; Ірина Валігура, бібліотекар I категорії відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Зі словами вдячності за плідну співпрацю Є. В. Пшеничного з обласною книгозбірнею виступила Лариса Сенік. Вона побажала Євгену Вікторовичу міцного здоров'я, цікавих наукових відкриттів та нових книг. Наголосила на унікальності презентованого альманаху, закликала присутніх до подальшого вивчення української книги та здійснення наукових досліджень.

Учасниками заходу були студенти ВДПУ ім. М. Коцюбинського, слухачі Вінницької академії безперервної освіти.

19 жовтня відбулася презентація книги заслуженого журналіста України, члена НСЖУ Сергія Сай-Боднара «Зошит з історії Каришківської школи». Сергій Іванович Сай-Боднар народився в селі Каришків Копайгородської територіальної громади Жмеринського району. Нині працює головним редактором Головної редакції проведення пресзаходів та артпроектів Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ». Презентована книга – це четверте видання, присвячене селу та односельцям. Попередні дослідження Сергія Сай-Боднара – це книги про історію родоvodu й рідного села: «Любов і муки Магди Хоманн» (2014), «Каришків. Я – твій колосок» (2016), «Родом із каришківського люду» (2020).

За внесок у дослідження та документування історії рідного села, розповіді про долі його людей, збереження для нащадків зворушливої та трагічної історії своїх предків Сергія Сай-Боднара у 2023 р. нагороджено Почесною відзнакою «За заслуги перед Вінниччиною».

В обговоренні творчого доробку нашого земляка взяли участь: Вадим Вітковський, Василь Паламарчук, голова Копайгородської ОТГ, Людмила Кушнір, директор Каришківської загальноосвітньої школи, Сергій Бричок, директор Вінницького технічного фахового коледжу, Світлана Василюк, Галина Слотюк.

26 жовтня в межах інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» відбулася творча зустріч з лауреатом Всеукраїнської літературної премії ім. Михайла Коцюбинського 2023 р. Віктором Крупкою.

Листопад

1 листопада у читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук пройшла зустріч із харківською письменницею Людмилою Охріменко. Авторка презентувала роман «Оскар», який у 2021 р. був визнаний найкращим твором на воєнну тематику за версією міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова». Також пані Людмила познайомила присутніх і з

іншими своїми книгами – «Муха в окропі на окупованій території» та збіркою «Волонтерські історії».

Творча зустріч не залишила байдужим нікого, надзвичайно цікаво було слухати невігдані історії героїв книг. Авторка не лише майстерна письменниця, а й чудова оповідачка, яка своєю розповіддю зацікавила всіх учасників заходу.

2 листопада відбувся літературний вечір «В товаристві Кобця Василя», приурочений до 80-річчя від дня народження відомого вінницького письменника, журналіста та громадського діяча – Василя Дмитровича Кобця.

На літературний вечір завітали представники влади та місцевого самоврядування, письменники, науковці, літературознавці, рідні й друзі письменника, викладачі та студенти, які є поціновувачами творчості Василя Кобця. Модерував захід Вадим Вітковський.

Знаковою подією під час заходу стало нагородження перших переможців Всеукраїнської літературної премії Василя Кобця. Премію отримали український письменник, лауреат Шевченківської премії Василь Шкляр у номінації «Проза» за роман «Маруся» та львівська поетеса, правозахисниця Наталія Крісман у номінації «Поезія» за поетичну збірку «Протуберанці душ».

Премію засновано у 2023 р. родиною письменника спільно з Вінницькою обласною організацією НСПУ в пам'ять про В. Д. Кобця.

7 листопада в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулася презентація книги латвійського письменника, громадського діяча, волонтера Юріса Улманиса «Коли війна стає особистою». Книга складається з 26 коротких «епізодів» і розповідає про особистий досвід автора. Це збірка роздумів, спостережень і подвигів, які оспівують незламний дух українського народу. Її присвячено п'ятьом загиблим українським воїнам, які були друзями автора. Юріс Улманис – офіцер добровольчої Латвійської національної гвардії. З 2015 р. він організовував гуманітарну допомогу для сімей загиблих бійців. З весни 2022 р. збирає для українського війська обладнання й кошти на автівки, одяг, безпілотники, прилади нічного бачення та особисто доставляє все це підрозділам у зону бойових дій.

Разом з Юрісом до Вінниці приїхали його друзі й волонтери – пані посол Латвії в Україні (2011–2015) Аргіта Даудзе та колишній депутат Сейму Латвії, волонтер, політолог, викладач Латвійського університету Вейко Сполітіс.

На заході також виступили Галина Пасека, Ігор Скоромний, Почесний консул Латвійської Республіки у м. Вінниці, які висловили подяку латвійському народу за підтримку України. Галина Слотюк подякувала гостям за тепле, щире спілкування та книги, з якими віднині можна ознайомитися в нашій бібліотеці.

14 листопада відбулася презентація видань «Книгарні Бандерівців», де відбулася зустріч з Олегом Медуницею, головою ОУН, Віктором Рогом, редактором газети «Шлях Перемоги», директором видавництва «Українська Видавнича Справа» та Олегом Вітвіцьким, виконавчим директором Антиімперського Блоку Народів, кандидатом історичних наук.

Гості з Києва представили нові видання, зокрема класиків українського націоналізму Степана Бандери, Юрія Липи, Дмитра Донцова, Романа Бжеського,

Ярослава Стецька та інших. Поінформували також про діяльність, роль та завдання українських націоналістів.

21 листопада в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулась презентація другої частини художньо-історичної повісті Лариси Сичко «В'яр». Захід приурочено 90-м роковинам Голодомору 1932–1933 рр. Події, описані в другій частині книги, проводять читача життєвими шляхами українських селян з початку минулого століття до сорокових років. Презентуючи книгу, Лариса Іванівна на прикладі свого рідного села Уяринці розповідала, як переживали Голодомор українці. Багато з героїв книги є реальними жителями цього села. Події з їхнього життя – це невігдані історії, а справжнє минуле тогочасного українського села. Нікого не залишили байдужими долі героїв книги, які були кинуті в тісні лещата страшного Голодомору 1932–1933 рр.

22 листопада в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбувся літературний бал «Аристократка духу» з нагоди 160-річчя від дня народження Ольги Кобилянської, письменниці, громадської діячки, учасниці феміністичного руху на Буковині, майстрині драматичної оповіді.

Відкрив бал народний художній колектив України, ансамбль спортивного бального танцю «Грація» Вінницького міського палацу дітей та юнацтва ім. Лялі Ратушної. Частина новели «Меланхолійний вальс» була втілена на імпровізованій сцені студентами 5-го курсу театрального відділення Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича – Марією Шелепало, Альоною Баландою та Оленою Івашків, студенткою 3-го курсу струнно-смічкового відділення Катериною Паламарчук та концертмейстером Мариною Хоменко. Учасниці «Школи акторів» Марія Іванова та Поліна Коваленко (керівник Артур Константинов) декламували уривки з творів Ольги Кобилянської. Музичну композицію «Ой надіну черевички» виконала Юлія Некрутенко, студентка 2-го курсу вокального відділення Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича (концертмейстер Ольга Зільберт).

Ведучі літературного балу, провідні фахівці бібліотеки Наталя Стойко та Діана Белоус, ознайомили глядачів із життям і творчістю відомої письменниці.

Дізнатися більше інформації про Ольгу Кобилянську та її діяльність учасники заходу мали змогу завдяки книжково-ілюстративній виставці «Одвічний пошук у гармонії», підготовленої фахівцями відділу абонементу.

На завершення Галина Слотюк вручила творчим колективам та окремим виконавцям подяки за участь у заході.

Грудень

2 грудня відбулася творча зустріч з німецькою письменницею, режисеркою, документалісткою, публіцисткою Уллою Лахауер, яка відкрила вікно у свій захопливий світ творчості та багаторічний досвід у сфері літератури, кіно та журналістики. Захід проходив у форматі телемосту, завдяки чому учасники мали чудову можливість послухати цікаві розповіді та поставити запитання відомій гості.

Упродовж року відбувалися різноманітні заходи в межах літературно-мистецького проєкту «У поезії живе людина», який популяризує творчість поетів-вінничан, сприяє об'єднанню авторів та поціновувачів мистецтва слова і спрямований на популяризацію поезії та української мови.

Упродовж року було організовано:

- годину патріотичної поезії з відомою вінницькою поетесою-пісняркою, журналісткою, громадською і культурною діячкою Світланою Травневою. Зустріч відбулася зі слухачами Вінницької академії безперервної освіти» на платформі для відеоконференцій Google Meet;

- годину патріотичної поезії з Іриною Зелененькою, під час якої студенти Харківського національного автомобільно-дорожнього університету мали можливість познайомитися і послухати в авторському виконанні вірші поетеси;

- презентацію книги Юрія Піжука «Обпалені війною»;

- онлайн-годину поезії з Оленою Нікітіною, вінницькою поетесою, вчителькою англійської мови Вінницько-Хутірського ліцею;

- онлайн-годину поезії з кандидатом філософських наук, професором Дмитром Миколайовичем Джолюю. Присутні прослухали авторські вірші з поетичної збірки «Мелодії життя» та ознайомилися з творчим доробком письменника, зокрема книгою-присвятою «Спасибі тобі, Вінницький педагогічний»;

- презентацію творчості подільських письменниць Світлани Криничної та Світлани Баламут-Осоховської. Обидві талановиті письменниці – призери й лауреати всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів;

- онлайн-годину поезії з поетесою та пісняркою Мариною Поремською. Учасники заходу ознайомилися із поетичними творами поетеси, темами яких є: любов до України, природи, сім'ї та кохання. Чимало віршів авторка поклала на власну музику. Слухачі отримали задоволення від авторського виконання пісень Марини Поремської;

- онлайн-годину патріотичної поезії з вінницьким поетом, військовослужбовцем ЗСУ Дмитром Лунякою. Дмитро – поет, перекладач, філолог за освітою, автор поетичної збірки «Душі моєї сад». Учасник проєкту «Під спалахи сирен та блискавиць», літературних фестивалів. Під час зустрічі поет розповідав про культуру, мову, важливість самовираження в мистецтві, зокрема в поезії. Дмитро декламував свої глибоко-філософські вірші про життя, війну та любов;

- онлайн-годину патріотичної поезії з вінницьким поетом Олегом Крушельницьким. Поезія Олега – глибинна сучасна лірика воєнного часу, щира розповідь про свій життєвий шлях, справжніх друзів-захисників, рідний край та любов;

- онлайн-годину патріотичної поезії з вінницькою поетесою Тетяною Шкурак. Під час зустрічі авторка подарувала присутнім чудові мелодії своїх віршів. Адже пише вона про найважливіші життєві цінності – добро, дружбу, рідний край та любов. Особливе місце в її творчості займає незламність, стійкість

і віра в силу духу українського народу, біль і сум утрат та побажання перемоги українському війську над ворогами;

- творчу зустріч з вінницькими поетами Тетяною Шкурак і Олександром Раком «Поезія без укриття». Зворушливо й проникливо поети читали вірші, кожний рядок яких відкривав їх душі, глибоко людяні, повні добра та світла. Співоча мелодійність і музикальність поезій Сашка Рака торкнулися душі кожного присутнього на зустрічі;

- годину ліричної поезії з Михайлом Каменюком «ТАМ – ТУДИ...». На зустріч з поетом-земляком завітали шанувальники його творчості – друзі, письменники, студентська молодь, працівники бібліотеки, які мали можливість насолодитися ліричною поезією Михайла Каменюка. Захід супроводжувала книжкова виставка «В обіймах поетичного таланту», підготовлена фахівцями відділу краєзнавства. На експозиції були представлені видання автора, відомі читачам, зокрема: «Чотири струни», «Брати по вогню», «Дихання ріки», «Татування коня», «Пісні ніжного волоцюги» «...і знову всеосяжний, вседоступний світ пахне, як розрізаний кавун» та інші.

ВОУНБ ім. В. Отамановського продовжує підтримку проекту вінницького міського телеканалу ВІТА «ПроЧитати». Це телевізійний анонс цінних та рідкісних книг, унікальних документів, літератури, яка видана в Україні та є у фондах нашої бібліотеки. Це наукова, науково-популярна, художня література про історію, культуру України, відомих українських діячів. Метою проекту є популяризація читання паперових книг з фондів нашої бібліотеки.

У межах проекту для трансляції на телеканалі було записано відеоогляд таких книг: І. Стоун «Ван Гог. Жага до життя»; Д. Мартін «Вогонь і кров»; М. Гейл «Опівнічна бібліотека»; Д. Кенфіл «Курячий бульон для душі. 101 найкраща історія»; Л. Тонані «Мадонна»; С. Феррж «Інга»; Р. Лейсі «Корона»; Т. Гарфорд «Речі, що змінили світ» (фахівці відділу абонементу), Боса І. Ю.); Віктор Франкл «Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі», Ошо «Про жінок. Торжество жіночого духу», Богдан Лебль «Пекло ввійшло до раю», Роман Береза «Мистецька слава України: У пошуках євшан-зілля» (фахівці відділу художньої культури та мистецтва); С. Дерманський «Чудове чудовисько»; В. Рутківський «Джури козака Швайки»; Аньєс Мартен-Люган «Щасливі люди читають книжки і п'ють каву»; Елізабет Гілберт «Їсти, молитися, кохати».

У 2023 р. у бібліотеці було проведено маркетингові та соціологічні дослідження:

- «Книга тижня» – дослідження спрямоване на виявлення читацьких смаків, уподобань користувачів бібліотеки, промоції книги та читання, популяризації бібліотечного фонду та формування читацьких інтересів. Відслідковуючи протягом тижня попит та зацікавленість читачів певним виданням, фахівці бібліотеки здійснювали щотижневий висвітлення його результатів на сайті, у соціальній мережі «Facebook» (опубліковано за рік 31 книгу);

- «Як і що читають чоловіки?» – дослідження покликане вивчити стан і рівень популярності читання серед чоловіків-користувачів бібліотеки. З'ясувати роль книги серед інших джерел інформації задля діагностики, визначення й удосконалення подальших напрямів діяльності бібліотеки.

Упродовж року на сторінці бібліотеки в мережі «Facebook» наповнювалися інформацією про видання із фонду книгозбірні такі рубрики:

- «Бібліотека рекомендує» – твори сучасних українських письменників, які є у фонді бібліотеки;

- «Велети українського слова» – представлені класики, визнані часом і читачами багатьох поколінь;

- «Найпопулярніші книги місяця»;

- «Варто прочитати»;

- «Поети Вінниччини боронять Україну словом» – патріотичні вірші вінницьких поетів.

Фахівці бібліотеки підготували буктрейлери на книги:

- Антоніо Мартінеса «Хаос у Кремнієвій долині», Крістофера Стейнера «Тотальна автоматизація», Стефані Мілтона «Minecraft: довідник дослідника», «Бути лідером. Мудрість від тих, хто змінив правила гри» (відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук);

- Міли Іванцової «Намальовані люди» (до Дня Героїв Небесної Сотні), А. Андрієвської, О. Халімон «Люди “сірої зони”. Свідки російської анексії Криму 2014 року», І. Котляревського «Енеїда», Джорджа Оруелла «1984» (до 120-річчя від дня народження англійського прозаїка), Наталки Доляк «Чорна дошка» (відділ абонементу);

- «Відлуння Великого терору», Джона Доера «Міряй важливе. ОКР: проста ідея зростання вдесятеро» (сектор правової інформації);

- Назарчук О. «Роксоляна»; Косач Ю. «Сузір'я лебедя»; Підмогильний В. «Місто»; Кобилянська О. «Царівна»; Трублаїні М. «Шхуна Колумб»; Турянський О. «Син Землі»; Хоткевич Г. «Довбуш»; Васильченко С. «Талант»; Лепкий Б. «Сотниківна»; Федькович Ю. «Люба Згуба. Три як рідні брати»; Свидницький А. «Люборацькі»; Куліш П. «Повість про український народ» (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук) та ін.

Для інформування користувачів про нову актуальну літературу відділ абонементу створив сторінку «Абонемент ВОУНБ ім. В. Отамановського» у мережі «Facebook», де були представлені 144 рекомендаційні відеоогляди художньої літератури в щотижневому дайджесті «Абонемент рекомендує».

Підготувала О. М. Коновальчук

Відомості про авторів

Антонюк Оксана Юріївна – завідувачка відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського

Березюк Наталія Валеріївна – завідувачка сектору створення краєзнавчих баз даних відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського

Валігура Ірина Миколаївна – бібліотекар 1-ї категорії відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського

Кароєва Тетяна Робертівна – доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

Коваль Світлана Флоріанівна – бібліограф 1-ї категорії відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського

Коновальчук Ольга Миколаївна – заступник директора з основної діяльності ВОУНБ ім. В. Отамановського

Рожко Юлія Михайлівна – завідувачка відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. В. Отамановського

Сеник Лариса Борисівна – директор ВОУНБ ім. В. Отамановського (2018–2024)

Слотюк Галина Миколаївна – заступник директора з наукової роботи та інформатизації, в. о. директора (з 2024 р.) ВОУНБ ім. В. Отамановського

Супрун Наталія Григорівна – провідний бібліотекар сектору створення краєзнавчих баз даних відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського

Цимбалюк Поліна Іванівна – учений секретар ВОУНБ ім. В. Отамановського, заслужений працівник культури України

Зміст

Від укладача

З книжкових колекцій бібліотек Поділля

(за фондами ВОУНБ ім. В. Отамановського)

Валігура І. М. Англomовні видання XVII – початку XX ст. з фонду відділу рідкісних і цінних видань

Кароєва Т. Р. Франкомовна частина родової бібліотеки Руссановських з Якушинців

Рожко Ю. М. «Твори» Григорія Чупринки (Прага, 1926) як українська книжкова пам'ятка

Бібліотеки та бібліотекарі

Цимбалюк П. І. Комп'ютеризація обласної наукової бібліотеки: перші кроки (до 30-річчя запровадження)

Екологія книжкової культури

Сеник Л. Б. Книжкові фонди публічних бібліотек Вінницької області: від актуалізації до деколонізації

Сторінками архівних документів

Звіт про діяльність Центральної бібліотеки за 1923-й.

Підготувала та коментар Т. Р. Кароєвої

Вінницький «THE BEST»

Наші земляки – лауреати літературних премій України 2023 року.

Підготувала С. Ф. Коваль

Книжкова полиця

Перші кроки з вивчення пам'яток Київщини (до 175-річчя з часу друку книги І. І. Фундуклея «Огляд могил, валів та городищ Київської губернії»).

Підготувала Н. В. Березюк.

Перше польське видання Біблії з ілюстраціями Густава Доре.

Підготувала І. М. Валігура

До ювілею Статуту Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (1898).

Підготувала Н. Г. Супрун

Іван Каманін – основоположник української філігранології (до 100-річчя випуску книги Івана Каманіна та Олександри Вітвицької «Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. (1566–1651)»).

Підготувала Г. М. Слотюк

Хроніка. Події. *Підготувала О. М. Коновальчук*

Відомості про авторів

Наукове видання

ПОДІЛЬСЬКИЙ КНИЖНИК

Альманах

Випуск 16
(2023 р.)

Відповідальна за випуск *Г. М. Слотюк*,
в. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач *Т. Р. Кароєва*

Редактор *С. В. Лавренюк*

У дизайні обкладинки використано малюнок *М. Жука*